MARXISTA ISMERETEK
KISKÖNYVTÁRA
109

G. SZOROKIN

A SZOVJETUNIÓ NÉPGAZDASÁGÁNAK SZOCIALISTA TERVEZÉSE

FILOZÓFIA, POLITIKAI GAZDASÁGTAN, TÁRSADALOMTUDOMÁNY

SZIKRA

SZIKRA

G. SZOROKIN

A SZOVJETUNIÓ NÉPGAZDASÁGÁNAK SZOCIALISTA TERVEZÉSE

SZIKRA

BUDAPEST 1950

A mű eredeti címe:

СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЕ ПЛАНИРОВАНИЕ НАРОДНОГО ХОЗЯЙСТВА СССР

Állami Politikai Kiadó 1946

TARTALOM

A szocialista tervezés a szovjet gazdasag fejlődésének törvénye 5

A szocialista tervezés fejlődése a Szovjetunióban 35

A szocialista tervezés a Honvédő Háború viszonyai kozt 70

A népgazdasági terv összeállítására és végrehajtására vonatkozó munkálatok szervezése 85

A tervszervek rendszere. A tomegek részvétele a tervezésben 117

Felelos kiado a Szikra Konyvkiado vezerigazgatója

A SZOCIALISTA TERVEZÉS A SZOVJET GAZDASÁG FEJLŐDÉSÉNEK TÖRVÉNYE

1. A népgazdaság tervszerű vezetése a szocializmusban nélkülözhetetlen

A Szovjetunió szocialista gazdasága tervszerű gazdaság. „A Szovjetunió gazdasági életét az állami népgazdasági terv szabja meg és a közvagyon növelése irányítja, a dolgozók anyagi és kulturális színvonalának szakadatlan emelése, a SzSzKSz függetlenségének erősítése és védőképességének fokozása érdekében." (A Szovjetunió alkotmánya. 11. cikkely.)

A népgazdasági terv a Szovjetunió fennállása óta mindig a szocialista építés hatalmas emeltyűje volt. A szocialista tervezés a szocialista termelési mód fejlődésének legfőbb gazdasági törvénye.

A Szovjetunióban a népgazdaság tervezésének előfeltétele az, hogy az országban a termelési eszközök szocialista tulajdonban vannak, és az állam a munkások és parasztok szocialista állama. „Ahhoz, hogy tervszerűen irányíthassunk — mondja Sztálin elvtárs — szocialista, nem pedig kapitalista rendszerű iparnak kell lennie, legalábbis arra van szükség, hogy államosított iparunk, államosított hitelrendszerünk legyen, szükség van a föld nacionalizálására, a faluval való

szocialista kapcsolat megteremtésére, az országban a munkásosztály hatalmára."*

A Szovjetunióban a föld, annak méhe, az erdők, iparvállalatok, állami gazdaságok, gép- és traktorállomások, közlekedési utak, vagyis a termelési eszközök túlnyomó része az államé, a nép összességének tulajdona. A kolhozok és szövetkezeti szervezetek üzemei élő és holt felszerelésükkel együtt a kolhozok és szövetkezeti szervezetek társadalmi tulajdonát képezik.

Minden társadalmi rend gazdasági alapja a termelési eszközök tulajdona. A termelést az az osztály szervezi, amelynek a termelési eszközök birtokában vannak, s ennek az osztálynak az érdekei határozzák meg az előállított termékek elosztását.

A termelési eszközök társadalmi tulajdona szükségszerűvé és elkerülhetetlenné teszi a termelés tervszerű irányítását. A szocializmusban megszűnnek a magántulajdonból származó, a termelőerők fejlődésének útjában álló akadályok és létrejönnek a kapitalizmushoz képest összehasonlíthatatlanul gyorsabb harmonikus növekedésüknek feltételei.

„A proletariátus megragadja a hatalmat és e hatalom erejével köztulajdonná változtatja a burzsoázia kezéből kisikló társadalmi termelési eszközöket. Ezzel a cselekedettel megszabadítja a termelési eszközöket eddigi tőkeminőségüktől és társadalmi jellegüknek teljes szabadságot nyújt az érvényesülésre. Most már lehetővé válik az előzetesen megállapított tervszerinti társadalmi termelés."**

---

* *Sztálin.* A Központi Bizottság politikai beszámolója a XV. pártkongresszuson. Partizdat 1937. 48. oldal (oroszul).

** *Engels.* Anti-Dühring. Szikra 1948. 270. oldal.

A szocialista társadalmi tulajdon a népgazdaság minden ágát és minden vállalatát egységes gazdasági organizmussá egyesíti. Létrejönnek a termelési eszközök és a munkaerő tervszerű elosztásának feltételei a körzetek és gazdasági ágak közt a társadalmi szükségleteknek megfelelően. E módon a munkások 10 millióit számláló hatalmas termelő szervezet fejlődik ki, amelynek egyes részei egész gazdasági ágak és az ország nagy körzetei. Ilyen hatalmas gazdasági szervezet normális, válságmentes működése, az egész társadalom érdekének megfelelő fejlesztése csak egységes terv alapján lehetséges.

„A szocializmus — mondja Lenin — elképzelhetetlen . . . tervszerű állami szervezés nélkül, amely a termékek termelésénél és elosztásánál az emberek tízmilliót egységes norma legszigorúbb betartására utalja."*

A szocializmus viszonyai közt a tervezés a szocialista termelési mód fejlődésének objektív, elkerülhetetlen gazdasági törvénye.

„Az időmegtakarítás — mondja Marx — valamint a munkaidő tervszerű elosztása a különböző termelési ágak közt a kollektív termelés alapján is elsőrendű gazdasági törvény marad. Sőt még sokkal fontosabb törvénnyé válik."

A szocialista társadalmi termelés fejlődésének arányában nő a gazdaság tervszerű vezetésének szerepe és jelentősége, s egyre nagyobb méretekben történik a tervezés.

Elsősorban a szocialista ipar növekedése követelte meg a Szovjetunióban a tervezés kifejlődését. A szocialista vállalatok csak tervszerint fejlődhetnek egymással összhangban.

* *Lenin* Művei. 22. kötet, 517. oldal (oroszul).

Mivel munkamegosztás van egyrészt a több tízezernyi nagyvállalat közt, másrészt az egész ipar és a népgazdaság többi ágai közt, a nyersanyaggal, fűtőanyaggal, félgyártmányokkal, berendezéssel, munkaerővel való ellátás és a késztermék elhelyezése terén bonyolult kapcsolatok állnak fenn. A vállalatok és iparágak kölcsönös nyersanyag, kooperációs, félgyártmány szállítási szükségleteinek számbavételére, az ipar és a népgazdaság más ágai kölcsönös kívánalmainak, a dolgozók ipari készgyártmányok iránti szükségletének számbavételére, végül az iparágak és a mezőgazdasági ágak cseréjének megszervezésére népgazdasági tervre van szükség. Csak az ipar tervszerű fejlődése képes az iparágak és vállalatok közt szükséges, a társadalmi szükségleteknek megfelelően megállapított arányosságot biztosítani.

„. . . minden gépesített nagyipar — vagyis a szocializmusnak éppen anyagi termelési forrása és alapja — az emberek százainak, ezreinek és tízezreinek együttes munkáját irányító akarat feltétlen és legszigorúbb egységét követeli meg"* — írta Lenin — és más helyen: „. . . a gépesített nagyipar . . . parancsolóan előírja a termelés tervszerű szabályozását és társadalmi ellenőrzését."**

A szocialista ipar fejlődése a tervezés méretének bővítését jelenti. Az ipar, fejlődése során a népgazdaság más ágaival szemben mindinkább irányító erővé, az egész népgazdaságra gyakorolt tervszerű befolyás hatalmas emeltyűlyévé vált.

A mezőgazdaság kollektivizálása volt a Szovjet-

* *Lenin.* Válogatott művek. Szikra 1949. II. köt. 388. old.
** *Lenin* Művei. III. köt. 426. old. (oroszul).

unióban a másik fontos feltétele a szocialista tervezés fejlődésének és megszilárdulásának.

Amíg a Szovjetunió mezőgazdaságában az egyéni gazdálkodás volt az uralkodó, addig gondolni sem lehetett egységes tervre. Mihelyt azonban a szocialista átalakulás eredményeként a kisparaszti gazdálkodást a faluban felváltotta a nagyüzémi társas gazdálkodás, a tervezés a mezőgazdaságban is nélkülözhetetlenné vált. „Amíg a falun az egyénileg gazdálkodó paraszt volt túlsúlyban — mondja Sztálin elvtárs — a párt a mezőgazdaság fejlesztésének ügyébe való beavatkozását a segítés, tanácsadás vagy figyelmeztetés egyes aktusaira korlátozhatta . . . A kollektív gazdálkodásra való áttéréssel a helyzet lényegesen megváltozott . . . A kolhoz — nagygazdaság. Nagygazdaságot azonban nem lehet terv nélkül vezetni. Földművelő nagygazdaság, amely a parasztgazdaságok százait, sőt nem ritkán ezreit öleli fel, nem lehet meg tervszerű vezetés nélkül.“*

A Szovjetunió népgazdaságának minden ágában a szocialista tulajdon uralkodik. A tervezésnek ennélfogva fel kell ölelnie az ujratermelés egész sokrétű folyamatát. A népgazdasági tervnek tartalma a szocialista bővített újratermelés, a kommunista társadalom felépítése feladatának végrehajtása.

A termelési eszközök szocialista tulajdona új szocialista termelési viszonyok kialakítását, a kizsákmányolástól mentes dolgozók elvtársi együttműködését és kölcsönös segítségét jelenti. A terv az elvtársi együttműködés kifejezője és megszilárdítója és a

---

* *Sztálin*. A leninizmus kérdései. Szikra 1950. 480—481. old.

szovjet társadalom dolgozó millióinak eleven gyakorlati tevékenységét jelenti.

„Ostobaság volna azt gondolni, hogy a termelési terv nem egyéb, mint számok és feladatok felsorolása. A valóságban a termelési terv az emberek millióinak eleven és gyakorlati tevékenysége. Termelési tervünk realitása — a dolgozók milliói, akik új életet alkotnak. Programunk realitása — az eleven emberek, mi mindannyian, a mi munkaakaratunk, készségünk, hogy új módon dolgozzunk, eltökéltségünk, hogy ezt a tervet teljesítsük."*

A Szovjetunióban a termelési eszközök szocialista tulajdonának keletkezése és fejlődése elválaszthatatlan a Szovjetállam létrejöttétől és megszilárdulásától. A szocialista állam legfőbb funkciói a szocialista tulajdon megvédése a tolvajoktól és a népvagyon eltékozlóitól és az állami szervek gazdasági szervező munkája. A szovjet állami szervek gazdasági szervező munkája mindenekelőtt a népgazdaság fejlesztési terveinek megállapításában és teljesítésének megszervezésében nyer kifejezést.

A Szovjetunióban a népgazdaság tervezését munkásoknak és parasztoknak a SzK(b)P által vezetett szocialista állama valósítja meg. A szocialista állam állapítja meg a gazdasági tervet. Az állam az az erő, amely a munkát a terv teljesítése érdekében megszervezi, és következésképpen, ezáltal meggyorsítja a termelőerők fejlődését.

A Szovjetunió gazdasági tervei eszközök a szocialista állam kezében, s mint ilyenek — tervutasítások. Sztálin elvtárs továbbfejlesztette Lenin ismert tételét,

---

* *Sztálin* A leninizmus kérdései. Szikra 1950. 419 old.

mely szerint a terv a proletariátusnak adott állami feladat, s a SzK(b)P XV. kongresszusán azt mondta: „A mi terveink nem tervprognózisok, nem tervtalálgatások, hanem tervutasítások, amelyek kötelezőek a vezető szervek számára és meghatározzák az egész országra kiterjedőleg a jövő gazdasági fejlődés irányát."*

A Szovjetunió terveit a legfelsőbb kormányszervek erősítik meg és emelik törvényerőre. A terv megvalósítása, annak végrehajtása, mindenekelőtt a munka helyes megszervezését, a tervidőszakra az állam által jóváhagyott munka- és fogyasztási normák betartását jelenti. Az állam mindenegyes munkaterületen figyelemmel kíséri és biztosítja ezeknek a normáknak betartását. Ez az a bizonyos számvitel és ellenőrzés, amelyről Lenin beszélt, a munka és a termékek elosztásának számontartása és ellenőrzése. Ilyen gazdasági átalakulásnak a megvalósítását Lenin nem képzelte el állami, és tisztán kényszerintézkedések alkalmazása nélkül. Ezeknek a feladatoknak megvalósítása érdekében államunk mindenegyes láncszemét aktív tevékenységre és versenyre hívta fel. A népgazdasági tervek teljesítésével szemben kifejtett bármilyen ellenszegülés elkerülhetetlenül szembentalálja magával a proletár állam minden erejét.

A szocialista állam, a szocialista tervezés fő vezető és irányító ereje a Bolsevik Párt. A Bolsevik Pártot a marxizmus-leninizmus tudományos elmélete vezeti és ennek alapján határozza meg a Szovjetállam gazdasági politikáját, amely a népgazdaság fejlesztésének állami terveiben ölt testet.

---

* Politikai beszámoló a XV. pártkongresszusnak. 48. old. (oroszul).

Pártunk az ország dolgozó tömegei valamennyi társadalmi és gazdasági szervezetének vezetője. A Párt tömöríti és szervezi meg a dolgozó tömegeket az állami tervek teljesítésére és túlteljesítésére.

A szocialista tervezés sikereinek mindenekelőtt az a magyarázata, hogy a párt és a kormány egész gyakorlati tevékenységében a termelés fejlődésének törvényeiből, a szovjet társadalom fejlődésének törvényeiből indul ki.

A szocialista állam, amely ismeri a társadalom mozgástörvényeit és tevékenységét, e törvényeknek megfelelően folytatja, irányítja a gazdasági fejlődést, gyorsítja annak ütemét.

Engels azt mondja, hogy a politikai hatalom „... kétféle irányban fejthet ki hatást. Vagy a törvényszerű gazdasági fejlődés értelmében és irányában hat. Ebben az esetben nincs viszály a kettő között, a gazdasági fejlődés meggyorsul. Vagy pedig a gazdasági fejlődés ellenében működik és akkor a gazdasági fejlődés, kevés kivétellel, rendszerint legázolja."*

Sztálin elvtárs munkáiban a szocialista gazdaság törvényszerűségei elemzésének és a tervezés céljaira való alkalmazásának példáit, fölülmúlhatatlan mintaképét nyújtja. Így pl. a párt XVIII. kongresszusán Sztálin elvtárs meghatározta a Szovjetunió főfeladata megoldásának határidejét, amely szerint gazdasági tekintetben utól kell érni és felül kell múlni a legfejlettebb kapitalista államokat. „Lehetetlen 2—3 év alatt gazdaságilag megelőzni a főbb kapitalista országokat. Ehhez kicsit több idő kell. Vegyük például a

---

* *Engels*. Anti-Dühring. Szikra 1948. 173. old.

nyersvasat és annak termelését. Mennyi idő alatt lehet gazdaságilag túlhaladni a főbb kapitalista országokat a nyersvastermelés terén? Az Állami Tervbizottság néhány munkatársa, aki még a régi állományhoz tartozott, a második ötéves terv összeállításakor azt javasolta, hogy a nyersvastermelést a második ötéves terv végére 60 millió tonnára tervezzük. Ez azt jelenti, hogy abból a lehetőségből indultak ki, hogy a nyersvastermelést évi átlagban 10 millió tonnával lehet fokozni. Ez, persze, fantasztikum volt, ha nem rosszabb. Egyébként ezek az elvtársak nem csupán a nyersvastermelés terén estek fantasztikus túlzásba. Úgy vélték például, hogy a második ötéves terv folyamán a Szovjetunió lakosságának évenkénti növekedése 3—4 millióra, sőt még ennél is többre fog rúgni. Ez szintén fantasztikum volt, ha nem rosszabb. De ha félretoljuk a fantázia embereit és reális alapra helyezkedünk, akkor teljesen lehetségesnek fogadhatjuk el a nyersvastermelés évi 2—2½ millió tonnás növekedését, számításbavéve a vaskohászat technikájának mai állását. A főbb kapitalista országok, valamint a mi országunk iparának története arra mutat, hogy az évi növekedésnek ez az átlaga, ha megfeszített munkával is, de teljességgel elérhető."*

Gondos elemzés eredményeként Sztálin elvtárs azt a feladatot tűzte ki, hogy a legfejlettebb kapitalista államokat a legközelebbi 10—15 év alatt gazdaságilag utól kell érni és túl kell szárnyalni.

E szerint, a szovjet terveket a szocialista építés tudományosan feltárt törvényszerűségei alapján, a

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. Szikra 1950. 682—683. old.

a szocialista államnak a gazdasági fejlődésben való tevékeny szerepének számbavételével dolgozták ki és azok a dolgozók milliós tömegeit a Bolsevik Párt által kitűzött feladatok teljesítésére egyesítik. Ebben rejlik a szovjet tervek ereje és ezen alapul hatékonyságuk.

Molotov elvtárs a SzK(b)P XVIII. kongresszusán rámutatott, hogy „országunkban a tervek pótolhatatlan szervező erővé váltak", hogy azok „megadják nekünk az akarat egységét és a cél egységét az egész nép munkájában, egész munkánkban" és ezért a bolsevik sztálini tervek „nagy erőt képviselnek".

2. *A kapitalista gazdasági rendszerben nem lehetséges a népgazdaság tervszerű vezetése*

A kapitalista rendszer kizárja a gazdaság észszerű vezetését. A kapitalista társadalomban — mondja Marx — „semmisem történik társadalmi terv szerint".

A termelési eszközök magántulajdona és az ebből eredő ellentmondás a termelés társadalmi jellege és az egyéni kisajátítás közt, a fő oka a tervezés lehetetlenségének a kapitalizmusban.

„A termelés anarchiája", „a termelés tervszerűségének hiánya" — miről beszélnek ezek a kifejezések? „A termelés társadalmi jellege és a kisajátítás egyéni jellege közt levő ellentmondásról"* — írja Lenin.

A kapitalista termelés társadalmi jellege, vagyis más szóval a munka társadalmasítása együtt halad a kapitalizmus fejlődésével és az imperializmus szakaszában óriási méreteket ölt. Az imperializmus szakaszában

* *Lenin* Művei. II. köt. 39. old. (oroszul).

óriás-vállalatok és monopóliumok keletkeznek. Az egyes munkahelyeken a munkások tízezreit gyüjtik össze. Monopolizálják a technika és tudomány erőinek kihasználását.

Az egész ország, több ország, sőt az egész világ nyersanyagforrásainak megközelítő számbavételét és meghódítását a monopóliumok valósítják meg. Az egyes gyárakban és üzemekben a termelés méreteinek növekedése és a termelés szakosítása azt eredményezi, hogy a nyersanyaggal és félgyártmányokkal való ellátás terén a vállalatok közt bonyolult kapcsolatok képződnek. Lejátszódik az értékesítési piacok megközelítő számbavétele és meghódítása a monopóliumok által. A fogyasztók millióinak kiszolgálására képes kereskedelmi apparátus fejlődik ki. Létrejönnek a nagy területeket, államokat és világrészeket összekötő közlekedési utak. A kapitalista, társadalmasított termelés irányítására bankok és trösztök alakjában hatalmas szervezetek létesülnek. A bankok, mint sűrű csatornahálózat, egész országokat ölelnek fel, összpontosítják a tőkéket és a pénzjövedelmeket, az elaprózott gazdaságokat országos, sőt világméretekben összefogják, ellenőrzik a tőlük függő tőkések ügyeit és meghatározzák sorsukat, óriási iparágak fölött rendelkeznek, emberek tízmillióinak mindennapi életérdekeit teszik függővé politikájuktól. A kapitalista bankok társadalmi méretben kialakítják a termelési eszközök általános számvitelének és általános elosztásának formáját. A termelés társadalmi jellegének növekedése a kapitalizmusban azt jelenti, hogy létrejönnek és megnövekednek, megérnek a szocialista gazdaság anyagi előfeltételei.

„. . . a kapitalista termelési módon belül létrehozott

tömegméretű termelőerők, amelyekkel az nem képes megbirkózni többé, csak tervszerű együttműködésre, szervezett társadalom általi birtokbavételre várnak."*

„A kapitalizmus, imperialista fejlődésének szakaszában, csaknem teljesen a termelés legsokoldalúbb társadalmasításának közelébe vezet, akaratuk ellenére és tudtuk nélkül úgyszólván belerántja a kapitalistákat egy új társadalmi rendbe, mely átmenet a teljes szabad versenyről a teljes társadalmasításra" — írja Lenin.**

Továbbá: „. . . a monopolista államkapitalizmus a szocializmus legteljesebb *anyagi* előkészítése, a szocializmus *előcsarnoka*, a történelmi lépcsőnek az a foka, amely között és a szocializmusnak nevezett fok között *semmiféle közbülső lépcső nincsen.*"***

A kapitalista termelés társadalmi jellege azonban állandóan összeütközésbe kerül a termelési eszközök tulajdonosainak, a tőkéseknek érdekeivel. A társadalom által létrehozott termelési és elosztási szervezetet, természetes rendeltetése ellenére, a maroknyi magántulajdonos nyerészkedése érdekében használja fel.

A haszon utáni hajsza közben a tőkés a termelőapparátust igyekszik a piaci konjunktúrához, a kereslet és kínálat gyakran változó viszonyaihoz hozzáidomítani. A piac spontaneitása, a konkurrencia küzdelme a kapitalista termelés örökös betegállapotát idézi elő. A konkurrensi harc folyamán a termelési lehetőségek növekedése és a dolgozók fizetőképes keresletének viszonylagos sökkenése közötti ellentmondás kiéleződik. A túlter-

---

* *Engels.* Anti-Dühring. Szikra 1948. 143. old.

** *Lenin.* Válogatott művek. Szikra 1949. I. köt. 931. old.

*** *Lenin.* Válogatott művek. Szikra 1949. II. köt. 123. old.

melés pusztító válságai időszakonként szabályszerűen ismétlődnek. A termelési eszközök magántulajdona a kapitalista társadalomban a munka torz szervezését hozza létre, amelynél az emberek milliói a termelőtevékenység keretein kívül maradnak, a munkanélküliek sorait szaporítják.

A haszon utáni tőkés hajsza miatt a termelőapparátust nem a tömegek számára szükséges áruk előállítására veszik igénybe, hanem olyan áruk előállítására, amelyek nagyobb nyereséget igérnek.

A kapitalista gazdaság e torz jelenségeinek megszüntetése nem lehetséges máskép, csak a magántulajdon megszüntetésének, a szocialista, tervgazdaság megteremtésének alapján.

Ezért kudarcra vannak ítélve mindazon kísérletek, melyek a kapitalista gazdaságot a magántulajdon fenntartása mellett akarják súlyos fekélyeiből kigyógyítani, bukásra vannak ítélve a kapitalista államokban a tervgazdaság szervezésére irányuló kísérletek. „Mi is az a tervgazdaság, melyek annak jellemvonásai? — kérdi Sztálin elvtárs. — A tervgazdaság arra törekszik, hogy megszüntesse a munkanélküliséget. Tételezzük fel, hogy a kapitalista rend fennmaradása mellett sikerül a munkanélküliséget bizonyos minimumra leszorítani. De hiszen egyetlen tőkés sem fog soha és semmiképpen beleegyezni a munkanélküliség teljes megszüntetésébe, a munkanélküli tartaléksereg felszámolásába, amelynek az a rendeltetése, hogy nyomást gyakoroljon a munkapiacra, biztosítsa az olcsóbban fizetett munkásokat. Íme már ezen zátonyra fut a polgári társadalom «tervgazdasága». A tervgazdaság feltételezi továbbá, hogy fokozzák azoknak az iparágaknak a

termelését, amelyeknek termékeire a néptömegeknek különösen szükségük van. Ön azonban tudja, hogy a kapitalizmusban a termelés bővítése egészen más indítóokokból történik, hogy a tőke azokba a gazdasági ágakba áramlik, ahol magasabb a profitráta. Sohasem fogja Ön arra indíthatni a tőkést, hogy saját magának kárt okozzon és a nép szükségletének kielégítése érdekében alacsonyabb profitrátával elégedjen meg. Míg meg nem szabadul a tőkésektől, nem szakít a termelési eszközök magántulajdonának elvével, addig nem hozhat létre tervgazdaságot."*

A kapitalista monopóliumok kialakulásával a kapitalista társadalom ellentmondásai többek között az anarchia, a tervszerűtlenség még engesztelhetetlenebbé és általánosabbá válnak.

Lenin azt írja: a kapitalista gazdaságról a monopóliumok uralmának szakaszában „... de az elsajátítás magánjellegű marad. A társadalmi termelési eszközök nem nagy számú személy magántulajdonában maradnak. A formálisan elismert szabad verseny általános keretei megmaradnak és a kisszámú monopolista nyomása a lakosság többi része számára százszor súlyosabbá, érezhetőbbé, elviselhetetlenebbé válik." És tovább: „... a monopólium, mely az ipar *egyes* ágaiban kialakult, fokozza és kiélezi a zűrzavart, amely az *egész* kapitalista termelésnek sajátos vonása. A földművelés és az ipar fejlődése közötti aránytalanság, amely a kapitalizmusra általában jellemző, még nagyobbá válik. Az a kiváltságos helyzet, amelybe a leginkább kartellbe szervezett, úgynevezett *nehéz*ipar, különösen a szén- és

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 10. kiad. 600—601. old. (oroszul). „Beszélgetés H. G. Wells angol íróval."

vasipar kerül, a többi iparágban «még fokozottabb tervszerűtlenséghez» vezet."*

A kapitalista fejlődés a termelési eszközök összgazdasági számvitelének és elosztásának a bankrendszer alakjában létrehozott formája a magántulajdon fennmaradása mellett olyan forma marad, amelyet az egyéni és nem a közösségi elosztás érdekében, csak a nagytőke érdekeinek megfelelő elosztásra használnak fel, amely kifosztja a dolgozó lakosságot, a néptömegeket állandó nyomorban tartja. Az összgazdasági számvitel és elosztás nem fér össze a tőkés anarchiával és konkurrenciával az általános számvitel formáját képező bankokat pedig a kapitalizmus eltorzítja, a spekuláció és egyéni meggazdagodás követelményeihez alkalmazza.

Lenin kimutatja, hogy a kapitalizmusban a társadalmasítás folyamatának eredményeit a nép ellen, a burzsoázia érdekében használják ki. A kapitalista államokban „úgy «szabályozzák a gazdasági életet», hogy a munkások (és részben a parasztok) számára *katonai fegyházat*, a bankárok és kapitalisták számára *paradicsomot* teremtenek".**

A monopólkapitalizmus szakaszában az egyenlőtlen fejlődés a végsőkig fokozódik. A kapitalizmus egyenlőtlen fejlődésének törvénye az imperializmusban óriási aránytalanságot jelent a társadalom gazdaságának különböző ágazatai és részei között. A termelési kapacitás jelentékeny mértékben kihasználatlan, nő a munkanélküliség. Kiéleződnek az osztályellentétek és fokozódik az osztályharc.

---

* *Lenin.* Válogatott művek. Szikra 1949. I. köt. 931—933. oldal.

** *Lenin.* Válogatott művek. Szikra 1949. II. köt. 98. old.

A kapitalizmusban a tervezés lehetetlen. A munka kapitalista szervezése mind az egyes vállalatoknál, mind az egész társadalom méretében antagonisztikus. A kapitalista vállalatok termelését szervező tevékenység egyidejűleg a munkásokat kizsákmányoló tevékenység is. A kapitalizmusban a munkát értéktöbblet elérése céljából szervezik.

A munka kapitalista kooperációja csak az egyidejűleg sok munkást foglalkoztató tőke tevékenységének hatása. „Tevékenységük összefüggése és termelő szervezetük egysége nem bennük, hanem rajtuk *kívül*, a tőkében van, amely összegyüjtötte és összetartja őket. Munkájuk összefüggése tehát eszmeileg, mint *terv*, gyakorlatilag, mint a tőkés *tekintélye* lép velük szembe, mint idegen akarat hatalma, amely tevékenységüket saját céljainak veti alá."*

A munka a kapitalista társadalomban egyidejűleg társadalmi és magánmunka. A munka társadalmi és magánjellege közti ellentmondás a kapitalizmus egyik mély ellentmondása és ez csak a kapitalizmussal együtt szüntethető meg. A munka kapitalista szervezésének az egyes vállalatoknál, nincs semmi köze a szocialista vállalatoknál levő szervezéshez, ahol nincs kizsákmányolás és minden munkás munkája közvetlenül társadalmi munka. A szervezettség fokozódása az egyes tőkés gyárakban és az anarchia fokozódása az egész társadalomban, a kapitalizmus alapvető ellentmondásának megnyilvánulása.

„A tőke a gyáron belül a munkát a munkás további elnyomása, saját hasznának növelése céljából szervezi

* *Marx*. A tőke. Szikra 1949. 358. old.

és rendszeresíti. Az egész társadalomban pedig megmarad és nő a válsághoz vezető káosz, amikor a felhalmozott gazdagság nem talál vevőre, a munkások milliói pedig pusztulnak és éheznek, mivel nem jutnak munkához."*

A kapitalizmusban a nemzetgazdaság tervezésének lehetetlenségére vonatkozó következtetést kézzelfoghatóan alátámasztja a háborús gyakorlat.

A háború elkerülhetetlenül az állami beavatkozás fokozódására vezet a gazdasági életben. Ezt a hadviselő államok nemzetgazdaságát súlyosan megterhelő második világháborúban figyelhettük meg leginkább. A hadviselő kapitalista államok kormányainak kellett kezükbe venni a nemzetgazdaság háborús átépítését, irányítani az iparnak a háborús vágányra való átállítását, új, a háború szempontjából fontos vállalatok építését, a pénzügyek és kereskedelem, valamint a munka területén rendszabályokat kellett foganatosítani. E rendszabályokat főleg adóemelések, az államadósság növelése, a lakosság széles rétegei fogyasztásának korlátozása, a munkakényszer és a munkanap meghosszabbítása útján hajtották végre. Azonban ez nem jelentett mást, minthogy a monopóltőke, amelynek vezetői összenőttek az államapparátussal rendkívüli háborus vagyon szerzésre használták fel. Az Egyesült Államokban erre, a hadigazdaság megvalósításán keresztül különösen kedvezőek voltak a feltételek. Amerika területe nem volt hadszíntér. A német fasiszta támadók fő erejének csapásait a Vörös Hadsereg fogta fel és az amerikaiak ennek köszönhették, hogy nyugodt körülmények között dol-

---

* *Lenin*. Művei. 17. köt. 248. old. (oroszul).

gozhattak és gazdaságuk nem szenvedett károkat az ellenséges betöréstől.

Az Egyesült Államok a kedvező körülményeket kihasználva, a repülőgépgyártás, a hajóépítés fejlesztésére és a hadiiparral kapcsolatos iparágak termelésének növelésére hatalmas programot valósítottak meg.

Mégis, az Egyesült Államok éppen úgy, mint bármely más kapitalista állam hadigazdasága, elvben különbözik a tervszerű, szocialista gazdaságtól.

A gazdaság állami szabályozása katonai módszerekkel a magántulajdon uralma mellett, antagonisztikus alapon folyik. Az állam által keresztülvitt hadigazdasági rendszabályok körül, főleg a hadimegrendelések elhelyezéséért, a haszonért makacs harc folyt. Háború idején a haszon a békeidőkkel szemben nő, ezzel egyenes arányban fokozódó erővel dúl az érte folyó harc. A hatalmas monopóliumok pusztító harcot folytatnak egymás ellen és a kívülállókkal. A monopóliumok között folyó versenyt kiegészíti a monopol-egyesüléseken belül a kvótáért folytatott harc. A mindenre kiterjedő konkurrencia megingatja a gazdasági rendszer alapjait. Az amerikai monopóliumok bizonyos része, amelynek biztosított elhelyezésre és a termelés megszakítása nélkül emelkedő haszonra volt kilátása, elleneszegült a nemzetgazdaság háborús átállításának. Az automobilipar például, amely technikai adottságaival képes lett volna nagyarányú tank- és repülőgéptermelésre, a Roosevelt által meghirdetett nemzetvédelmi program után is folytatta a személykocsik gyártását.

Sok monopólium a korlátozott termelés politikáját folytatta azért, hogy a hadianyagok szállítására vonatkozó szerződések és új megállapodások kötésé-

nél magas árak fenntartására a kedvező feltételekkel rendelkezzék. Az amerikai acéltársaságok 1941 februárjában azt a hírt sugalmazták, hogy 10 millió tonna acélfelesleg van, májusban pedig el kellett ismerni 1941-re 1,4 millió tonna, 1942-re pedig 16,4 millió tonna acélhiányt.

Az amerikai alumíniumtársaság, mint abszolút monopolista, fékezte az alumíniumkohászat emelkedését és a bombázók termelésénél fennakadásokat idézett elő.

A haditermelési igazgatóság vezetője, Nelson, 1942-ben összefoglaló jelentést tett közzé, mely szerint sok társaság, amelynek csak saját meggazdagodására volt gondja, spekulált, a hadicikkek előállítására kiutalt nyersanyagokkal, melyre az állam ráfizetett.

A hadigazdaság fejlesztésére vonatkozó rendszabályokkal szemben az egyes vállalkozók által tanúsított ellenállás volt az egyik oka annak, hogy az Egyesült Államokban a fontos sztratégiai vállalatok építkezésére vonatkozó nagy programot állami eszközökből, állami erőkkel kellett végrehajtani. A kormány kölcsönökből és adókból új vállalatokat létesített, de azután átadta ezeket az állami vállalatokat további üzembentartásra magánvállalkozóknak. Ily módon a tőkések, akiket nem terhelt az új üzemek berendezésének költsége és kockázata, azokat igen jövedelmező bérletbe kapták. A kapitalista társadalom, a vállalkozó osztályok jövedelme formájában kénytelen adót fizetni a magántulajdonnak és így jelentékeny eszközöket von el a termeléstől. Az amerikai részvénytársaságoknak a mérlegekben kifejezett (távolról sem teljes) az adók levonása után fennmaradó jövedelme, 1939—1943 között

a kétszeresére emelkedett. A háború meggazdagítja a tőkéseket és ezáltal fokozza a társadalmi osztályok vagyoni polarizációját, kiélezi a közöttük levő ellentétet.

Az Egyesült Államokban a háborúban fokozódott a tőke koncentrációja és centralizációja, fokozódott a monopóliumok szerepe. A kivételes háborús kereslet felhajtotta a termelést. A hadikereslet megszűnése azonban elmaradhatatlanul a túltermelési válság elé állítja az amerikai gazdaságot és megfosztja munkájától az amerikai munkások millióit. A „szabályozott" kapitalista háborús gazdálkodás fejlődése során csak bővített alapon termeli újra a kapitalista rendszer ellentmondásait, de nem vezet, mint ahogy azt egyesek látni vélték, tervszerű gazdálkodásra.

A Szovjet Hadsereg csapásai alatt összeomlott a hitleri Németország és feltárta a fasiszta gazdasági szervezet teljes csődjét. A németek által megszállt területek fokozott kifosztása, a német kényszermunkára űzött emberek millióinak rabszolgamunkája ellenére, a hitleri vezetés az országot a szó szoros értelmében, általános romlásba, elvadulásba és éhínségbe taszította.

3. A szocialista népgazdasági tervek feladatai

Sztálin elvtárs a tervgazdaságnak három fő feladatát határozza meg.

A szocialista terv *első feladata* abban áll, hogy biztosítsa a szovjet népgazdaságnak a kapitalista környezettől való függetlenségét és önállóságát. Ennek a feladatnak végrehajtása szorosan összefügg az ország védelmi képességének fokozásával.

A szovjet népgazdaság függetlenítése a kapitalista környezettől és önállóságának biztosítása a szocializmus sorsára nézve elsőrendüen fontos feladat. E feladatot a legrövidebb időn belül kellett megoldani a cári Oroszországtól öröklött technikai és gazdasági elmaradottság miatt. Az állam függetlenségének és önállóságának gazdasági alapja a nehézipar, a fém- és gépipar, a fűtőanyagkitermelés, a villamosáramtermelés, a vegyiipar. A szocialista haza önállóságának és függetlenségének biztosítása, katonai hatalmának megszilárdítása a népgazdasági tervek elsőrendű feladata. Pártunk, követve az ország iparosításának politikáját, kifejlesztette a nehézipart, ezáltal biztosította a Szovjetunió gazdasági függetlenségét és önállóságát. A sztálini ötéves tervek ennélfogva a szovjet nép erőfeszítését a Szovjetunió hatalmas, technikailag korszerű nehéziparának megteremtésére összpontosították.

Az ötéves tervek, továbbá a Szovjetunió katonai erejének általános fejlesztésére irányultak. Már az első ötéves tervet a Bolsevik Párt XV. Kongresszusának utasításai alapján állították össze, amelyek kötelezővé tették, hogy „maximális gondot fordítsanak általában a népgazdaság azon ágainak, különösen az iparnak gyors fejlesztésére, amelyeknek háború idején főszerep jut az ország védelmének és gazdasági ellenállóképességének biztosításában".*

Csak a nehézipar fejlesztése tette lehetővé a korszerű hadiipar, a közlekedés, a kollektív mezőgazdaság, a könnyű- és az élelmiszeripar megteremtését és kifej-

* A SzK(b)P — a kongresszusok, konferenciák és a Központi Bizottság plénumainak határozatai és döntései tükrében. 1940. II. köt. 235. old. (oroszul).

lesztését, a nép jólétének emelését. A sztálini ötéves tervek teljesítése lerakta a szovjet nép gazdasági győzelmének alapját a hitleri Németország ellen viselt háborúban.

A villamosítási terv és a sztálini ötéves tervek sikeres megvalósítása, elsősorban a nehéziparban, a legjobb bizonyítéka annak, hogy a népgazdasági tervek határozzák meg a szovjet gazdaság fejlődését.

Két sztálini ötéves tervnek az eredményeként hatalmas és technikailag korszerű ipar jött létre az országban. A Szovjetunióban majdnem újonnan létesültek a nehéziparnak olyan ágai, mint a kohászat, a traktoripar, a gépkocsiipar, a szerszámgépipar, a vegyipar, a mezőgazdasági gépipar, a repülőgépipar stb. Az ország keleti részén kiépült a Honvédő Háborúban kivételes szerepet játszó második szén- és fémipari bázis.

A Szovjetunióban 1937-ben 8,2-szer annyi ipari terméket állítottak elő, mint amennyit a cári Oroszország 1913-ban termelt. Emellett az 1937. évi egész termelésnek több mint 80%-át az első és második ötéves terv idején felépített vagy teljesen újjáépített új vállalatok szolgáltatták. A nehézipar gyors fejlődése lehetővé tette, hogy végrehajtsák a Szovjetunió népgazdaságának technikai újjáépítését, amelynek eredményeként a Szovjetunió a termelés technikája tekintetében a világon az első helyre lépett.

„. . . a Szovjetunió gyönge és védelemre fel nem készült országból védelmi képesség szempontjából hatalmas országgá lett, melyet semmi váratlan esemény készületlenül nem érhet, olyan országgá, mely kívülről jövő támadás esetén tömegméretekben képes termelni

az összes modern védelmi eszközöket és hadseregét el tudja látni velük."*

A szocialista iparosítás lenini-sztálini politikájának keresztülvitele biztosította a Szovjetunió gazdasági függetlenségét és önállóságát. Nem volt olyan gép, nyersanyagfajta vagy gyártmány, amely a Szovjetunióban nem lett volna előállítható vagy termelhető.

A harmadik ötéves terv három békeéve alatt 1938—1940-ig, a Szovjetunió ipari termelése újra 44%-kal, a termelési eszközök össztermelése 52%-kal és a gépipar és fémfeldolgozóipar termelése pedig 76%-kal emelkedett.

A Szovjetunió biztos léptekkel elindult a Sztálin elvtárs által meghatározott gazdasági főfeladat megvalósításának útján, amely szerint gazdasági téren is túl kell szárnyalni a vezető kapitalista államokat.

A Szovjetunió iparosításának tapasztalata e szerint azt tanítja, hogy a szocialista tervgazdaság rövid idő alatt le tudja küzdeni az ország gazdasági elmaradottságát és biztosítani tudja annak függetlenségét és önállóságát.

A szocialista tervgazdaság *második feladata* abban áll, hogy megerősítse a szocialista gazdasági rendszer osztatlan hatalmát és elzárja a kapitalista elemek keletkezésének minden csatornáját. A Szovjetunió iparának és egész népgazdaságának fejlődése a gazdaság szocialista formájának növekedése és megszilárdulása alapján, a kapitalista elemek rovására történt. „. . .nem akármilyen iparosításra van szükségünk — mondta Sztálin elvtárs. Olyan iparosításra van szükségünk,

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. Szikra 1950. 448—449. old

amely biztosítja az *ipar szocialista formájának* növekvő túlsúlyát a kisárutermelő és méginkább a *kapitalista* iparral szemben. Iparosításunknak az a jellemző vonása, hogy *szocialista* iparosítás, olyan iparosítás, amely biztosítja az ipar *társadalmasított* szektorának győzelmét a *magángazdasági* kisárutermelő és kapitalista ipar felett."*

A szocialista nagyipar kifejlesztése után kollektivizálni kellett a mezőgazdaságot, a szocializmus győzelmére kellett törekedni a népgazdaság minden ágában.

Ugyanolyan következetességgel, mint ahogy előtérbe helyezték a Szovjetunió függetlensége és önállósága biztosításának feladatát, a tervek egyidejűleg a népgazdaság minden ágában a szocialista termelés minden irányú fejlesztése feladatából indultak ki.

„A proletariátus, miután győzött, ezt teszi: leülteti a közgazdászokat, mérnököket, mezőgazdákat stb. azért, hogy a munkásszervezetek *ellenőrzésével* kidolgozzák a «tervet», azt ellenőrizzék, a centralizáció útján kikeressék a munkamegtakarítás eszközeit, hogy kikeressék a legegyszerűbb, legolcsóbb, legalkalmasabb és legátfogóbb ellenőrzés módjait és rendszabályait."**

A munkások ellenőrzésével kidolgozott terv — mondta Lenin — a proletár állam terve, a termelésnek és elosztásnak proletár szabályozása lesz a dolgozók érdekében a kizsákmányolók ellen.

A terv a szocialista építés egész ideje alatt hatalmas fegyver volt a szocialista állam kezében a kapitalista elemek ellen vívott harcban.

---

* *Sztálin*. A leninizmus kérdései. 10. kiadás, 365. old. (oroszul).

** *Lenin* Művei. 21. köt. 269. old. (oroszul).

A sztálini ötéves tervek eredményeként a Szovjetunióban megvalósult a kommunizmus első szakasza — a szocializmus.

A termelés szocialista rendszere a Szovjetunió egész népgazdaságában osztatlanul uralkodó lett. A szovjet állam előtt a gazdaság szocialista formáinak további megszilárdítása és fejlesztésének feladata áll. A gazdaság szocialista formáinak további megszilárdítása és fejlesztésének egyik legfontosabb feltétele, a gazdaságban és az emberek tudatában, a kapitalizmus csökevényeivel szemben folytatott harc.

A Nagy Honvédő Háború idején, amikor a Szovjetunió népgazdasága igen nagy megpróbáltatásokat állott ki, a népgazdaságnak a Szovjetunióban megteremtett szocialista rendszere különösen fényesen megmutatta ellenállóképességét és előnyeit minden más gazdasági rendszerrel szemben.

A szocialista terv *harmadik feladata* az, hogy lehetetlenné tegye az aránytalanságokat a népgazdaságban, a zavarok lehetőségét pedig új gazdasági tartalékok létesítésével és növelésével kiküszöbölje.

A Szovjetunió gyorsütemű iparosítása feladatának megoldása és a termelés szocialista formáinak fejlesztése, a népgazdaság minden ágát, a társadalmi újratermelés minden részét érintette. Ezzel kapcsolatban a népgazdasági terv feladata az, hogy az újratermelési folyamat különböző részei és a népgazdaság ágai közt biztosítsa a megfelelő arányokat.

„A termelés minden egyes ágának tervét — mondja Lenin — szigorúan össze kell hangolni, össze kell kapcsolni és ezekből együttesen kell összeállítani azt

az egységes gazdasági tervet, amelyre olyan nagy szükségünk van."*

A népgazdaság ágai tevékenységének összehangolása a tervezés legfontosabb feladata.

A népgazdasági tervben biztosítani kell a helyes arányokat a különböző ágak fejlődésében és meg kell jelölni azokat a rendszabályokat, amelyekkel a szocialista rend megszilárdításának alapján a népgazdaságban az aránytalanságok elkerülhetők. A népgazdasági tervben oldják meg a szocialista termelés ágai között lévő összefüggéseket — a kitermelő és feldolgozóipar, a mezőgazdaság és ipar, a közlekedés és a népgazdaság, a termelés növekedése és a fogyasztás növekedése összefüggésének, a termelés pénzellátása és anyagi biztosításának, valamint a vállalatoknak az ország körzeteiben való megfelelő elhelyezésének feladatát.

A népgazdaság arányos fejlődésének biztosításánál, a Tervbizottság minden esetben, a Párt és a kormány által az adott történelmi időpontban kitűzött feladatokból indul ki. Nincsenek és nem is lehetnek megkövesedett arányok. A XVIII. pártkonferencián Voznyeszenszkij elvtárs mondta, hogy a „Szovjetunió népgazdaságában az arányok változnak azoktól a feladatoktól függően, amelyeket a Párt és kormány a népgazdaság számára kitűz. Az 1941. évi tervre alkalmazva, a népgazdaságban az aránytalanságok elkerülésének feladata azt jelenti, hogy magasabb ütemben kell növelni a fém- és gépipart, következőleg a termelési eszközöket előállító minden csoportot. Különösen szük-

* *Lenin* Művei. XXVI. köt. 43. old. (oroszul).

ség van a nyersvas, acél, színesfémek, szén, ásványolaj termelésének további növelésére és a gépipar minden fajtájának nagyarányú fejlesztésére."*

A népgazdasági terv mindenkor kiemeli a népgazdaságnak azon vezető ágait, döntő láncszemeit, amelyeket megragadva előre lehet lendíteni a gazdasági fejlődés egész láncolatát. Ki kell emelni a vezető ágakat, a döntő láncszemeket, és mindenekelőtt azokra kell alapítani a termelési feladatok kiszámítását és azoknak megfelelően kell előirányozni annak anyagi biztosítását. Ez a terv kidolgozásának egyik legfontosabb elve. Összegezve az első ötéves terv teljesítésének eredményeit, Sztálin elvtárs azt mondta: „. . . . ilyen nagyszabású terv megvalósítását nem lehet akárhogy megkezdeni, össze-vissza, ahogy éppen jön. Ilyen terv megvalósításához mindenekelőtt az kell, hogy a terv fő láncszemét megtaláljuk, mert csak ez, a fő láncszem megtalálása és megragadása tehette lehetővé azt, hogy a terv összes többi láncszemeit is magunk után húzzuk."**

A terv fő láncszemét a konkrét körülményeknek és az adott időszak főbb gazdasági és politikai feladatainak megfelelően a Párt és a szovjet kormány állapítja meg.

Az első ötéves terv fő láncszeme a nehézipar és annak ütőere, a gépipar volt. A második és harmadik ötéves terv döntő láncszeme a nehézipar vezetőágai, a fémipar, a gépipar, a fűtőanyag-energetikai és vegyi-

---

* *Voznyeszenszkij*. Az 1940. év gazdasági eredményei és a Szovjetunió népgazdasága fejlesztésének 1941-es terve. Áll. Polit. Kiadó. 1941. 16. old. (oroszul).

** *Sztálin*. A leninizmus kérdései. Szikra 1950. 444. old.

ipar. A Honvédő Háború viszonyai közt a terv fő láncszeme a haditermelés volt.

A tervek, miután kijelölték a vezető ágakat, megállapítják azok fejlődésének ütemét, termelésük színvonalát. A népgazdaság vezető ágai növekedésének megfelelően irányozzák elő az azokkal összefüggő ágak fejlesztését. A népgazdaság minden ágának arányos fejlődését biztosító feladat megoldását, a szocialista újratermelés részei egymásnak megfelelő fejlődését, a népgazdasági tervben a mérlegek segítségével érik el. A mérlegek segítségével kitűnnek az iparágak és ipari körzetek közti összefüggések, a különböző termékek termelése és fogyasztása közti mennyiségi viszonyok. A mérlegek segítségével hozzák összhangba az összefüggő iparágak, az ipar és mezőgazdaság, a közlekedés és a népgazdaság fejlődését. A mérlegek segítségével érik el a felhalmozás és a fogyasztás közötti összhangot, a termelés fejlődése és az építkezés megfelelő viszonyát, munkaerővel való ellátását stb. E szerint a mérlegek segítségével oldják meg a tervkészítés legfőbb kérdéseit.

A népgazdasági ágak fejlődésében a terv megállapította arányok betartása céljából fűtőanyagból, nyersanyagokból, élelmiszerekből, munkaerőből, fizetési eszközökből állami tartalék létesítése szükséges, az egyes ágak és vállalatok terveljesítésénél esetleg bekövetkező zavarok esetére. Tartalék létesítése a tervgazdaság fontos sajátossága.

Sztálin elvtárs többízben rámutatott az állami tartalékok felhalmozásának szükségességére.

Az állami tartalékok jótékony hatását a szovjet népgazdaság a Honvédő Háború idején teljes mértékben tapasztalta.

A szocialista tervezésnek mind e három fontos feladata összefügg egymással, egymást kölcsönösen feltételezi. A Szovjetunió újratermelési törvényeinek alapos ismerete és a sikeres szocialista építés érdeke írja elő azokat. Azok határozzák meg az ötéves tervek realitását, hatékonyságát, hatalmas forradalmi lendületét. „Éppen a Szovjetunió népgazdasága fejlesztésének ötéves terveiben találták meg legjobb formáját a szocialista építés hétköznapjai és forradalmi távlatai összeegyeztetésének — mondja Voznyeszenszkij elvtárs. A kapitalista államokban a XIX. és XX. század folyamán időszakosan ismétlődő tőkés bővített újratermelési spontán ciklusok helyét, a Szovjetunióban a bővített szocialista újratermelésnek a szocialista állam által tervszerűen meghatározott «ciklusai» — a Szovjetunió népgazdasága fejlesztésének ötéves tervei foglalták el."*

A Szovjetunió szocialista tervgazdaságának minden más gazdasági rendszerrel szemben óriási előnyei vannak. A Szovjetunióban nincsenek kizsákmányoló osztályok, nincs tehát parazita fogyasztás sem. A kizsákmányoló osztályok jövedelmei most a társadalmi felhalmozás növelésére, a dolgozók fogyasztására jutnak.

A Szovjetunióban termelési eszközök nincsenek magántulajdonban, nincs anarchia és a termelőerőknek ezzel kapcsolatos pazarló kihasználása.

A Szovjetunióban felszámolták a munkanélküliséget. Az azelőtt tétlenségre kárhoztatott emberek millióit bevonták a termelésbe. A munkában óriási eredményeket nyujtó kooperáció és a verseny tervszerűen

* Bolsevik 1940. I. sz. 78. old. (oroszul).

folyik. Rendszeresen emelik a lakosság jólétét és kulturális színvonalát, mint a termelőerők növekedésének alapját.

A Szovjetunióban a termelést a társadalmi szükségleteknek megfelelően szervezték meg. A termékek elhelyezésénél nem szükséges fogyasztó után kutatni és azt megvédeni a konkurrensekkel szemben, mint az a kapitalizmusban történik és ami a kapitalista társadalomnak igen sokba kerül. A termelésnek a nyersanyag, a fűtőanyag forráshelyéhez, a fogyasztóhoz való közelebbvitele lehetővé tette a forgalmi költségek rendkívül nagyméretű csökkentését.

A Szovjetuniónak a legújabb technika, a nyersanyag- és energiaforrások átfogó kihasználása alapján szervezett termelése szabály szerint, a termék egységére eső minimális munka- és anyagfelhasználás mellett folyik, ami a nyersanyag, a fűtőanyag és a munkaerőforrások leggazdaságosabb kihasználására vezet.

A tervszerű gazdaság előnyeinek eredményét mutatja a Szovjetunió termelése és fogyasztása emelkedésének az egész világon ismert magas üteme.

A SZOCIALISTA TERVEZÉS FEJLŐDÉSE A SZOVJETUNIÓBAN

A Szovjetunió népgazdasága tervszerű vezetésének tapasztalata bizonyítja, hogy a tervek határozzák meg a bővített szocialista újratermelés irányát és ütemét. A Párt és a kormány által elfogadott tervek teljesítésének konkrét tanulmányozása teszi részben lehetővé, hogy ítéletet alkossanak arról, mennyire helyesen vették számításba a tervek kidolgozásánál a gazdasági fejlődés objektív irányzatait, hogyan emelkedik a tervezés szerepe a népgazdaság szocialista formájának fejlődésével kapcsolatban.

A szocialista újratermelés folyamata és annak tervezése konkrét történelmi feltételek közt folyik. Minden történelmi időszak minden ellentmondása és nehézsége visszatükröződik a gazdasági tervekben, a gazdasági építés feladatainak sajátos megoldási módjait alakítja ki. Az újratermelés folyamatának, a szocialista tervezésben megjelölt mérete, a népgazdasági tervek végrehajtásának módszere, a Szovjetunió fejlődésének különböző szakaszán jelentékenyen eltér egymástól.

Lenin és Sztálin azt tanítják, hogy a népgazdaság

tervezésének kérdéseit a szocialista építés gyakorlatával, a gazdaság létszükségleteivel elválaszthatatlan összefüggésben szemléljék. Lenin már 1921-ben, az Állami Tervbizottság létesítésére vonatkozó rendelet aláírását követő napon megjelent „Az egységes gazdasági tervről" című cikkében ostorozta azokat az embereket, akik a tervről általánosságban, az időtől és tértől, az eleven ügytől elvonatkoztatott tervről és tervezésről bölcselkedtek.

Lenin rámutatott, hogy milyen fontos a terveknek a tényleges megvalósítással való összekapcsolása. Ezért mondja Lenin: „... a közgazdászok, írók, statisztikusok ne fecsegjenek a tervről általában, hanem részletesen tanulmányozzák terveink teljesítését, a gyakorlatban elkövetett hibáinkat és e hibák kiigazításának módjait. Ilyen tanulmányozás nélkül vakok vagyunk ... az értelmes közgazdász semmitmondó tézisek helyett nekiül a jelentések, számok, adatok tanulmányozásának, kielemzi saját gyakorlati tapasztalatainkat és azt mondja: itt meg itt a hiba, így és így kell kijavítani. Az értelmes adminisztrátor hasonló tanulmányozás alapján javasolja, vagy maga végrehajtja a személyek áthelyezését, a számvitel megváltoztatását, az apparátus átépítését stb."*

Mindebből az következik, hogy a tervezés tartalma és a szocialista újratermelésnél a terv szerepe teljesen csak a Szovjetunió szocialista tervezése fejlődésének történelmi tanulmányozása mellett fedhető fel.

---

* *Lenin* Művei. XXVI. kötet, 172—173. old. (oroszul).

1. A tervezés első tapasztalatai. A GOELRO terv

1918 tavaszán Lenin megfogalmazta a szocialista építés megindításának zseniális tervét.

Lenin azt tartotta, hogy a Szovjethatalom soronlévő feladata az adott szakaszon a termékek termelése és elosztása népi ellenőrzésének és számvitelének megszervezése, a nép munkája termelékenységének emelése, a munkafegyelemre nevelés a munkaverseny megszervezése útján és a munka magas termelékenysége anyagi alapjainak, a nehéziparnak létrehozása útján.

A termékek termelésének és elosztásának, a munka mértékének és a fogyasztás mértékének népi számvitele és ellenőrzése azt jelentette, hogy az ország gazdasági felépítését a szocializmus bázisán radikálisan át kell alakítani.

A szocializmus anyagi alapja a nehézgépipar, ezért a Szovjethatalomnak hozzá kell látnia a nehézgépipar megteremtéséhez.

Lenin a „Tudományos technikai munkák tervének vázlatá"-ban 1918 áprilisában azt javasolta, tűzzék ki feladatul a Tudományos Akadémiának, hogy a lehető legrövidebb idő alatt állítsa össze Oroszország ipari és gazdasági fejlesztése szervezésének tervét, amelyben irányozzák elő az országban az ipar észszerű elhelyezését, határozzák meg az ipar célszerű szervezését részben a termelésnek kevésszámú nagyvállalatnál való összpontosítása útján; tervezzék meg az akkori Oroszországi Szovjet Köztársaságnak (Ukrajna és németek által elfoglalt területek nélkül) a nyersanyagoknak és az iparnak minden fő fajtájával való legnagyobb méretű ellátását;

fordítsanak különös gondot az ipar és a közlekedés villamosítására és a villamosságnak a földművelésben való alkalmazására.

A „Tudományos technikai munkák tervének vázlatá"-ban nem nehéz megtalálni a Goelro jövő tervének körvonalait.

Az egész népet felölelő számvitel és ellenőrzés szervezésére irányuló munkához a Szovjethatalom fennállásának első napjától kezdve hozzáfogott. A munkásellenőrzés történelmileg a munkások tömeges részvételének első formája volt az alapvető gazdasági kérdések megoldásában. Ellenőrzés alá tartozott a termékek és nyersanyagok termelése, vétele és eladása, azok őrzése, valamint a vállalatok pénzügyi gazdálkodása. A munkásellenőrzés szerveinek joguk volt megállapítani a teljesítménynormákat, kimutatni a termék önköltségét és megállapítani az eladási árakat. A munkásellenőrzés döntései kötelezők voltak a tulajdonosokra, a munkásellenőrzés engedélye nélkül a bankok nem adtak ki pénzt stb. A munkásellenőrzés hatalmas szerepet játszott abban, hogy a munkások elsajátították a vállalatok irányításának módszereit, hogy a munkások közül a szocialista vállalatok szervezői és vezetői emelkedtek ki. A munkásellenőrzés olyan rendszabály volt, amely megfosztotta a burzsoáziát attól a lehetőségtől, hogy gazdasági hatalmát az ellenforradalom érdekében használja fel. A munkásellenőrzés megakadályozta az ipar további bomlását, amelyet a tőkések azzal a céllal folytattak, hogy a forradalmat az „éhség csontkezével" megfojtsák. A munkásellenőrzés alapjában véve biztosította a termékeknek a nép érdekében való elosztását. A termelés

szocialista társadalmasításának arányában, abban a mértékben, amint a munkások elsajátították a gazdasági kérdések megoldásának fogásait, a munkásellenőrzés átnő a termelés munkás vezetésébe, a munkásellenőrzés szervei helyett pedig létrehozták az ipar igazgatásának és az egész népgazdaság irányításának szervezetét, a Legfelsőbb Népgazdasági Tanácsot.

A össz *népi* számvitel és ellenőrzés lenini programjának keresztülvitele belefolyt a népgazdasági tervek megállapításába és teljesítésének szervezésébe. Kezdetben csak a népgazdaság egyes ágaira és az ország egyes járásaira vonatkozó tervek voltak.

A Népgazdasági Tanácsok első kongresszusán, 1918 májusában részletesen megvitatták az ipari terveket. Az értekezlet megvizsgálta a fémiparra, a tőzegtermelésre, a szén- és pamutiparra vonatkozó irányszámokat. A Központi Végrehajtó Bizottságban az elsők között dolgozták ki és vitatták meg a mezőgazdaság gépesítésének tervét. A köztársasági általános tervek mellett a helyi terveket is kidolgozták, az ivanovovoznyeszenszki kormányzóságban textilipari tervet, a nyugati területen a mezőgazdasági gépipar tervét stb.

A tárgyalt időszakban (1918) igen érdekes és termékeny volt a petrográdi munkások tapasztalata az ipari tervezés terén. Azok a Molotov elvtárs által vezetett Északi Népgazdasági Tanács irányítása alatt kitűnő terveket dolgoztak ki a fémipari üzemek, azután a papír- és cellulóze-gyárak és a pamutipar számára. A fémipariak tervét méltatva Molotov elvtárs azt mondta: „Ennek a programnak mind országunk, mind a világszocializmus számára rendkívüli történelmi jelentősége van." Ez a program „a népgazdaság szervezése ügyé-

ben az első jelentős lépés, tudomásom szerint, egész Oroszország számára... ezt a programot a szocialista gazdaság építésének gyakorlatában az első leckének tartom."*

A Szovjethatalom első hónapjaiban nagyjából felvázolták a beruházások nagyszabású tervét. Elég elmondani, hogy ezek a tervek olyan létesítményeket tűztek ki, mint a Murmanszk—Kotlas—Ob, Orenburg—Ural—Perm vasutak építése, a Volga—Don csatorna, Petrográd villamosítása (vizi erőmű a Volhovon és a Szviren), a nagyteljesítményű öntözőművek Turkesztánban stb. Érdekesek a város és falu közti árucsere és a költségvetés területén kidolgozott első tervek is. Természetesen, mai szemmel nézve, az akkori idők tervei távolról sem voltak tökéletesek. A legjobbakból is hiányoztak az önköltség, a munka kérdései. Az összeállítók nem rendelkeztek a nyersanyagokra és termelési eszközökre vonatkozó adatokkal. A terveket nem mindig és nem teljesen valósították meg, mivel az ország már 1918 nyarától kezdett belesodródni a polgárháborúba.

A polgárháború idején az össz *népi* számvitelre és ellenőrzésre, a népgazdasági tervezésre vonatkozó minden munkát a felszabadító háború szükségleteinek rendelték alá. A számvitel és ellenőrzés hatékonyságának növelése céljából bevezették a termények kötelező beszolgáltatását és az élelmiszerellátás állami adagolását, végrehajtották az egész ipar államosítását, (beleértve a kisiparét is), bevezették a munkakötelezettséget.

* A gazdaság szocialista építésének példája, Petrográd 1918. 19—22. old.

A tervezés a polgárháború idején teljes mértékben visszatükrözte az akkori idők szellemét. Túlságosan összpontosított volt, nagyonis az adminisztrálás felé hajlott. A tervösszeállító szervek először is végrehajtották a különböző forrásokból (az állami ipar termékei, a kötelező terménybeszolgáltatásból befolyó mezőgazdasági termékek, a városi raktárak termékkészletei, a burzsoázia készleteinek elkobzása, hadizsákmány) származó anyagi eszközök összegyüjtését. A tervező szervek ezenfelül igyekeztek meghatározni az ipari és mezőgazdasági termelést. Végül a terveknek megfelelően a legszigorúbb módon végrehajtották a termékek összpontosított elosztását. A tervezés a meglévő lehetőségek keretei közt biztosította a Szovjet Hadsereg, a honvédelmi ipar és a proletár gócpontok szükségletét. Ez volt nagy történelmi érdeme. Nem szabad elfelejteni, hogy a polgárháború idején a népgazdaság tervezését rendkívül megnehezítette a gazdasági bomlás és a proletariátusnak vadállati ellensége ellen folytatott harca. A népgazdaság szocialista formái még alighogy kialakulóban voltak és a tervezés a kispolgárság ösztönös, elkeseredett ellenállásába ütközött, amelyet semmiféle közigazgatási intézkedéssel sem lehetett teljesen leküzdeni. Így pl. hiába volt a kötelező terménybeszolgáltatás és a terménybeszedő különítmények, a batyuzók ellen folytatott harc, a Közellátási Népbiztosság a városnak mégis kb. csak a ténylegesen fogyasztott kenyérnek a felét biztosította. A másik felét a lakosság spekulációs, uzsoraáron vette meg a batyuzóktól.

A gazdasági tevékenység tapasztalatai, a polgárháború idejének tervezési tapasztalatai bebizonyították,

hogy az össz *népi* számvitel és ellenőrzés megvalósítása Szovjetoroszországban a gazdasági rendszabályok bonyolult rendszerét követeli meg. Kitűnt többek közt, hogy normális feltételek, a békés építés feltételei mellett a kisárutermelő parasztgazdaságnál nem alkalmazható a közvetlen tervutasítások és igazgatási intézkedések módszere (kötelező beszolgáltatás, állami vetési feladatok) és a parasztgazdaságokra gyakorolt állami befolyásnak főleg gazdasági vonalon, a város és falu közti árucsere alapján kell jelentkeznie. Azonkívül az ipar és az egész népgazdaság újjáéledése olyan eszközök használatát tette szükségessé, mint a szilárd valuta, hiánymentes költségvetés, reális pénzbeni munkabér, gazdaságos számvetés. A polgárháború befejezése után bevezetett új gazdasági politika számolt a gazdasági fejlődésnek ezekkel a követelményeivel.

Az össz *népi* számvitel és ellenőrzés szervezésének, valamint a népgazdaság tervezésének anyagi előfeltételeit a népgazdaság parancsnoki magaslatainak államosítása adta meg. A népgazdaság tervezésének további sikerei a népgazdaság szocialista formáinak, elsősorban a szocialista iparnak fejlődésével voltak kapcsolatosak.

1920 decemberében a Szovjetek VIII. Összoroszországi Kongresszusán hagyták jóvá Oroszország *villamosítási tervét.* (Rövidítve: Goelro-terv.) Ez volt a szocialista építés első hosszúlejáratú terve. A Goelro-terv a szocializmus építésének abból a lenini elméletéből indult ki, amely szerint a szocializmust lehetséges egy államban felépíteni. A terv szerint a népgazdaság minden ágának új technikai alapot akartak adni, fel akarták számolni a világ leghaladottabb politikai

rendszere s az elmaradott gazdaság és technika között az országban akkor fennálló ellentmondást. „A kommunizmus — mondta Lenin — egyenlő a szovjet hatalommal, plusz az egész ország villamosításával." A Goelro-terv ebből a lenini meghatározásból indul ki.

A Goelro-tervet 10—15 évi időtartamra irányozták elő. Megtaláljuk benne minden fő kérdésre vonatkozóan a legkiválóbb szakemberek pontos számításait. A terv megadta az ipari termelés méreteit, a villamosítás anyagi és pénzügyi mérlegét, az áramfejlesztő központok építésének járások szerinti elosztását, az építkezés sorrendjét, a meglevő központok észszerű kihasználására vonatkozó, a mezőgazdaság és közlekedés területét érintő javaslatot, az ország járásainak fejlesztési tervét. A terv összeállítását megelőzően a szakemberek gondosan tanulmányozták az ország energiaforrásait, az ipari gócpontok termelő apparátusának állapotát, a vasutak szállítóképességét.

Lenin a Szovjetek VIII. Kongresszusán a Goelro-tervről azt mondta: „Ebben a könyvecskében az Oroszországi Villamosítás Állami Bizottsága munkájának eredménye van előttünk. Ezt ma vagy holnap mindenkinek kiosztják. Remélem, nem ijedünk meg ettől a kis könyvtől. Azt hiszem, nem lesz nehéz meggyőzni a jelenlevőket ennek a kis könyvnek rendkívüli jelentőségéről. Nézetem szerint ez pártunk második programja. A mi pártunk programja nem maradhat csak pártprogram. Gazdasági építésünk tervévé kell változnia, másképpen mint pártprogram is használhatatlan. Ki kell ezt egészíteni a párt második programjával, az egész ország újjáépítésének és korszerű technikai színvonalra emelésének tervével. A villamo-

sítás terve nélkül nem térhetünk át az igazi építésre. A földművelés, ipar és közlekedés helyreállításáról, harmonikus összeegyeztetéséről beszélve, nem kerülhetjük el, hogy nagyarányú gazdasági tervről ne beszéljünk. El kell jutnunk oda, hogy elfogadjunk egy bizonyos tervet, amely terv természetesen csak az első próbálkozás során elfogadott terv lesz. Pártunk ezen programja nem lesz olyan megváltoztathatatlan, mint a valódi programunk, amelynek megváltoztatására csak a pártkongresszus illetékes. Nem, ezen a programon minden nap, minden műhelyben, minden járásban javítani fognak, feldolgozzák, tökéletesítik és új alakot ölt. Szükségünk van rá, mint első vázlatra, amelyet mint nagy, legalább 10 évre számított gazdasági tervet Oroszország maga elé tűz, amely megmutatja, hogyan vezessük rá Oroszországot a kommunizmushoz szükséges valóságos gazdasági bázisra."*

Sztálin elvtárs úgy nyilatkozott a Goelro-tervről, hogy az: „valóban *egységes*, valóban *állami* gazdasági terv, minden idézőjel nélkül. Napjainkban ez az egyedüli marxista kísérlet arra, hogy lerakjuk a gazdaságilag elmaradt Oroszország szovjet felépítményének a mai viszonyok között valóban reális és egyetlen lehetséges technikai termelési alapját".**

A Goelro-tervnek a villanyerőművek építésére, az ipar fejlődésére és annak végrehajtására vonatkozó feladatai a túloldali táblázatból láthatók:

A Goelro-terv előirányzatai nemcsak a kiindulási színvonalhoz (1920) mérve nagyarányúak, de a háború-

* *Lenin* Művei. XXVI. kötet, 45—46. old. (oroszul).

** Lenin és Sztálin műveinek gyüjteménye a SzK(b)P történetének tanulmányozásához. 2. köt. 365. old. (oroszul).

	Mérték-egység	1913-ban	1920-ban	Goelro terv	1935-ben	1935-ben a Goelro terv %-ában
Bruttótermelés az 1913. év %-ában		100	13,7	180—200	570,8	290—320
A járási villamosközpontok teljesítőképessége	1000 kw	177	260	1750	4076	232
Szén	mill. ton.	29,1	8,7	62,30	109,6	174,7
Ásványolaj	« «	9,2	3,8	7—10,8	26,9	382—246
Tőzeg	« «	1,7	1,4	16,4	18,5	112,8
Vasérc	« «	9,2	0,16	19,6	26,8	138,2
Mangánérc	« «	1,25	nincs adat	1,64	2,37	144,5
Nyersvas	« «	4,2	0,12	8,2	12,5	152,4
Acél	« «	4,2	0,19	6,5	12,6	192,3
Réz	ezer «	31,1	0,3	81,9	76	93
Alumínium	« «	—	—	9,8	25	255,1

előtti normákat is jelentékenyen meghaladják. Mindazonáltal a terv nemcsak kivihetőnek bizonyult, hanem a kitűzött határidőre jelentékenyen túl is szárnyalták. A párt a Goelro-terv végrehajtásának szervezésénél a dolgozók tízmillióit vonta be az építőmunkába. Lenin a tömegek alkotó öntevékenységében látta a terv határidő előtti teljesítésének eszközét. Azt mondta: „A tudomány és gyakorlat nyomán haladva minden egyes munkaterületen lankadatlanul törekedni kell a tervnek a kitűzött határidőnél gyorsabb végrehajtására és ezzel meg kell mutatni a tömegeknek, hogy azt a hosszú időszakot, amely elválaszt az ipar teljes helyreállításától, a gyakorlat megrövidítheti. Ez tőlünk függ. Javítsuk meg minden műhelyben, minden fűtőházban, minden területen a gazdálkodást és akkor megrövidítjük a határidőt. Fontos, hogy a gazdasági terveket a megállapított program szerint teljesítsék és hogy a program teljesítésének növekedését észrevegyük és jutalmazzuk; a tömegeknek nemcsak tudni, de érezni is kell, hogy az éhség, hideg és szegénység idejének megrövidítése teljes egészében gazdasági terveink minél gyorsabb teljesítésétől függ."*

Lenin figyelmeztet arra, hogy a tervet szóval és példaadással kell népszerűsíteni. Ennek érdekében azt ajánlotta, hogy dolgozzák ki a villanyvilágításnak az Oroszországi Szovjet Föderativ Szocialista Köztársaság minden házába való bevezetésének tervét. Rámutatott, hogy ilyen terv teljes megvalósítása sok időt igényel, de a nép számára érthető és hozzá közelálló terv segítségével azonnal meg lehet indítani a tömegek

* *Lenin* Művei. XXVI. kötet, 43. old. (oroszul).

versenyét és tevékenységét. Azonnal hozzá kell fogni a dologhoz, mondta Lenin és megjelölte az első lépéseket, amit minden falu, minden járás a saját erejéből megtehet: oszlopot készíthet, kerámiai üzemet építhet, a vezetékhez rezet gyüjthet, megtanulhatja a villamosság felhasználását stb.

A Goelro-terv a Bolsevik Párt ellenségével vívott harcban keletkezett és valósult meg. A kommunizmus ellenségei megkísérelték, hogy magát a villamosítás eszméjét is gúny tárgyává tegyék. Ezeket visszautasítva Sztálin elvtárs azt írta Leninnek: „Emlékezzünk Trockij multévi, Oroszország «gazdasági újjáéledésének» azon alapuló «tervére» (téziseire), hogy a háborúelőtti ipar omladékain tömegesen alkalmazza a nem szakképzett paraszt munkástömegek munkáját (a hadsereg munkáját). Micsoda korlátoltság, milyen elmaradottság a Goelro-tervhez képest! A középkori kontár ibseni hősnek képzeli magát, akinek az a hivatása, hogy Oroszországot «megmentse» az ősi monda szerint. És mit érnek a sajtóban szégyenszemre ittott megjelenő tucatnyi «egyes tervek» — nem többet, mint kisgyerekek locsogása... Vagy továbbmenve, a Rikov nyárspolgári «realizmusa» (valójában manilovizmusa) még mindig «bírálgatva» a Goelro-tervet, miközben nyakig süpped a szűk prakticizmus posványába..."*

A proletariátussal szembenálló ellenséges erők teljes szétverése, a legfontosabb feltétele volt a villamosítási terv végrehajtásának.

A szovjet állam megszilárdulása, a gazdaságban a szocialista elemek növekedése, a népgazdaság sikeres

* „Lenin és Sztálin" II. kötet, 365. old. (oroszul).

újjáépítése megalapozták a tervezés sikerét. 1924-ben sikerült áttérni az egész iparra vonatkozó összevont évi tervre. 1925—26-tól kezdve kezdenek kialakulni az egész népgazdaságot átfogó évi tervek. Az újjáépítés idején a tervezés legfontosabb előfeltétele a pénzreform sikeres keresztülvitele, a szilárd szovjet valuta megteremtése volt.

2. A sztálini ötéves tervek

Az *első ötéves terv*, a gazdasági építésnek a Goelro-tervet követő távlati terve, a villamosítási terv utóda volt.

A XV. kongresszus útmutatásai alapján kidolgozott, a népgazdaság fejlesztésének első ötéves tervét (1928/29—1932/33) 1929 áprilisában fogadta el a XVI. pártkonferencia és a Szovjetek V. kongresszusa.

Sztálin elvtárs meghatározása szerint: „Az ötéves terv fő feladata az volt, hogy országunkat elmaradt, helyenként középkori technikájáról az új, modern technika vágányaira vigye át.

Az ötéves terv fő feladata az volt, hogy a Szovjetuniót gyönge, a kapitalista országok szeszélyeitől függő agrárországból erős, teljesen önálló és a világkapitalizmus szeszélyeitől független ipari országgá változtassa át.

Az ötéves terv fő feladata az volt, hogy a Szovjetuniót ipari országgá téve, végleg kiszorítsa a kapitalista elemeket, kiszélesítse a gazdaság szocialista formáinak frontját és gazdasági alapot teremtsen arra, hogy a Szovjetunióban megszüntessük az osztályokat, felépítsük a szocialista társadalmat.

Az ötéves terv fő feladata az volt, hogy országunkban olyan ipart teremtsen, amely képes nemcsak az egész ipart, hanem a közlekedést és a mezőgazdaságot is átszerelni és átszervezni, mégpedig — a szocializmus alapján.

Az ötéves terv fő feladata az volt, hogy a kisüzemű és széttagolt mezőgazdaságot a nagyüzemű kollektív gazdaság vágányaira vigye át, ezzel a szocializmus gazdasági bázisát a falun biztosítsa és ily módon a kapitalizmus visszaállításának lehetőségét a Szovjetunióban megsemmisítse.

Végül az ötéves terv feladata az volt, hogy megteremtse az országban a szükséges technikai és gazdasági előfeltételeket az ország véderejének maximális emelésére s ezzel megadja nekünk a lehetőséget arra, hogy eredményesen visszaverjünk minden kívülről jövő katonai intervenciós kísérletet, minden kívülről jövő háborús támadó kísérletet."*

A Párt Központi Bizottsága Sztálin elvtárs irányítása mellett javította és tökéletesítette az első ötéves tervet a munka során. A Központi Bizottságnak erről a munkájáról Sztálin elvtárs a XVI. pártkongresszuson számolt be. A széltében terjedő szocialista munkaverseny és a szocialista építés gyorsabb üteme új lehetőségeinek feltárása alapján a szürke- és színesfémiparra, a traktor- és autóiparra, a mezőgazdasági gépiparra, a szovhoz és kolhoz építésére stb. vonatkozó terveket megváltoztatták. Az ötéves tervet eszerint abban az irányban módosították, hogy növelték a népgazdaság fejlődésének ütemét és megrövidítették a

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. Szikra 1949. 442—443. old.

végrehajtás határidejét. „Számunkra, bolsevikok számára — mondta Sztálin elvtárs — az ötéves terv nem valami befejezett és minden időkre adott dolog. Számunkra az ötéves terv, mint minden terv, csak terv, azaz megközelítése a feladatnak, melyet konkretizálni, melyet tökéletesíteni, amelyen változtatni kell a helyi tapasztalat, a terv megvalósításának tapasztalata alapján. Semmiféle ötéves terv nem képes felmérni mindazokat a lehetőségeket, amelyek a mi társadalmi rendünkben szunnyadnak, és amelyek csakis munka közben, a terv megvalósítása közben kerülnek felszinre, a kolhozban, a szovhozban, a járásban stb."*

Az első ötéves tervet sikeresen végrehajtották és több iparágban túlszárnyalták.

Az alábbi adatok mutatják az ötéves terv főfeladatait és azok teljesítését (táblázat a túloldalon).

Az első ötéves terv teljesítésének eredményeként a Szovjetunióban lerakták a szocialista gazdaság alapjait, szétzúzták a kapitalista osztályokat. Az ötéves terv végrehajtásának eredményeként a Szovjetunió agrárországból ipari országgá változott, amelyben az ipari termelés a népgazdaság össztermelésének 70%-át tette ki az 1928. évi 42%-kal szemben.

A Szovjetunióban az első ötéves terv eredményeként helyreállítottak vagy újonnan létesítettek olyan iparágakat, mint a kohászat, az autó- és traktorgyártás, a szerszámgépgyártás, a vegyiipar, a repülőgépipar, a mezőgazdasági gépgyártás. Az ipari termelés évi emelkedése az első ötéves terv idején átlagosan 22%

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 10. kiadás, 413. oldal (oroszul). I. Gerő E. Harcban a szocialista mezőgazdaságért. Szikra 1950. 590. old.

	Mértékegység	1928-ban	Terv-feladat	1932-ben	A tervteljesítés %-a
A népgazdaság beruházása	milliárd rubel	26,5	64,5	60,0	93,0
Ebből:					
társadalmasított szektorba	« «	11,1	46,9	52,5	111,9
az iparba	« «	4,9	19,1	24,8	129,8
„A" csoportba	« «	3,6	14,7	21,3	144,9
az ellenőrzött ipar össztermeke (1926—27) árakban	« «	15,8	36,6	35,3	96,4
ebből:					
„A" csoport	« «	7,0	17,4	19,1	109,8
gépipar	« «	1,8	4,7	7,7	164,8
kőszéntermelés	« «	0,4	0,7	0,66	89,2
ásványolajipar	« «	0,6	1,3	1,4	107,5
nyersfémtermelés	« «	0,7	1,8	1,2	64,3
az élelmiszeripar össztermeke ...	« «	1,5	3,3	3,4	102,4
a szovhozok vetésterülete	millió ha.	1,7	5,0	13,5	270,0
a kolhozok vetésterülete	« «	1,4	20,6	91,5	440,0
a munkások és alk. összlétszáma	millió	11,6	15,8	22,9	145,5
évi átlag munkabér	rubel	703,4	994,0	1427,0	144,0

volt. Ez a termelés emelkedésének igen magas ütemét jelenti, amely csak a szovjet rendszer gazdasági feltételei mellett érhető el. Az első ötéves terv eredményeként a Szovjetunió mezőgazdaságában az elsőrendű technikával felszerelt szovhozoknak és kolhozoknak döntő jelentőségük lett. A faluban felszámolták a nyomort, a városban a munkanélküliséget, rohamosan javult a munkásosztály anyagi és kulturális helyzete. A Szovjetunió gazdaságilag független, katonailag megdönthetetlen állam lett.

Az első ötéves terv végrehajtásánál döntő szerepet játszott a munkának Sztálin elvtárs történelmi jelentőségű hat feltétele alapján való szervezése és az egész országban elterjedő szocialista munkaverseny. A mezőgazdaság átalakulásánál fontos szerepet játszott a mezőgazdaság fokozott irányítása a Párt és a szovjetek által, az ország körzetekre osztása a gép- és traktorállomások létesítése alapján.

Az első ötéves tervet, amely követte a Goelro-terv értékes hagyományait és ahhoz kapcsolódott, sokkal konkrétabban és részletesebben dolgozták ki.

Az első ötéves terv meghatározta a népgazdaság minden ágának a feladatát, úgyszintén a szociális és kulturális területre vonatkozó feladatokat. Az ötéves terv mind a társadalmi élet anyagi elemei újratermelési folyamatának, mind a szakképzett munkaerőképzés feltételeinek, a kultúra fejlesztésének stb. tervszerű átfogására irányuló sikeres kísérlet. Míg a Goelro-tervben aránylag átfogóbban dolgozták ki a villamosítás, az ipar, a közlekedés, munkaügyi és valutáris kérdésekkel kapcsolatos fejezeteket, addig az első ötéves tervben az említett iparágakkal egyetemben alapvetően

képviselve voltak a mezőgazdaság, kereskedelem, közoktatás, egészségügy, lakás és községi építkezés fejezetei, a munkára vonatkozó összgazdaságitervek, a pénzügyi terv.

Az első ötéves terv legfontosabb részét, az ipari programot, a legkonkrétabban állították össze.

A Goelro-tervben kb. 15 iparág kapott a termékek termelésére vonatkozó feladatot. Az első ötéves tervben ezek száma 50-re emelkedett. Olyan iparágakban, mint pl. a kohászat, az ötéves tervet minden egyes üzemre vonatkozóan kidolgozták anélkül, hogy ez az iparág összességét érintő kérdések megoldásának hátrányára lett volna.

Az első ötéves terv összeállításánál igen elterjedt a mérlegmódszer alkalmazása. A terv tartalmazza a legfontosabb mérlegeket, ú. m. a nemzeti jövedelem mérlegét, a pénzügyi mérleget, a munkaerőmérleget, a lakosság pénzbevételeinek és kiadásainak mérlegét, a fém, a tüzelő, kenyér- és takarmánygabona mérleget, építkezési anyagok stb. mérlegét. Teljes egészében tartalmazza az ötéves terv az építkezés és a termelés évenkénti fejlesztésének programját.

Az ötéves terv elfogadásával kialakult a tervezés következő módszere: először kidolgozzák az ötéves perspektivikus tervet, azután az ötéves terv feladatait konkretizáló évenkénti terveket és végül 1930-tól kezdve az évi terveket felbontó negyedévi terveket.

Az első ötéves terv kidolgozása és megvalósítása a dolgozó nép ellenségeivel, a burzsoá restaurátorokkal, a fasizmus, trockista-buhárinista ügynökökkel szemben folytatott kíméletlen harc körülményei közt történt. A szocialista iparosítás bolsevik tervével az ellenség

az ipar lassított fejlesztési ütemének politikáját állította szembe. 1925/26-ban, amikor megkezdték a munkát az ötéves terv alapján, a trockisták a jobboldaliak támogatásával elindították az úgynevezett „hanyatló görbe elméletét". Ennek az elméletnek az volt a rendeltetése, hogy meghiúsítsa a sztálini iparosítást.

„Világos, hogy ha nem zúztuk volna porrá a trockista-jobboldali elhajlók «hanyatló görbe elméletét» — mondta Sztálin elvtárs — nem fejleszthettük volna ki sem a valódi tervezést, sem az ütem emelkedését és az építés határidejének csökkentését. Annak érdekében, hogy a Párt irányvonalának végrehajtását irányíthassuk, az építés ötéves tervét javíthassuk és kiegészíthessük, növelhessük az ütemet és az építkezéseknél elejét vehessük a hibáknak, mindenekelőtt össze kellett zúzni és fel kellett számolni a «hanyatló görbe» reakciós elméletét."*

A kapitalizmus visszaállítására törekvő jobboldaliak felléptek az iparosítás lenini-sztálini terve ellen, a kulákgazdaság fejlesztését tanácsolták, s azt az ellenforradalmi elméletet hirdették, hogy az iparosítás magas fejlesztési üteme megvalósíthatatlan, „a szűk keresztmetszetek" kiküszöbölhetetlenségének elmélete mellett kardoskodtak.

A Párt az ötéves terv végrehajtásának szervezése közben leleplezte a trockistákat és buharinistákat, felfedte az ellenséges osztályok maradványainak, a kapitalista államok ügynökségeinek (sahtiak, mensevikek stb.) bomlasztó tevékenységét és szétzúzta őket.

A szocializmus időszakába való belépéssel a Szovjet-

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. 10. kiadás, 416. oldal (oroszul).

unióban gyökeresen megváltoztak a népgazdaság tervezésének feltételei. Azelőtt a nemszocialista elemek léte erősen leszűkítette a közvetlen tervezés körét, a tervezés hatóköréből kiesett majdnem az egész mezőgazdaság, a kereskedelem és az ipar egy része. A XV. pártkongresszuson a mezőgazdaság aránylag lassú fejlődésű ütemét elemezve, Sztálin elvtárs azt mondta: „Elsősorban a mezőgazdasági termelés az, amely nem nacionalizált, nem egyesített, hanem kis darabokba elaprózott és szétszórt. Nem irányítják tervszerűen, egyelőre tekintélyes része a kistermelés spontaneitásának van alárendelve. A kollektivizálás vonalán nincs egyesítve és megerősödve, ennélfogva a kulákelemek kizsákmányolásának kedvező talajt nyújt. Ez a körülmény az elaprózott mezőgazdaságot megfosztja a nagyüzemű, egyesített, a tervszerű irányítás mellett dolgozó termelésnek azoktól a hatalmas előnyeitől, amelyekkel államosított iparunk rendelkezik."*

1928 májusában Sztálin elvtárs azt mondta: „Tévedés volna alábecsülni a tervezés szerepét és jelentőségét. De még nagyobb tévedés volna a tervszerűség elvének szerepét túlbecsülni abban a hitben, hogy már elértük a fejlődésnek azt a fokát, amelyen módunkban áll mindent terv szerint intézni és szabályozni. Nem szabad megfeledkezni arról, hogy a tervgazdaságunk által befolyásolható elemeken kívül népgazdaságunknak vannak olyan alkotó elemei is, amelyek a tervgazdaságnak egyelőre nem vethetők alá, hogy vannak végül velünk szemben ellenséges osztályok, amelyeket nem

---

* *Sztálin.* A Központi Bizottság politikai beszámolója a XV. pártkongresszuson. 30. old. (oroszul).

lehet egyszerűen azzal leküzdeni, hogy az Állami Tervhivatal terveket dolgoz ki."*

Az államnak, a nemszocialista elemek jelenléte miatt, gazdasági politikáját a piacnak, a meglévő milliós számú egyéni parasztgazdaságok számbavételével kellett keresztülvinni. A közvetlen útasító (direktíva) tervezés mellett, közvetett tervezés vagy szabályozás is volt. Nem adhattunk pl. utasítást az egyéni parasztgazdaságnak arra, hogy hány hektár rozsot, búzát, zabot vessen, mennyi tehenet, juhot, sertést neveljen, hogy ilyen vagy olyan árért ennyi vagy annyi mázsa gabonát, húst adjon el stb. A parasztgazdaságra közvetve gyakorolhattunk befolyást: adópolitikai rendszabályok, a felvásárlási árak és az ipari árak rendszere, a mezőgazdasági hitelrendszer, a mezőgazdasági gépekkel való ellátás, a földrendezés stb. útján. A felsorolt emeltyük közül a legfontosabbak és a leghatékonyabbak az árak voltak. „Most az alapvető kérdés — a piac, valamint a városi áruk és a mezőgazdasági termények ára" — mondta Sztálin elvtárs 1924-ben.

Az árszabályozás bonyolult politikai és gazdasági probléma volt. Az árak sok olyan tényezőtől függtek, amelyeket figyelembe kellett venni és mérlegelni kellett avégből, hogy a legsikeresebben vigyék keresztül a Párt irányvonalát. A gabonapiac és a gabonaárak szabályozása érdekében pl. az állam bizonyos árszínvonalat állapított meg az állami és szövetkezeti felvásárlás részére, hogy egységes arcvonalat nyitva leverje a magánvállalkozók felvásárlási árait. Speciális gabonakészleteket létesítettek azért, hogy a piacon

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. Szikra 1950. 225. old.

manőverezhessenek, különösen az év második felében, amikor a kulák, kihasználva a kenyérhiányt, spekulációs árakkal lépett fel a piacon. Az állam ellátta olcsó kenyérrel a nagy fogyasztóközpontokat és a rossztermésű járásokat azért, hogy ne engedjen teret a nyerészkedésnek. A nagy városokban gabonakereskedelmi és kenyérsütőde hálózatot fejlesztettek ki. A szállítási díjszabást olymódon építették fel, hogy ösztönözzék a gabonának a nagy városokba való szállítását. Az állam, járások szerint, az aratásnak megfelelően szabályozta a felvásárlást, kifejlesztette az ipari árukkal való kereskedelmet, a felvásárlást a mezőgazdasági adóbeszedési kampány menetének megfelelő határidőben folytatták le stb.

A Szovjetek III. Kongresszusán Dzerzsinszkij elvtárs a következőket mondta: „Állami tervünk jelenleg nem annyira a számszerű adatok és naptári határidőkből áll, amelyeknél még ezerszer is tévedhetünk, hanem inkább az árakkal, a pénzreformmal, a hitellel, az állami költségvetéssel, a kereskedelemmel, a behozatallal és kivitellel, az egyik vagy másik gazdasági ág viszonylagos jelentőségének értékelésével, a munkabér, a munka termelékenységével, az adóval stb. foglalkozó gazdasági politika követendő vonalának a megállapítása az adott feltételek közt és az adott időpontban úgy, hogy az egyes részek minden gazdasági tevékenysége a szovjet hatalom által kijelölt mederben folyjék."*

A Nep feltételei közt a gazdasági élet állami szabályozása igen jelentős szerepet kapott. A tervezés és szabályozás a gazdaságnak az új, szocialista alapon

* *Dzerzsinszkij.* A Szovjetunió ipara, vívmányai és feladatai. 1925. 81. old. (oroszul).

való újjáépítésért folytatott harcnak hatalmas eszköze, a kapitalizmus mellének szegezett fegyvere lett. A szocialista szektorra kiterjedő közvetlen utasító tervezések mellett az állami szabályozás biztosította többek között a mezőgazdaság terén az országban akkor felmerült feladatok megoldását is.

A szocialista ipar szakadatlan fejlődésére és olyan „parancsnoki magaslatokra", mint a föld, a bankok nacionalizálása, a külkereskedelmi monopóliumra támaszkodva, a szovjet hatalom a parasztgazdaság fejlődésének a kapitalizmustól eltérő feltételeit teremtette meg.

A mezőgazdaság tervezése és szabályozása ebben az időszakban nem csak az adópolitikában, a felvásárlási árak és az ipari árak, a mezőgazdasági hitel, termelési szerződés stb. rendszerében nyilvánult meg, hanem amikor a szocialista állam kifejlesztette a szocialista ipart, kibontakoztatta a mezőgazdasági szövetkezés minden formáját, az 1928. és 1929. évi gabonagyűjtési kampány idején határozott harcot folytatva a kulákság ellen, olyan irányban befolyásolta a mezőgazdaság fejlődését, hogy előkészítse a parasztok tömeges belépését a kolhozokba, hogy a kapitalizmust szülő egyéni gazdálkodást a társadalmi, kolhoz, szocialista gazdálkodás váltsa fel és ezáltal megteremtse a népgazdaság legkiterjedtebb és életfontosságú, de egyben legelmaradottabb területének, a mezőgazdaságnak szocialista bázisát.

Az egyéni parasztgazdaságnak szocialista gazdálkodással való felváltása radikális módon megváltoztatta a tervezés feltételeit a mezőgazdaságban. A kolhozfaluval éppúgy együttjár a tervezés, mint a szocialista iparral. A kolhozrendszer megerősödése maga után

vonta nemcsak a négyszázezernyi kolhoztervet és a gép- és traktorállomások terveinek ezreit, hanem életrehívta 1930-ban az állami vetési tervet. Ez az egész népgazdasági tervezésben új fokot jelentett. Gondoljunk csak vissza az ellenőrző számokról a népgazdasági tervre való áttérésre 1931-ben. Mit mondott erről Molotov elvtárs:

„A népgazdaságra vonatkozó évi feladatokat azelőtt egyszerűen ellenőrző számoknak neveztük, most pedig népgazdasági tervnek nevezzük. Már ez maga hangsúlyozza az egész népgazdaságban a tervezés elemeinek növekedését. És valóban most az iparnál alkalmazott tervezési módszereket meghatározott és mindinkább növekvő mértékben átvisszük a mezőgazdaságra is, ami a szocialista mezőgazdasági termelés óriási eredményei következtében vált lehetségessé."*

Az anyagi termelési ágak eredményei nyomán az állami tervezés fokozottan felöleli a kultúra (a mindennapi élet) és pénzügy területét is.

1929/30-ban kidolgozzák és megvitatják a népgazdaság szakképzett káderekkel való ellátásának tervét.

1931 júniusában a SzK(b)P Központi Bizottságának plénuma utasítást ad a városok újjáépítésére. 1930/31-ben végrehajtják a hitelreformot. Ez lehetővé teszi, hogy áttérjenek az állami terv során a hitelnyujtásra. A hitelreform szilárd alapot teremt a pénzforgalom tervezése számára. 1931-ben először jelenik meg az egységes pénzügyi terv, amely egybefoglalja a pénzügy és hitel területének összes rendszabályait. Ezideig a tervezési szervek csak az állami költség-

* *Molotov.* Harc a szocializmusért. Pártizdat, 1935. 91. old. (oroszul).

vetést nyujtották be a kormánynak, amely nem ölelte fel teljesen az ország összes pénzügyi viszonyait.

A városokban a munkanélküliség, a falvakban az agrár túlnépesedés felszámolása megkövetelte a munkaerő szervezett számbavételére vonatkozó gondos tervek összeállítását.

A tervezés általános sikerének ilyen körülményei közt hozták létre a Szovjetunió népgazdaságának *második ötéves tervét.*

A második ötéves tervet (1933—37) a XVII. pártkonferencia utasításai alapján dolgozták ki és a XVII. pártkongresszus fogadta el. A második ötéves terv főfeladata volt:

a kapitalista elemek és osztályok teljes felszámolása, az osztálykülönbségeket és kizsákmányolást előidéző okok teljes megszüntetése, a kapitalizmus maradványainak kiszorítása a gazdaságból és az emberek tudatából; az ország egész dolgozó lakosságának az osztálymentes szocialista társadalom tudatos és aktív építőivé való nevelése;

az egész népgazdaság technikai újjáépítésének befejezése;

a dolgozók fogyasztásának a 2—3-szorosára emelése. E feladatoknak megfelelően adták meg a népgazdaság egyes ágainak a konkrét feladatokat. A következő adatok feltüntetik a második ötéves terv legfontosabb tervszámait és azok teljesítését. (Táblázat a túloldalon.)

A második ötéves terv nagyarányú feladatait megvalósították. A második ötéves terv eredményeként a Szovjetunióban végleg felszámolták a kapitalista elemeket és alapjábanvéve felépítették a szocialista

	1932-ben	Terv-előirányzat	1937-ben	Teljesítés %-a
A szocialista szektor aránya a nemzeti jövedelemben..	94,6*		99,1	
Az ipar össztermeléséből	99,6		99,8	
A mezőgazdaság össztermékéből	80,8		98,6	
A kiskereskedelmi áruforgalomból	100,0		100,0	
A kollektivizált parasztgazdaságok %-a	61,5		93,0	
A népgazdaság beruházásai (milliárd rubel 5 év alatt)	52,5	133,4	137,5	103,0
ebből :				
az iparban	24,8	69,5	65,7	94,0
az „A" csoportban	21,3	53,4	54,6	102,0
az egész ipar össztermelése 1926—27 árakban (milliárd rubel)	43,3	92,7	95,5	103,0
ebből : az „A" csoport	23,1	45,5	55,2	121,0
Kőszéntermelés (millió tonna)	64,3	152,5	127,9	84,0
Nyersvas termelés (millió tonna)	6,2	16,0	14,5	91,0
Acéltermelés (millió tonna)	5,9	17,0	17,7	104,0
A mezőgazdaság össztermése (1926/27 árakon) (milliárd rubel)	13,1	26,2	20,1	77,0
Szemestermény (millió q)	698,7	1048,0	1202,9	115,0
Munkások és alkalmazottak száma (millió)	22,9	28,9	26,9	93,0
Évi átlagmunkabér (rubel)	1427.—	1755.—	3047.—	173,0

* 1933. évi adatok.

társadalmat. Befejeződött a népgazdaság technikai újjáépítése. Az ipar minden ágát, a földművelést, a közlekedést új technikai alapra helyezték. A Szovjetunió technikai tekintetben a világ első helyére került. 1933—1937-ig az egész ipari termelés 121%-kal, a nehéziparé pedig 140%-kal emelkedett. 1933—1937 közt a nehézipar termékeinek általános 140%-os növekedéséből különösen gyorsan emelkedett az alumínium termelése a 41-szeresére, az elektrodacél 8,4, a gépkocsigyártás 8,4-szeresére, a szürkefém hengerelt áru több mint 3-szorosára, az egész vegyiipar termelése a 3-szorosára, a villamosáram termelése a 2,7-szeresére nőtt. A terv szerint megjelölt 200-as méretű munkapad típus helyett a 207-esnek az előállítását vezették be. A fejlett nehézipar, annak technikai tökéletesítése mégjobban megszilárdították a Szovjet Hadsereget. Befejeződött a parasztgazdaságok kollektivizálása. A könnyűipar és a mezőgazdaság termékeinek szaporodása lehetővé tette, hogy a lakosság fogyasztását a kétszeresére növeljék. A szocialista népgazdaság fejlődése alapján az országban valóságos kultúrforradalom játszódott le.

A második ötéves terv teljesítésénél kiemelkedő szerepe volt a Sztahánov-mozgalomnak. Sztálin elvtárs azt mondta: „A Sztahánov-mozgalom a munkások és munkásnők olyan mozgalma, mely céljául a jelenleg érvényben lévő technikai normák kiküszöbölését, az üzemek tervezett teljesítőképességének emelését, a fennálló termelési tervek és mérlegek megváltoztatását tűzte ki. Megváltoztatását, mert napjaink számára, új embereink számára mindezek a normák már elévültek. Ez a mozgalom megdönti a technikára vonatkozó

nézeteket, a régi technikai normákat, a régi tervekben szereplő teljesítőképességeket, régi termelési terveket és új, magasabb technikai normák, teljesítőképességre vonatkozó tervek és termelési tervek létesítését követeli meg. Ennek a mozgalomnak az a hivatása, hogy forradalmat idézzen elő iparunkban. Éppen ezért ez a mozgalom, a Sztahánov-mozgalom alapjaiban mélyen forradalmi mozgalom."*

A sztahánovista munkások aktív részvételével és termelési tapasztalataik számbavételével a népgazdaság minden ágában megállapították a berendezés termelőképességét. A sztahánovistákkal együtt lefolytatták az elavult normák felülvizsgálását. A sztahánovista mozgalomig a tervezők a technikai normákat egyszer és mindenkorra adottaknak, a káderek szakképzettségétől elvonatkoztatottnak tekintették. A Sztahánov-mozgalom, amikor áttörte a régi normákat, áttörte a normák megváltozhatatlanságára vonatkozó nézeteket is, megkívánta, hogy a technika vívmányainak, a munkások szaktudása emelkedésének megfelelően javítsák azokat és változtassanak rajtuk. A Sztahánov-mozgalom, megteremtve a népgazdaság minden ágában az élmunkások tapasztalatainak megfelelően a munkatermelékenység emelkedésének feltételeit, a tervezést is magasabb szintre emelte. A sztahánovistáknak köszönhető, hogy a második ötéves tervnek a munkatermelékenység emelkedésére vonatkozó célkitüzését túlszárnyalták.

A szocializmus győzelme lehetővé tette, hogy a közvetlen utasító tervezés módszerét átvigyék a mezőgazdaság minden ágára. Az állami vetési tervek

---

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. Szikra 1950. 585. old.

megállapítása után (1930-ban) 1935-től megkezdik az állami állattenyésztési tervek kidolgozását. Molotov elvtárs ezt a következő módon értékelte: „A tervnek, az egész ország állattenyésztésének fejlesztése érdekében, a széles tömegek harci szervező eszközeivé kell válnia. A vetési tervek gyakorlati végrehajtása bebizonyította, hogy feltételeink között az állami terv módszere ilyen mozgosító és szervező eszközzé válhat a mezőgazdaságban is. Most meg kell honosítani a tervet az állattenyésztés kifejlesztésénél az ország minden járása számára, sajátságaik számbavételével meg kell állapítani az állattenyésztés különböző nemére vonatkozó megfelelő tervfeladatokat... Ilyen tervünk eddig nem volt. Az általános tervfeladatok kijelölésére és az állattenyésztés egyes feladatainak kidolgozására szorítkoztunk. Az áttérés az állattenyésztés fejlesztésének állami tervére — jelentős lépésnek számít előre."*

A második ötéves terv nagyszámú tudós, szakember, élmunkás munkájának az eredménye volt. Összehasonlítva az első ötéves tervvel, a második ötéves terv sokkal teljesebben fogta át az egész népgazdaságot.

Az első ötéves terv lényegében csak a volt Népgazdasági Tanács alá tartozó ipart tervezte meg a mutatószámok széles körét felölelően, amely az egész ipar termelésének csak kb. 60%-át tette ki.

A második ötéves terv az egész ipart felöleli. Az első ötéves tervben kb. 50 iparágat dolgoztak fel részletesen, a másodikban kb. 120-at. Az első ötéves tervben természetbeni indexeket 5 gépiparágra, a másodikban pedig 36-ra vonatkozólag adtak meg. Az első ötéves tervben 6 élelmiszer-iparág tervét, a máso-

* *Molotov.* Harc a szocializmusért. 556. old. (oroszul).

dikban 15-ét dolgozták ki. Az első ötéves terv mezőgazdasági programja az egész szemestermény gazdálkodásra vonatkozólag globálisan irányozta elő a feladatokat, a második ötéves terv megadja az egyes növények termelésére vonatkozó tervet. Az első ötéves tervhez viszonyítva, a másodikban sokkal alaposabban dolgozták ki a beruházási munkálatok tervét. A második ötéves terv összeállításánál megvalósult a tervező szerveknek arccal a technika, a technikai tervezés felé való fordulása.

A tervben teljesen kidomborodott az az eszme: be kell fejezni a népgazdaság technikai újjáépítését, technikai fejlettség tekintetében Európában az első helyre kell kerülni. Megismerhetjük a technika elsajátítására vonatkozó rendszabályok rendszerét. (A nyersanyag és fűtőanyag felhasználás normái, a berendezés terhelési és kihasználási koefficiense stb.) A második ötéves terv részletesen tartalmazza a gondosan felülbírált normákon alapuló anyag és szintétikus mérlegek rendszerét. A népgazdasági ágak terveit a második öt évre a kormány utasítására az Állami Tervhivatal által több ízben összehívott speciális tudományos technikai értekezleteken részletesen megvitatták. A második ötéves terv összeállításába bevonták a Tudományos Akadémiát, 200 tudományos kutatóintézetet, a vezető tudományágak és technika 300 nevesebb szakemberét.

A Szovjetunió miután alapjábanvéve megvalósította a szocializmust, fejlődésének újabb szakaszába, az osztálymentes szocialista társadalom felépítését betetőző, a szocializmusból a kommunizmusba való fokozatos átmenet szakaszába lépett. A kommunizmusba való átmenet feladatának megoldásánál fontos szerep várt az

1938—1942. évre vonatkozó, a XVIII. pártkongresszus által elfogadott *harmadik ötéves terv* megvalósítására.

A kommunizmusba való átmenet megköveteli a termékek bőségét, az ország gazdasági fejlődésének magas színvonalát, sokkal magasabbat bármely fejlett kapitalista állam színvonalánál. Gazdasági tekintetben, vagyis az egyfőre eső ipari termelés szempontjából, a Szovjetunió a legfejlettebb kapitalista államok mögött van. A kommunizmus felé való sikeres haladás céljából ezt a gazdasági elmaradottságot fel kellett számolni. A XVIII. pártkongresszuson tartott beszámolójában Sztálin elvtárs azt mondta: „Túlhaladtuk a főbb kapitalista országokat a termelés technikája és az ipari fejlődés üteme tekintetében. Ez igen jó. De nem elegendő. Túl kell haladnunk őket gazdasági tekintetben is. Mi ezt megtehetjük és meg is kell tennünk. Csakis abban az esetben, ha gazdaságilag túlhaladjuk a főbb kapitalista országokat, számíthatunk arra, hogy országunk teljes mértékben el lesz látva fogyasztási cikkekkel, hogy bőségesen lesznek termékeink és lehetőségünk nyílik arra, hogy áttérjünk a kommunizmus első szakaszáról a második szakaszra."* Sztálin elvtárs a XVIII. pártkongresszuson azt a feladatot tűzte ki, hogy a legközelebbi 10—15 év alatt gazdasági tekintetben meg kell előzni a főbb kapitalista államokat. A harmadik ötéves terv teljesítésének sok tekintetben meg kellett oldani e feladatot.

A harmadik ötéves terv az ország iparosítását, a nehéz- és hadiipar megfeszített fejlesztését illetőleg, követte az első és második ötéves terv irányvonalát.

---

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. Szikra 1950. 682. old.

A harmadik ötéves terv előirányozta a mezőgazdaság és közlekedés további fejlesztését. Biztosította az összes gazdasági körzetek, többek között a nemzeti köztársaságok fejlődését, a szükséges gazdasági készletek, tartalékok megteremtését. A harmadik ötéves terv a lakosság fogyasztásának másfél-kétszeres emelkedését irányozta elő.

A harmadik ötéves terv főbb előirányzatait a következő adatok jellemzik:

	1937-ben	1942-ben	1942-ben az 1937 %-a
Nemzeti jövedelem 1926/27. évi árakban (milliárd rubel)	96	174	180
A népgazdaság beruházása (milliárd rubel)*	115	192	167
Ebből:			
az iparba	58,6	111,9	191,0
az „A" csoportba	49,8	93,9	189,0
Az ipar össztermelése 1926/27 árakban (milliárd rubel)	95,5	184,0	192,0
Ebből:			
„A" csoport	55,2	114,5	207,0
„B" csoport	40,3	69,5	172,0
Gépipar és fémfeldolgozás	27,5	63,0	229,0
Vegyiipar	5,9	14,0	237,0
Kőszéntermelés (millió tonna)	127,9	243,0	190,0
Nyersvastermelés (millió tonna)	14,5	22,0	152,0
Acéltermelés (millió tonna)	17,7	28,0	158,0
A mezőgazdaság termelése 1926/27 árakban (milliárd rubel)	20,1	30,5	152,0
A munkások és alkalmazottak száma évi átlagban (millió)	26,9	32,7	121,0

* A beruházások nem egy, hanem öt évre vannak feltüntetve. A második ötéves terv beruházásainak összehasonlító adataiban nincsenek benne a limiten kívüli költségek és az általános javításra történt kiutalások.

A harmadik ötéves terv fontosabb részei a gépipar, a szürke- és színes fémkohászat, a tüzelőanyag, villanyfejlesztő- és a vegyiipar. A terv ez iparágak termékeinek jelentékeny növelését, állóalapjaik további gyarapítását és felújítását irányozza elő. A XVIII. pártkongresszus azt a feladatot tűzte ki, hogy az ipari technikát illetően olyan politikát kell folytatni, hogy az mindenben megfeleljen a világtechnika mai színvonalának. Különleges gondot kell fordítani a termelés gazdasági szervezésére, a munkatermelékenység emelésére és az önköltség csökkentésére. A harmadik ötéves terv a gazdasági és kulturális fejlődés nagyarányú feladatait vetette fel, felölelte kivétel nélkül az egész népgazdaságot, általánosította a Szovjetunió gazdasági építésének konkrét törvényszerűségeit és ezáltal a tervezés további sikereinek a mutatója.

A harmadik ötéves terv teljesítését 1939 és 1940-ben A Szovjetunió gazdasági és kulturális építésének fontos eredményei jelezték. Világos volt, hogy a Szovjetunió dolgozói a harmadik ötéves tervet a kitűzött határidőre becsülettel teljesítik. A munkások, kolhoztagok, az értelmiség eddig nem látott lendülettel munkálkodott a sztálini feladat — gazdasági tekintetben utólérni és megelőzni a haladó kapitalista államokat — megvalósításán.

1941 II. 22-én hozták nyilvánosságra a SzK(b)P Központi Bizottságának és a Népbiztosok Tanácsának határozatát, amely szerint megbízták a Goszplant*, hogy fogjon hozzá a Szovjetunió 15 éves tervének összeállításához, amely előirányozza annak a feladatnak

* Goszudarsztvennaja Planovaja Komisszija : Állami Tervbizottság, megfelel a mi Tervhivatalunknak. — *A szerk.*

a megoldását, hogy az egy főre eső nyersvas, acél, fűtőanyag, villamosáram, gépek és más termelési eszközök és fogyasztási cikkek termelésében megelőzzék a főbb kapitalista államokat.

A hitleri Németországnak a Szovjetunió ellen intézett hitszegő támadása félbeszakította a szovjet emberek békés munkáját.

A SZOCIALISTA TERVEZÉS A HONVÉDŐ HÁBORÚ VISZONYAI KÖZT

A Nagy Honvédő Háború első napjaitól kezdve és később is, annak egész tartamán, a szovjet állam kihasználta a kapitalizmussal szemben a szocializmus legfontosabb előnyét — a népgazdaság tervezését a háború sikeres folytatása, a zökkenésmentes hadigazdálkodás megszervezése céljából az egész gazdaságnak radikális átépítése érdekében.

A modern háborúk a gazdasági erőforrások azelőtt elképzelhetetlen méretű mozgósítását követelik meg. A mostani háborúban a hadbavonult sokmilliós gépesített hadsereg az emberek millióin kívül szakadatlanul hatalmas mennyiségű hadifelszerelést, fegyvert, közlekedési eszközt, ruházatot és élelmiszert igényel. A modern hadbavonult sereget nem lehet huzamosabb időn át a tartalékokból ellátni. A hadigépezet ellátása döntő forrásának az emelkedő termelésnek kell lennie. A modern háború a motorok, a gépek háborúja. „A háború a jelenlegi viszonyok közt — mondta Vorosilov elvtárs — a gépek hatalmas mennyiségét, emellett különböző rendeltetésű, elnevezésű és technikailag

óriási módon bonyolult gépeket igényel. A háború mechanizálódik, gépesedik és iparosodik . . ."

Ezért a mai háborúk folytatásához hatalmas hadiiparral kell rendelkezni, amely viszont nem képzelhető el magasan fejlett kohászat, gépipar, szilárd és folyékony fűtőanyagipar, erőművek, vegyiipar nélkül.

A modern háború folytatásához nélkülözhetetlen továbbá a kifogástalanul működő közlekedés, amely a hadsereg és hadianyagok szállítása mellett a hadiiparnak és az azt kiszolgáló ágaknak a nyersanyagot, a fűtőanyagot is szállítja. A mai háborúban életfontosságú a mezőgazdasági termelés magas színvonalának fenntartása, valamint a könnyű- és élelmiszeripar azon ágainak termelése, amelyek az élelmiszert és ruházatot szállítják a katonák millióinak, a hadiiparban és közlekedésben foglalkoztatott munkásmilliónak. Az élelmiszerbázis minden ország védelmi képességének fontos járuléka. A modern háború a férfi és részben női lakosságnak a harcoló hadsereg soraiba való nagyarányú mozgósításával kapcsolatban a népgazdaság hadi, nyersanyag és fűtőanyagtermelési ágai, továbbá a közlekedés számára a munkaerőtartalékok felkutatását teszi szükségessé.

A mai háború megköveteli végül a hadikiadások fedezésére az összes pénzeszközök mozgósítását. A modern háborúban „a tisztán hadiipar" szorosan összefonódik az iparral, mezőgazdasággal, közlekedéssel, a hadiszükségleteket kiszolgáló más ágakkal és azokkal egységes hadigazdaságba folyik össze. A hadigazdaság az egész termelési apparátust, főleg a fegyverek, hadifelszerelés, tankok, repülőgépek gyártásával, továbbá a hadiiparnak szükséges berendezések és nyersanyagok terme-

lésével terheli meg. A hadigazdaság termékeit kolosszális méretekben improduktív módon használják fel, a levegőbe lövik, vagy a hadsereg, a termelő munkától elszakított emberek fogyasztják el.

Már Marx rámutatott, hogy a haditermelés „közvetlen gazdasági tekintetben . . . ugyanaz, mintha a nemzet vagyonának egy részét a vízbe dobná".

Tartós háborúnál az improduktív módon elhasznált eszközök pótlása a gazdaság mind nagyobb méretű militarizálását teszi szükségessé, általános feszültséget teremt és a hadigazdálkodás fő nehézségét alkotja.

A modern háborúban, ha a többi feltételek egyenlők, a győzelem attól függ, hogy a gazdasági fejlődés milyen színvonalon van és hogyan tudják mozgósítani a gazdasági erőforrásokat a háború szükségleteire. E szerint a hadügyek vezetése a jelenlegi méretek mellett érintve a hadviselő államok egész gazdaságát, különlegesen élére állítja a hadigazdaság szervezésének kérdését. „A modern háborúban — írja Lenin — mint ismeretes, a gazdasági szervezetnek döntő jelentősége van."*

„. . . az erőforrásokon kívül — mondja Sztálin elvtárs — az is kell, hogy ezeket az erőforrásokat tudják mozgósítani és helyesen kihasználni."**

A szovjet hadigazdaság elvi sajátossága, annak szocialista szervezete. „A gazdaság szervezetének szocialista rendszere, fényes sikereink az ipar és a falu kollektivizálásának területén, a haza védelme számára kivételes, egyetlen más társadalmi formációnál sem található tartalékokat nyújtanak." (Kalinin.) A Szovjet-

* *Lenin.* Válogatott művek. Szikra 1949. II. köt. 124. old.
** *Sztálin.* A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. Szikra 1949. 68. old.

unió a szocialista tulajdonra támaszkodva, a népgazdaságot záros határidőn belül át tudta állítani a hadigazdaság vágányára, mivel a magántulajdonosok antagonisztikus érdekei alakjában nem állt előtte akadály. A termelési eszközök társadalmi tulajdonánál fogva a szovjet állam biztosíthatta a hadigazdaság főbb ágainak gyors növekedését és zökkenőmentes folyamatát, mivel nem ütközött olyanfajta akadályba, mint a kapitalista vállalatoknak a haszon utáni hajszája. A Szovjetunióban a nemzeti jövedelem elosztását nem terheli a kapitalista osztályok nemtermelő fogyasztása. A kolhozrendszernek köszönhető, hogy a Szovjetunió mezőgazdasági termelése a háború folyamán nem süllyedt alacsonyabbra, nem vesztett áruszállító képességéből, hanem tovább is ellátta a hadsereget és a városi lakosságot élelmiszerrel, az ipart nyersanyaggal és így a hadigazdaság szerves alkotó része lett. A Szovjetunió hadigazdaságának fejlődése a termelőerők fejlődésének magas színvonalából a kapitalista államokhoz képest a legkorszerűbb termelési technikából indult el. A szovjet államnak a sztálini ötéves tervek teljesítése következtében elért ipari teljesítő képessége és a kapitalista államoktól való technikai függetlensége objektív előfeltételét képezték a szovjet hadiipar sikeres megszervezésének és képes volt a technikailag legkorszerűbb fegyverek és hadifelszerelés megkívánt mennyiségben való termelésére.

A hadigazdaság szervezését megelőzte a korszerűen képzett mérnökök és nagy szakképzettségű munkások millióinak állami kiképzése, akik bebizonyították, hogy a hadiipar és az azzal összefüggő ágak kifogástalan munkáját meg tudják szervezni. Mindez együttvéve meghatározta a Szovjetunió népgazdasága

egészének, valamint egyes részeinek magas színvonalú fejlődését és ellenálló képességét.

A Honvédő Háború idején a népgazdaság tervezése a hadigazdasági ágak gyors fejlődésének és zökkenőmentes működésének biztosítására irányult.

A népgazdaságnak a háborús szükségletre való átállítása érdekében a gazdasági tevékenység minden területén igen sok fontos rendszabályt kellett foganatosítani. Az ipar területén mindenekelőtt szükséges volt a Szovjet Hadsereg felfegyverzésére igényelt lőfegyverek, ágyúk, hadianyagok, tankok és repülőgépek tömeges termelésének a megszervezése. Az összes specializált üzemeket maximális kapacitásra futtatták fel. Ez azonban nem volt elegendő. Nélkülözhetetlen volt, hogy a fémfeldolgozó vállalatok jelentékeny részét hadianyagok és fegyverek termelésére állítsák át. Nélkülözhetetlen volt továbbá az ipar minden fontos ágának a hadiszükségletek kielégítésére, így a kohászatnak főleg a speciális fémek előállítására, a nyersolajfeldolgozó iparnak, főleg a repülőgépbenzin gyártására a kénsaviparnak elsősorban az oleum termelésére stb. való átépítése.

A könnyű- és élelmiszeripar ágai szintén a hadimegrendelések teljesítésére, katonai szövetek és lábbeli, egyenruha varrására, konzervek, kivonatok gyártására stb. összpontosították figyelmüket. A hadimegrendelések teljesítésére széles körben bevonták a helyi állami szervek igazgatása alatt álló kisipart és szövetkezeteket. Az ipar háborús szervezése megkívánta keleten új haditermelési bázisok létesítését és a meglévők fejlesztését, továbbá a nyugati területeken a nyersanyag, fűtőanyag, energiatermelő ágak, a vasúti szállítás kiszélesítését.

A szovjet ipar előtt a háború idején felmerült az a nagyarányú feladat, hogy a vállalatokat a veszélyeztetett területekről kiürítsék és más helyen állítsák fel.

A katonai szempontból fontos iparágak munkájának biztosítására szükséges volt végül a munkaerő-, nyersanyag- és fűtőanyagforrások mozgósítása.

1941 második félévére és 1942 első félévére vonatkozó népgazdasági terveket teljes egészükben a Szovjetunió népgazdasága háborús átállítása feladatának rendelték alá.

A hitleri Németország támadása után a Népbiztosok Tanácsa azonnal jóváhagyta a Szovjetunió népgazdasága háborúra átállítását, a népgazdaság mozgósításának tervét.

A mozgósítási terv feladatul tűzte ki a hadiipar termékeinek a lehető leggyorsabb növelését, tartalmazta a haditermelésnek és hadiellátásnak legközelebbi időben való növelésére (a munkapadok termelésének növelésére, speciális szerszámgépek, prések, kovácskalapácsok termelésének fokozására, a minőségi hengerelt áruk gyártásának gyors növelésére, a speciális hengerelt áru jelentős — több mint kétszeresére való — növelésére, a repülőgépbenzin termékek növelésére, a könnyűipari, szövő- és élelmiszeripari áruk megváltoztatására a hadirendeltetésű áruk részének növelése felé) irányuló intézkedéseket.

A mozgósítási terv szerint a beruházásokat, anyagokat, berendezéseket, a munkaerőt a rohamépítkezésekre összpontosították. A tervben 1941-re elfogadott építkezések mennyiségét a harmadára csökkentették. A népbiztosságok vállalták a hátországi területeken — a Volga-

mentén, az Uralban, Nyugat-Szibériában — a védelmi művek, erőművek építésének megfeszített ütemben való befejezését. Leningrádban, a nyugati területeken és a Balti köztársaságokban abbahagyták az építkezéseket.

A mozgósítási terv végül előirányozta a téli tüzelőkészletek gyüjtését.

1941 augusztusában a kormány és a Párt Központi Bizottsága jóváhagyta az 1941 IV. negyedére és az 1942-re szóló, a Volga-menti, urali, nyugatszibériai, kazahsztáni, középázsiai területekre vonatkozó tervet. A terv feladatul tűzte ki nagy hadiipari termelőbázisok létesítését a hátországban.

A kitűzött feladatok elérése érdekében a terv előirányozta a nagy hadiipari vállalatoknak és az azokat ellátó iparágaknak a veszélyeztetett körzetekből való áttelepítését; a keleti területek tüzelőanyag, energetikai és fémipari bázisainak kibővítését; ezeken a területeken az élelmiszer és a hadsereg ruhaellátási cikkeinek fokozott termelését, a keletnek a középrészekre való megbízható vasúti összeköttetésének megteremtését.

1941 III. negyedének mozgósítási tervét és a keleti járások 1941 IV. negyedére és 1942-re szóló hadigazdasági tervét, a háború idejének első terveit, a Szovjetunió népgazdaságának háborús vágányra átállására tervezték ki. A szovjet állam megbirkózott a gazdaság háborús átszervezésének feladataival. A nagy Októberi Szocialista Forradalom 26. évfordulóján Sztálin elvtárs rámutatott arra, hogy az elmult év a szovjet hátország munkájában is a fordulat éve volt. „Most már nem állottak előttünk olyan feladatok, mint az üzemek

áttelepítése keletre és az ipar haditermelésre való átállítása."*

Ezeket a feladatokat 1941—1942-ben megoldották. A népgazdaság szocialista, tervszerű rendszere lehetővé tette, hogy a szovjet állam rekordidő alatt elvégezze a népgazdaság átállítását, a háborús viszonyoknak megfelelően.

A Szovjetunió 1942., 1943. és 1944. évi hadigazdasági tervei a Szovjetunió haditermelése és az egész hadigazdaság mindenirányú növelésének feladatából indultak ki. A tankok, repülőgépek, ágyúk és egyéb fegyverek, hadifelszerelés előállítására vonatkozó feladatok végrehajtására összpontosították a fő erőfeszítéseket és elsősorban arra utalták ki a szükséges anyagokat. A hadiipari termékek előállításának tervét igen sikeresen teljesítették és a haditechnikai cikkeket a Szovjet Hadsereg számára szükséges mennyiségben termelték. „A háború negyedik esztendejében — mondta Sztálin elvtárs 1944 november 6-án — üzemeink néhányszor annyi harckocsit, repülőgépet, ágyút, aknavetőt, lőszert állítanak elő, mint a háború elején."**

A hadiipari termelés tervszerű emelkedésében megmutatkozott elsősorban a szocialista gazdasági rendszer minden előnye, a tervszerűség nagy szervező ereje.

A népgazdasági tervek, meggyorsítva a hadiipar fejlődését, egyben biztosították a fémipar, fűtőanyagipar, erőművek, a gépipar, vasutak, a mezőgazdaság fejlődésének megfelelő színvonalát. Ez ágak fejlődése nélkül nem fejlődhet biztos alapon a hadiipar, nem jöhet

* *Sztálin.* A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. Szikra 1949. 110. old.

** U. o. 102. old.

létre zökkenésmentes hadigazdaság. A fémipar a háború folyamán zavartalanul ellátta fémmel a hadiipart, a fűtőanyagipar és az erőművek biztosították az energiát a haditermelésnek és az azzal kapcsolatos ágaknak, a közlekedés kibírta a katonai és népgazdasági tervek átállításának kolosszális súlyát, a kolhozföldművelés szabályosan ellátta a hadsereget, a munkásokat és az értelmiséget élelmiszerrel, az ipart nyersanyaggal. „A szovjet állam ma már jól megszervezett és gyorsan fejlődő hadigazdasággal rendelkezik."*

A Szovjetunió hadigazdasága zökkenőmentes szervezésében nem utolsó szerepet játszott a szocialista tervezés.

A Szovjetunió zavartalan hadigazdaságának gyors növekedése a népgazdaság álló alapjainak, főleg a hadi- és nehézipar állóalapjainak bővített újratermelését jelentette. A nehézipar a hadigazdaság és a gazdaság háborúutáni fejlődésének alapja. A nehézipar fejlődése a Nagy Honvédő Háború idején a Szovjetunió hadigazdaságának egyik leglényegesebb vívmánya. Ebben a tekintetben jellemzők a következő tények: 1944-ben a beruházási munkálatok másfélszeresen meghaladták az 1943. évi beruházási munkálatok terjedelmét. A beruházási munkálatok fő részét a nehéz- és hadiiparban, vasúti közlekedésnél hajtották végre. Így pl. 1944 folyamán üzembehelyeztek több turbinát az erőműveknek, jelentékeny számú széntárnát, 15 kohót. 58 Martin-kemencét, 27 hengerdét, 48 kokszolót, egyéb műveket és gyárakat. 1944-ben a vaskohászat 1943-hoz képest 31%-kal, az acélgyártás 29, a henge-

* *Sztálin.* A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. Szikra 1949. 110. old.

reltárutermelés 28, a széntermelés 31, a villamosáramtermelés több mint 20, a Nehézgépipari Népbiztosság termelése több mint 30%-kal emelkedett.

A Szovjetunió hadigazdaságának fejlődése különösen nehéz feltételek közt folyt, amelyeket az idézett elő, hogy a termelő felhasználástól hatalmas anyagi eszközöket és munkaerőt vontak el, továbbá, hogy a németek megszállták az ország létfontosságú területeit. A fasiszta német megszállók óriási károkat okoztak a Szovjetunió népgazdaságának és lakosságának. A déli, nyugati és északnyugati területek német megszállása a területek termelő erőinek rohamos csökkenésére vezetett. A megszállt járásokban a lakosság rohamos csökkenése következett be, annak eredményeképpen, hogy a németek irtották a szovjet embereket és a német megszállás idején igen nagy volt a lakosság halandósága. Azonkívül a lakosság egyrészét elhajtották Németországba.

Hogy a német fasiszták a lakosságnak milyen óriási károkat okoztak, az kitűnik a német fasiszta megszállók gaztetteit nyomozó és megállapító Rendkívüli Állami Bizottság 1945 szeptember 13-án nyilvánosságra hozott következő adataiból: a német fasiszta megszállók teljesen vagy részben elpusztítottak és felégettek 1710 várost és 70 ezernél több falut és községet, felégettek és elpusztítottak 6 milliónál több épületet és kb. 25 millió ember maradt tető nélkül; a német fasiszta megszállók elpusztítottak 31 850 iparvállalatot, amelyek kb. 4 millió munkást foglalkoztattak, elpusztítottak 65 000 km vasúti sínpárt, széthordtak és kiraboltak 98 000 kolhozt, 1876 szovhozt és 2890 gép- és traktorállomást.

A német fasiszta megszállók által a Szovjetunió népgazdaságának és a falusi és városi lakosságnak okozott kár összege (csak a vagyon egyenes megsemmisítése útján okozott veszteség) 679 milliárd rubelt tesz ki.

A Párt és a kormány feladatul tűzték ki, hogy az ellenség kiűzésének mértékében a felszabadított területek gazdaságát helyre kell állítani.

„Azokban a kerületekben, ahol ideiglenesen a fasiszta vandálok garázdálkodtak — mondta Sztálin elvtárs — újra fel kell építenünk az elpusztított városokat és falvakat, az ipart, a közlekedést, a mezőgazdaságot, a kultúrintézményeket. A fasiszta rabságtól megszabadított szovjet emberek számára normális életfeltételeket kell teremtenünk."*

Ezeknek a feladatoknak a megvalósítása kifejezésre jutott a népgazdasági tervekben, amelyek megállapítják a népgazdasági ágak helyreállításának határidejét és sorrendjét, berendezési anyagokat, nyersanyagot, munkaerőt és fizetési eszközöket juttatnak a helyreállítandó vállalatoknak, elsősorban a hadi- és nehézipar vállalatainak, valamint a vasutaknak.

Az 1942. évi súlyos feltételek közt helyreállították a Moszkva környéki szénmedencét, amely a hadiiparnak és Moszkva város lakosságának fűtőanyag ellátásában kivételesen fontos szerepet játszott. 1943-ban végrehajtották a Szovjetunió Népbiztosi Tanácsának és a SzK(b)P Központi Bizottságának 1943 augusztusában a német megszállás alól felszabadult területek gazdaságának helyreállítására vonatkozó rendszabályokról szóló határozatát. E határozat végrehajtásának eredménye-

* *Sztálin.* A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. Szikra 1949. 115. old.

ként a Kalinin, Szmolenszk, Orlov, Kurszk, Voronyezs, Sztálingrád, Rosztov, Tula területek, a krasznodári és sztavropoli határterület, továbbá részben a Harkov és Szum területek kolhozainak visszaadtak 631 000 onnan kiürített szarvasmarhát, odaszállítottak és eladtak 430 000 szarvasmarhát és beérkezett oda 663 000 szerződésileg biztosított borjú és bárány. Az említett területeken 1943 második felében helyreállítottak 595 gép- és traktorállomást, 969 gép- és traktorműhelyt és 9 javító üzemet, a gép- és traktorállomásoknak visszaadtak 5972 traktort. Egyidejűleg helyreállítottak lakóházakat, a kolhozoknak vetőmag-segítséget nyújtottak, a közlekedésnél jelentékeny helyreállítási munkát végeztek.

Már ugyanabban az évben, 1943-ban a felszabadult járások iparában nagy helyreállítási munkák kezdődtek, 1944-ben pedig nagy mértékben fellendült az ország első szén- és fémbázisának, a Donyec-medencének helyreállítási munkája.

A felszabadulás napjától 1945 elejéig a felszabadult területeken több mint ezer széntárnát állítottak helyre. Üzembehelyeztek 35 járási áramfejlesztő központot, amelyek közül a zuevóit és a sztálinóit 150 000 kw teljesítőképességben, a volhovit teljes háborúelőtti teljesítőképességében. Helyreállítottak 15 kohót, néhány tucat Martin-kemencét, 28 készáru hengerdét néhány tucat kokszolót.

A Donyec-medence a háborúelőtti széntermelésnek majdnem a felét nyújtja.

1944 októberében Ukrajna fémüzemeiben helyreállítottak 8 kohót, 37 Martin-kemencét, 23 hengerdét, 55 kokszolót. A krivojrogi medence bányászai helyreállítottak és üzembehelyeztek 18 vasércbányát,

köztük 4 nagyot. 1944-ben a felszabadított területek ipari össztermelése 1943-hoz képest majdnem megháromszorozódott, a kőszéntermelés pedig a Donyecmedencében ugyanazon idő alatt majdnem az ötszörösére emelkedett.

A közlekedés terén már 1944 közepén helyreállítottak több mint 35 000 km fővasútvonalat, 7000 km állomási vágányt, több mint 2500 km állomási kitérőt, több mint 7000 hidat, 1945 közepéig kb. 50 000 km vasútvonalat állítottak helyre.

Éppen ilyen eredményesen halad a mezőgazdaság helyreállítása. 1944-ben, a fasiszta megszállók kiűzése utáni első évben Ukrajnában a kolhozok vetésterülete 65%-a, a szemestermények vetésterülete 73%-a a háborúelőttinek. Az ukrajnai földeken 1173 gép- és traktorállomás újra megkezdte működését. 1944 szeptember 15-ére az ukrajnai kolhozok $^3/_4$ része helyreállította szarvasmarhaállományát, a kolhozok 42%-a sertéstenyészetét, 32%-a juhtenyészetét, 67%-a baromfi farmjait. 1944 november 6-án Sztálin elvtárs beszámolójában azt mondta: „Túljutottunk a mezőgazdaság helyreállításának legnehezebb időszakán. Miután országunk visszaszerezte a don- és kubánvidéki termékeny földeket, miután Ukrajna felszabadult, mezőgazdaságunk gyorsan kiheveri a súlyos veszteségeket."*

A vetésterület a Szovjetunióban 1944-ben majdnem 16 millió hektárral emelkedik 1943-hoz képest.

A gazdaság helyreállításával együtt gyorsan helyreállítják a lakóházakat, a középületeket, iskolákat, kórházakat, színházakat.

* *Sztálin.* A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. Szikra 1949. 152. old.

A felszabadított területek növekvő ipari és mezőgazdasági erőforrásai fontos tényezői a Szovjetunió hadigazdasága megszilárdulásának.

A Honvédő Háború idején a gazdasági építés feltételei és feladatai befolyást gyakoroltak a népgazdasági tervezés szervezésére is. A Honvédő Háború idején fokozódott a népgazdaság tervezésének összpontosítása. A népgazdasági készletek újra elosztását az indokolja, hogy azokat elsősorban a haditermelés szükségletére kellett irányítani, továbbá, hogy a háború miatt sok fontos áru piacra bocsátását korlátozni kellett, azt eredményezte, hogy az állami tervben sokkal nagyobb mennyiségű termék elosztását kellett előirányozni, mint béke idején. A háború kitörésével az egy központból, egységes terv szerint elosztott áruk mennyisége több mint a kétszeresére emelkedett.

A Goszplan összeállította és a kormány jóváhagyta, hogy a mérlegek és elosztási tervek előre megszabják a termelés összes döntő tényezőinek — berendezés, fém, fűtőnyersanyag és munkaerő — mozgását.

A hadiellátást szintén a mérlegek és elosztási tervek szabták meg. Központi tervek szerint történik a városi lakosságnak termékekkel és tömegfogyasztási cikkekkel való ellátása. A tervezés összpontosításának a háborús feltételek melletti megnövekedése megmutatkozott abban is, hogy az államnak a terv teljesítésére gyakorolt közvetlen befolyása fokozódott, amennyiben az iparvállalatok, építkezés és közlekedés számára a munkaerőt az állami szervek mozgósították.

A tervezésnél az összpontosítás fokozása a háború idején szükséges feltétele a gazdaság biztos irányításának.

A népgazdaságnak a háború szükségletére való mozgósítása, a Szovjetunió hadigazdaságának fejlődése és szervezettsége, amely a Nagy Honvédő Háború sikeres befejezésének fontos feltétele volt, arról tanúskodik, hogy a Szovjetunió a gazdaság szervezettségében és fejlettségében a fasiszta Németországnál erősebbnek bizonyult, hogy a szovjet társadalmi rendszer az ellenség visszaverésére az erők legjobb mozgósítási formája, „. . . hogy a szovjet állam gazdasági alapja hasonlíthatatlanul életképesebbnek bizonyult, mint az ellenséges államok gazdasága".* Az alkotó szovjet hazafiság a szovjet embereket munkahőstettekre késztette. A Bolsevik Párt irányítása, a nagy Sztálin bölcs vezetése mellett „. . . a szovjet hátország dolgozói is gazdasági győzelmet arattak a hitlerista Németországgal és cinkosaival folytatott párviadalban".**

* *Sztálin:* A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújáról. Szikra 1949. 153. oldal.

** U. o. 153. old.

A NÉPGAZDASÁGI TERV ÖSSZEÁLLÍTÁSÁRA ÉS VÉGREHAJTÁSÁRA VONATKOZÓ MUNKÁLATOK SZERVEZÉSE

1. A tervmunkálatok főbb szakaszai és a népgazdasági terv mutatószámainak rendszere

A népgazdasági tervek összeállítására és végrehajtására vonatkozó munkálatok a Szovjetunió állami szerveinek és a pártszervezeteknek tevékenységében fontos helyet foglalnak el. Elválaszthatatlanul összefüggnek a szocialista társadalom sokmillió polgárának mindennapi munkájával. A népgazdaság tervezésének munkája mindennapi kitartó munka, amelyet az ország előtt álló feladatok teljesítése érdekében a tartalékok feltárása, a gazdasági tevékenység megjavítása, a dolgozóknak a tervteljesítésre való mozgósítása terén végeznek.

A népgazdasági terv munkálataiban a következő főszakaszokat határozhatjuk meg:

a terv irányelveinek kidolgozása;

az irányelvek alapján a tervkeretek összeállítása a népgazdasági ágak fejlesztési tervezetének mérlegszerű elbírálása;

a terv jóváhagyása a kormány által;

a terv teljesítésének szervezése és ellenőrzése.

A Goszplan a népgazdasági terv összeállításának szervezése közben kidolgozza mutatószámainak rendszerét, vagyis a népbiztosságoknak, köztársaságoknak, vidékeknek és területeknek a tervidőszakra adott feladatait, valamint e feladatok teljesítését biztosító rendszabályok felsorolását.

A népgazdasági terv tartalma a bővített szocialista újratermelés. Ezért a népgazdasági terv mutatószámai rendszerének fel kell ölelni az egész újratermelés sokrétű folyamatát és minden összefüggését.

A népgazdasági terv tartalmazza mindenekelőtt minden iparág és a mezőgazdaság termékeinek termelésére vonatkozó feladatokat, valamint a termelés technikai és gazdasági feltételeit (a termékek minőségét, a technológiai módszert, a nyersanyag, fűtő- és egyéb anyagok, a munkafelhasználás normáját és az önköltség normáját).

A népgazdasági terv rendszerint igen kiterjedt építkezési programot tartalmaz, amely a termelési eszközök bővített ujratermelésére és a fogyasztási cikkek termelésének növelésére szolgáló állóalapok gyarapítását biztosítják.

A terv előirányozza a társadalmi termékek elosztását. Ennek az elosztásnak a sémája alapjábanvéve a következőképpen vázolható: a társadalmi össztermékből először fedezik az elhasznált termelési eszközök pótlásának költségeit. Másodszor, elkülönítik a termékeknek a termelés bővítésére fordítandó részét. Harmadszor, mindennemű váratlan esetre tartalék vagy biztosítási alapot létesítenek. Azonfelül elkülönítik az állami adminisztrációt, a társadalmi szükségletek (iskolák, egészségügyi intézetek) kielégítésére szolgáló alapot.

A társadalmi termék fennmaradó részét a dolgozók közt, az általuk kifejtett munka mennyiségének és minőségének megfelelően elosztják. A terv továbbá megállapítja a termékek forgalmának eszközét és méretét és ezzel kapcsolatban a közlekedés munkáját és a kereskedelmi szervezetek feladatait.

A tervnek fontos részét alkotják a munkára vonatkozó rendszabályok. Idetartoznak a munkaerőnek a népgazdasági ágak szerinti elosztása, a munkatermelékenység emelése (megfelelően a munkabér felépítésének, a verseny szervezésének, a munka gépesítésének emelkedésével) valamint a szakképzett munkaerő bővített újratermelése. A szakképzett munkaerő bővített újratermelése és a lakosság szaporodása megkívánja a legkiterjedtebb közoktatást, a szakszerű kiképzést, az állandóan javuló létfeltételeket (lakás, egészségügy), a növekvő fogyasztást.

A terv végül tartalmazza a pénzügyi programot (költségvetés, hitel, a pénzforgalom szervezésére vonatkozó rendszabályok). A pénzügyi terv visszatükrözi a termelés, elosztás és fogyasztás területének előirányzatát és a fizetési eszközök útján aktív befolyást gyakorol az egész termelési folyamatra.

Ezek nagy általánosságban véve a népgazdasági terv indexei. A népgazdasági terv fejezeteinek konkrétabb felsorolása a következőkben összegezhető:

összesítő fejezet (a népgazdaság fejlődésének főbb indexei);

ipar (össz- és árutermelés, a termelés természetben, technikai és gazdasági mutatószámok);

mezőgazdaság (vetésterület, traktormunkák, földművelési rendszabályok és terméshozam, az állat-

állomány, az állattenyésztés termelékenységének mutatószámai);
közlekedés és hírszolgálat (napi átlagterhelés, a közlekedés minden ágának teljesítménye a gördülőanyag kiaknázása és javítása, a hírszolgálat fejlődése);
beruházási munkálatok (a beruházási építkezés terjedelme, a termelő erőművek üzembeindítása, lakásterület és egyéb fogyasztási rendeltetésű állóalapok használatbaadása, alvállalkozásba adott munkálatok értéke, az építkezési ipar fejlődése, földtani kutatómunkák);
technikai terv (az új technikának a népgazdaságba való bevezetésének terve);
a népgazdasági ágak nyersanyaggal, fűtőanyaggal és berendezéssel való ellátásának terve;
a kulturális és életigényeket szolgáló építkezések (gyermekvédelem, egészségügy, iskolák, főiskolák, kulturális és népnevelő intézetek, mozik, színházak, rádióellátás, községi gazdálkodás);
munka (a munkások létszáma, a munka termelékenysége, munkabér, káderképzés);
áruforgalom és mezőgazdasági terményfelvásárlás;
önköltség (csökkentése népgazdasági ágak szerint, általános takarékosság);
állami költségvetés, hitel, pénzforgalom;
a szövetséges köztársaságok és gazdasági körzetek gazdasági fejlesztése.

A népgazdasági tervek mutató számai két csoportra oszlanak: természetbeni mutatószámok és értékbeni mutatószámok. A mutatószámok két nagy csoportja — a természetibeni és értékbeni mutatószámok — meg-

felelnek a népgazdasági terv előirányzata szerint termelt és forgalomba hozott áruk használatiértékének és értékének. A terv értékbeni mutatószámai a szocialista építés fontosabb kérdéseinek tervezésével — a szocialista elv megvalósításával, az áruforgalom és pénzforgalom szervezésével, az árak, a szocialista felhalmozás tervezésével és egyebekkel kapcsolatosak.

A népgazdasági tervnek és mutatószámai rendszerének maximális pontosságúnak és konkrétnak kell lennie. A tervfeladatoknak címre kell szólni, a tervszámoknak fel kell tárni a népgazdasági ágak és az ország körzetei között levő összefüggéseket, meg kell állapítani a terv teljesítésének biztosítására irányuló rendszabályok rendszerét.

Ezekből a követelményekből kiindulva a népgazdasági terveket, illetve azok fontosabb fejezeteit iparágak szerint, gazdasági ágak szerint, a tulajdoni forma szerint, hatóságok (népbiztosságok) és körzetek szerint dolgozzák ki.

A népgazdasági terv tartalmazza az egész ipar, az egész mezőgazdaság adatait, az egész gépipar, az egész feldolgozóipar stb. feladatait. Ez a terv iparágszerinti felbontása.

A népgazdasági terv tartalmazza a népgazdaság munkaerővel való biztosításának programját, berendezéssel és felszereléssel, fémanyaggal, fűtőanyaggal, építkezési anyagokkal való ellátásának programját, az önköltség csökkentésének, a felhalmozás szervezésének stb. programját. Ez a terv gazdaságiágakközi, funkcionális felbontása.

A tervnek az egész gazdasági ágra vonatkozó átfogó felépítése lehetővé teszi, hogy döntsenek az általános

érvényű kérdésekben: megfelel-e a termelési ág fejlődésének üteme a népgazdaság követelményeinek, milyen a termelési ágaknak a nyersanyagot, fűtőanyagot, munkaerőt, fizetési eszközöket illető igénye. Lehetetlen pl. megmondani, hogy minden építmény berendezése biztosítható-e, ha nincs meg a gépipar összevont terve. A lakosságnak kenyérrel, az állattenyésztés termékeivel való ellátásának kérdését az összes kolhozra, szovhozra és mellékgazdaságra vonatkozó összevont népgazdasági terv alapján döntik el. A népgazdaság fűtőanyag-ellátásának terve úgy építhető fel, ha számbaveszik mindenfajta fűtőanyag termelését (szén, olaj, tőzeg, pala) minden termelő szerint. (Széntermelési Népbiztosság, Ásványolajipari Népbiztosság, Erdőipari Népbiztosság, Helyi Tüzelőanyagipari Népbiztosság stb.*)

A népgazdasági ágaknak berendezése, fűtő-, nyersanyag, munkaerő, fizetési eszközök iránti szükségleteinek összefüggését az állami erőforrásokkal csak úgy lehet elérni, ha megfelelő mérlegek és elosztási tervek kidolgozása alapján megtervezik a termelési ágak közti összefüggéseket.

A népgazdasági terv a szocialista tulajdon két formájából — az állami tulajdonból (az egész nép vagyona) és a kolhoz-szövetkezeti tulajdonból indul ki.

Az állami vállalatok termékeinek termelését és elosztását, munkásainak munkabérét teljes egészében a népgazdasági terv szabályozza. A kolhoztermékek elosztását azonban csak részben öleli fel az állami terv, egyrészét a kolhoztagok belátása szerint, a kolhozpiacon a piaci árak szerint értékesítik. Az állami és

* (Ezek a népbiztosságok időközben ipari minisztériumokká alakultak át. — *A szerk.*)

szövetkezeti vállalatok tervezésének sajátosságai a terv mutatószámaiban kifejezésre jutnak.

A népgazdasági tervekben nagy jelentősége van a tervhatóságok (minisztériumok) szerinti felbontásnak. Emellett a gépgyártás feladatait felosztják a géptermelő minisztériumok üzemei közt. (Nehézgépipari Minisztérium, Munkagépipari Minisztérium, Honvédelmi Ipari Minisztérium, Építőgépipari Minisztérium stb.) A gabonatermelési feladatokat megosztják a Földművelésügyi Minisztériumok és a Szovhozügyi Minisztériumok között stb.

A minisztériumok szerint felbontott gazdasági tervnek óriási jelentősége az, hogy a tervet pontosan meghatározza, vagyis megnevezi annak felelős végrehajtóját, a tervnek operatív jelleget kölcsönöz.

A népgazdasági terv minden feladatát felosztják a minisztériumok ügyosztályai között.

Az 1945. évre szóló népgazdasági tervben pl. az ipari termékek termelésére vonatkozóan több mint 100 ügyosztálynak határozzák meg a feladatait.

Minden minisztérium tervét, mint a Szovjetunió egységes népgazdasági tervének részét, a számára előre megadott mutatószámok rendszere szerint dolgozzák ki. Csak valamennyi rokonminisztérium számára egységes mutatószám rendszer, csak azok egységes fogalma mellett lehet az egyes ágak tervét az egységes tervbe összevonni. Éppen ebben van a Goszplan által kidolgozott és minden illetékes minisztérium részére kötelező tervindexek rendszerének nagy szervező szerepe. Ha példaként vesszük az ipari minisztériumok tervszámait, úgy azok közül a főbbek a következők: az össztermelés 1926/27-es árakon, a folyó alapáron számított

árutermék, a főbb termékfajták előállítása természetbeni egységekben általános javítás, a vállalatok bővítése és új vállalatok építése, a munkások létszáma és a munka termelékenysége, a munkabéralap, a vállalatnak nyersanyaggal, fűtőanyaggal és félgyártmánnyal való ellátása, a kiadások és bevételek előirányzata, a termék önköltsége, a jövedelemszámadás.

A Goszplan a tervszámok felsorolásán kívül a félreértések és a terv összeállításánál eltérő értelmezések elkerülése végett megadja minden tervindex pontos meghatározását. Eszerint teljes termelésnek számítják a vállalat által a tervidőszak alatt előállított kész gyártmányt, a befejezetlen termelés növekedését és a másoknak teljesített termelő jellegű szolgáltatások értékét.

Az árutermék összetételébe számítják a komplett késztermékeket, a feleknek eladott félgyártmányokat és teljesített szolgálatokat.

A minisztérium a népgazdasági terv indexeiből kiindulva megállapítja a tervindexek rendszerét a vállalatok számára.

A népgazdasági tervet végül fel kell bontani területek, körzetek, járások szerint is. Az iparra és mezőgazdaságra vonatkozó feladatokat, az építkezési terveket, a közlekedés munkáját nem lehet valamennyire is pontosan megállapítani mindaddig, amíg nem a termelőerők konkrét területi elhelyezkedéséből indulnak ki.

A körzetek szerint felbontott népgazdasági terv tartalmazza a termelőerők egyenletes elhelyezésére irányuló konkrét rendszabályokat, az egyes elmaradt nemzeti népi köztársaságok kulturális és gazdasági téren még meglévő csökevényeinek kiküszöbölésére irányuló rend-

szabályokat, az ország védelmi képességének megerősítése érdekében egyes körzetek különleges fejlesztésére vonatkozó rendszabályokat. A népgazdasági terv területi felbontására szükség van a gazdasági körzetek komplex fejlődésének biztosítása céljából. Azonkívül csak a körzetek szerint felbontott terv határozza meg pontosan, hol és mit kell építeni, mit kell termelni és melyik szervezet felelős az építkezésért és a termelésért. Minden terület tervét viszont felbontják a közigazgatási körzetek szerint, ez utóbbi terveit pedig a falusi szovjetek és a vállalatok szerint. Az országos népgazdasági terv mindenekelőtt megjelöli a szövetséges köztársaságok, azokon belül az autonóm köztársaságok, a közigazgatási határterületek és területek feladatait. A terv közigazgatási területi felbontása elkerülhetetlenül szükséges azért, hogy a tervnek megadják az operatív jelleget. A vetési és betakarítási tervek pl. a közigazgatási egységekre való felbontás nélkül elvesztenék gyakorlati jelentőségüket.

Minden köztársaság, illetve közigazgatási terület szerint kidolgozzák a terv következő fő mutatószámait: a termelt ipari termék (a kisebb helyi ipar termékeinek kivételével), a vetésterület mérete, az állatállomány száma, az új építkezések tételes jegyzéke, az áruforgalom és a mezőgazdasági terménybegyüjtés mérete, az iskolahálózat, népművelési és orvosi intézetek, a lakás- és községi gazdálkodás, költségvetés.

A népgazdasági tervnek közigazgatási területi (területi, határterületi, köztársasági) felbontásának kidolgozása mellett a közigazgatási határok keretébe be nem illeszthető nagyobb körzetek szerint szintén felbontják a terveket. A szénbányászat tervezésénél külön tervezik

a széntermelést a déli szénkörzetben (Donyec-medence), a központi körzetben (Moszkvai-medence), az urali körzetben, kazahsztáni, szibériai körzetben stb. A medencék szerinti tervezés lehetővé teszi, hogy meghatározzák minden körzet zónáját, az egyik vagy másik lelőhely szenének észszerű fogyasztási határait, új tárnák megnyitásának helyét, a földrajzi kutatási pontokat. A kohászat tervezésénél kívánatos minden egyes körzetének — a Dél-, Közép-Ural, Szibéria, Távol-Kelet — szemügyre vétele. A fémfogyasztás észszerű elosztásának megállapításán kívül a nagyobbított körzet szerinti tervezés lehetőséget ad arra, hogy minden körzet számára megoldják a fém, fűtőércek, anyag, termékfajták stb. kérdését.

Nagy jelentősége van a gazdasági körzetek komplex-tervei kidolgozásának. A komplex-tervek lehetővé teszik, hogy a körzetek forrásait a legteljesebben és leggazdaságosabban kiaknázzák, a termelés fejlesztését úgy irányozzák elő, hogy maximális méretben kielégítse a helyi szükségleteket, lehetővé tegye a nyersanyag, fűtőanyag és fogyasztási cikkek feleslegesen távoli fuvarozásának kiküszöbölését. A XVIII. pártkongresszus azon utasításával, hogy biztosítani kell a fő gazdasági körzetek komplex gazdasági fejlődését, rámutatott annak szükségességére, hogy ezekben a körzetekben meg kell szervezni a fűtőanyag termelését, az olyanfajta termékek, mint cement, műtrágya, üveg, a könnyű- és élelmiszeripar tömegcikkeinek a körzetek szükségletét ellátó mértékben való termelését. A nagyított körzetek tervezését a Goszplan végzi. A termelés területi elhelyezését illető legtöbb kérdés kidolgozásánál a harmadik ötéves tervben a nagyított gazdasági körzetek terve-

zési színvonalán külön vettek minden szövetséges köztársaságot, a Föderatív köztársaságot viszont felosztották európai, északi, északnyugati, központi, volgamenti, északkaukázusi, krími, urali, nyugatszibériai, keletszibériai, távolkeleti körzetekre.

A népgazdasági tervek mutatószámainak rendszerét — rendesen táblázatos formában — és a terv teljesítésre vonatkozó utasításokat a Szovjetunió Állami Tervbizottsága a tervezési munkálatok megkezdése előtt szétküldi a minisztériumoknak, a minisztertanács mellett működő bizottságoknak és főigazgatóságoknak, a szövetséges köztársaságok minisztertanácsainak.

A népgazdasági terv mutatószámainak alapján építik fel a mutatószámok számvitelének rendszerét. A Szovjetunióban a statisztikát és a számvitelt a terv teljesítésének szolgálatába állítják. A számviteli és statisztikai szervek a kormánynak, valamint a Goszplannak rendszeres előterjesztést tesznek a tervfeladatoknak a minisztériumok, a vállalatok és területek munkateljesítésének menetéről.

2. Útmutatások a terv összeállításához

A népgazdasági terv részletes kidolgozását megelőzik a terv összeállítására adott utasítások (direktívák), amelyek meghatározzák a népgazdaság fejlődésének irányvonalát a következő időszakban. Ezek az utasítások a Párt és a szovjet vezetőszervektől indulnak ki. Így pl. az első ötéves terv összeállításához adott utasításokat a XV. pártkongresszus, a második ötéves terv kidolgozásának utasításait a XVII. pártkonferencia hagyta jóvá. A Párt és a kormány útmutatásai képe-

zik a tervek alapját. A Bolsevik Párt programja, a társadalom fejlődésének marxista-leninista elmélete az az eszmei forrás, amely a dolgozó tömegeket a szovjet állam gazdasági és kulturális építési terveinek kivitelénél irányítja. A Párt és a szovjet útmutatások a kommunista társadalom felépítésének irányvonalából kiindulva meghatározzák a tervek egységét és folyamatosságát.

Sztálin elvtárs zseniális előrelátással állapítja meg a szovjet gazdaság fejlődésének útjait, irányítja a szocialista építés terveinek összeállítását.

„A szovjet ötéves tervek a szocialista bővített újratermelés mesteri tervei, amelyeknek egész alapvonala, gyakran minden részlete a forradalom nagy mesterének, Sztálin elvtársnak tulajdonítható."*

A XVII. pártkongresszuson Kujbisev elmondta, hogy Sztálin elvtárs meghatározva a második ötéves terv fő feladatait, miként jelölte meg a népgazdaság egyes ágai fejlődésének egész sor tervét is.

„A fémipari üzemek építésének programját — mondta Kujbisev — Sztálin elvtárs tűzte ki. Sztálin elvtárs üzemet üzem után részletesen, gondosan szemügyre vett és rámutatott azokra az objektumokra, amelyeket a második ötéves terv folyamán elsősorban fel kell építeni. A közlekedési gépipari üzemek építésének programját szintén Sztálin elvtárs állapította meg. A Közlekedésügyi Népbiztosság gépjavító bázisai létesítésének, egész sor gőzhajó- és vagonjavító üzem építésének programját Sztálin elvtárs jelölte meg. Az automobilgyárak építését illetően Sztálin elvtárs szószerint saját

* *Voznyeszenszkij:* Bolsevik 1940. I. sz. 77. old. (oroszul).

kezével írta elő, hogy milyen üzemet, hol és milyen teljesítőképességűt kell építeni. A tengeri hajóépítő üzemek építésének programját Sztálin elvtárs jelölte ki. A szintétikus gumigyárak építésének programját Sztálin elvtárs akarata és állhatatossága diktálta. Az alumínium-üzemek építését Sztálin elvtárs állapította meg. A repülőgépgyárak azokon a helyeken és olyan teljesítőképességgel épülnek, amint arra Sztálin elvtárs adta az utasítást. A nagy vasúti fővonalak építésének programját, az útépítési programot (olyan nagy országutak, mint Moszkva—Habarovszk, Moszkva—Tiflisz stb.) Sztálin elvtárs indítványozta. A csatornák építése, a Fehértengeri csatorna, a Volga—Don-csatorna, valamennyi csatornarendszer — mindez Sztálin elvtárs kezdeményezése. Nem tudom felsorolni a szocialista építés mindazon részlegét, amelyre nézve Sztálin elvtárs *adta meg a további fejlesztés konkrét programját.*

Nagy vezetőnk irányítása mellett született meg a szocializmus építése nagyszerű programjának ötéves terve."*

A harmadik ötéves tervben kitűzött valamennyi célkitűzést szintén Sztálin elvtárs állapította meg. Voznyeszenszkij elvtárs rámutat, hogy a főbb kérdéseket a terv megvitatásának folyamán maga Sztálin elvtárs fogalmazta meg. Ezek közül néhány a következő:

„Második, Bakuhoz hasonló ásványolajtelep létesítése és a fűtőanyagtermelés szétosztása a Szovjetunió összes fogyasztási körzeteire.

Az ipar nagy fejlődése és a villanyerőművek teljesítőképességének elégtelen növekedése közt lévő

* *Kujbisev:* Cikkek és beszédek. V. kot. Pártkiadó. 1937. 561—562. old. (oroszul).

részleges aránytalanság felszámolása olyképpen, hogy a villanyerőművek fejlődése szárnyalja túl az ipar fejlődését.

A minőségi szerszámgépgyártás a speciális szerszámgépek, automaták és félautomaták gyártásának erőteljes fejlesztése.

A harmadik ötéves terv feladatainak, mint a speciális acél- és vegyipar ötéves tervének meghatározása.

A helyi kezdeményezés ösztönzése a közszükségleti cikkek termelésének fejlesztésére.

Áttérés a közép- és kisebb vállalatok építésére és különösen a közép- és kisebb 24 000 és 12 000 Kw-os és azon aluli teljesítőképességű hőerőművek építésére.

A kisebb helyi vízierőművek — közte az Ural körzetében, a Tur, Ufa, Csuszovaja, Belaja, Miasz folyók mentén, valamint az Észak-Donyecen — építésének széleskörű fejlesztése.

A Szovjetunió keleti részén, különösen a Kuznyeckimedence körzetében új textilipari bázis létesítése.

Az ország fő gazdasági gócaiban (a keleti körzetekben, az Uralban, a Volga-mentén, a központi körzetben) biztosítandó a gazdaság komplex fejlesztése és az ipar különböző ágainak kooperálása, amelynek célja a túlságosan távoli és észszerűtlen vasúti szállítások csökkentése legyen."*

A tervutasítások összeállításánál számításba veszik a tervidőszak konkrét lehetőségeit. Ezek a lehetőségek a termelőerők meglevő színvonala, az osztályerőviszonyok, a nemzetközi helyzet.

---

* Bolsevik 1940. I. sz. 82—83. old. (oroszul).

A meglevő színvonal elemzése felfedi lehetőségeinket: a termelés fejlődésének elért ütemét, a munkatermelékenység növelésének tartalékait, a meglévő berendezés kihasználásának növelését, az új technika meghonosodását, az önköltség csökkentésének tartalékait, megállapítja a felhalmozott nyersanyag-, fűtő- és egyéb anyagkészletek méretét stb. A meglevő színvonal elemzése feltárja a szűk keresztmetszeteket, az aránytalanságokat és rendellenességeket a gazdasági munkában, amelyeket ki kell küszöbölni. A meglevő színvonal elemzése ilymódon a terv összeállítása számára bizonyos ellenőrző pontokat nyújt.

Mivel a szovjet gazdaság fennállása óta tervgazdaság és minden tervidőszak megelőzője egy következőnek, ennélfogva az új terv összeállításánál a kiindulási színvonal elemzése főleg a megelőző időszak tervteljesítésének elemzésébe folyik át.

A terv összeállítását meghatározó utasítások összefoglalják a tervezett időköz fő politikai feladatát, amelyeknek alá van rendelve és amelyekből következik minden tervfeladat. Az utasítások kiemelik továbbá a népgazdaság vezető ágait.

Az utasítások a vezető ágakat meghatározva, megállapítják fejlődésük ütemét, termelésük színvonalát. Az ütem problémája a szocialista építés egyik legfontosabb problémája, a szocializmus életkérdése.

Az ütem kérdését minden gazdasági és politikai körülmény számbavételével az irányelvekben határozzák meg. Az első ötéves tervben „... az iparfejlesztés leggyorsítottabb ütemének politikáját követte. A Párt mintegy sarkalta az országot, hogy gyorsítsa

előrerohantát".* Fokozott ütem nélkül nem lehetett volna a gazdaságot felszerelni az új technikával, nem lehetett volna rátérni a szocialista építés széles útjára, nem lehetett volna megszilárdítani az ország védelmi képességét és megvédeni függetlenségét. Ezért egyáltalán nem véletlen, hogy a nép ellenségei, a trockisták és buhárinisták, a szocialista ipar magas fejlődési üteme ellen küzdöttek.

A második ötéves tervben az ipar fejlődési ütemének kérdése némileg másképp vetődött fel, mint az első ötéves tervben.

„Mondhatjuk-e, — mondotta Sztálin elvtárs — hogy a második ötéves terv szakaszában pontosan ugyanezt a politikát, a leggyorsítottabb ütem politikáját kell majd követnünk?

Nem, ezt nem mondhatjuk.

Először az ötéves terv sikeres megvalósításának eredményeképpen lényegében *már megvalósítottuk* a terv főfeladatát: az ipar, a közlekedés és mezőgazdaság számára megteremtettük az új, modern technikai alapot. Van-e értelme ezekután annak, hogy tovább is sarkaljuk és hajszoljuk az országot? Világos, hogy erre most már nincs szükség.

Másodszor, az ötéves terv sikeres megvalósításának eredményeképp *már sikerült* országunk véderejét a kellő színvonalra emelnünk. Van-e értelme annak, hogy tovább is sarkaljuk és hajszoljuk az országot? Világos, hogy erre most már nincs szükség.

Végül, az ötéves terv sikeres megvalósításának eredményeképp sikerült az új, bonyolult technikával

---

* *Sztálin:* A leninizmus kérdései. Szikra 1950. 450. old.

dolgozó nagy gyárak és gyártelepek tizeit és százait létrehoznunk. Ez azt jelenti, hogy a második ötéves terv szakaszában, az ipari termelés méretei szempontjából a főszerepet már nem a régi gyárak fogják játszani, melyeknek technikáját már elsajátítottuk, mint ahogy az első ötéves terv szakaszában történt, hanem az új gyárak, melyeknek technikáját még nem sajátítottuk el, pedig ezt el kell sajátítanunk. De az új üzemek és az új technika elsajátítása sokkal több nehézséggel jár, mint a régi vagy újjáépített gyárak kihasználása, melyeknek technikáját már elsajátítottuk. Ahhoz, hogy az új üzemek munkásai, mérnökei és technikusi személyzete fokozzák szakképzettségüket és az új technika teljes kihasználásához szükséges új munkamódszereket magukévá tegyék, több időre van szükség. Nem világos-e mindezek után, hogy még ha akarnánk is, a második ötéves terv szakaszában, főleg az első két-három évében, nem tudnánk megvalósítani a fejlődés leggyorsítottabb ütemének politikáját.

Ezért azt hiszem, hogy a második ötéves tervben az ipari termelés fejlődésének kevésbbé gyorsított ütemét kell előirányoznunk. Az első ötéves terv idején az ipari termelés évi növekedése átlagban 22 százalék volt. Azt hiszem, hogy a második ötéves tervben az ipari termelésnek évi 13—14 százalékos átlagos növekedését kell előirányoznunk."*

Ugyanakkor Sztálin elvtárs rámutatott, hogy az új technika sikeres elsajátítása lehetővé teszi, hogy „. . . a második ötéves terv időszakának második felé-

* *Sztálin:* A leninizmus kérdései. Szikra 1949. 451—452. old.

ben az építőmunkát is, az ipari termelés növelését is újra erősen meggyorsítsuk".*

Az ütem problémáját megoldva, a tervek a leggyorsabb fejlődést a népgazdaság vezető ágaiban, elsősorban a nehéziparban irányozzák elő. Mielőtt összeállítanák a fő iparágak fejlődésének ütemét és termelésének színvonalát, tehát az ezekben az iparágakban végzendő beruházásokat is meghatározó irányelveket, tanulmányozzák a népgazdaság és a lakosság szükségleteit a kitűzött politikai és gazdasági főfeladatokból kiindulva. Pl. a második ötéves terv kidolgozásánál, a technikai újjáépítés befejezésének feladataiból és abból indultak ki, hogy technikai tekintetben Európában az első helyre kerüljünk, az első hozzávetőleges vázlat elkészítésénél megállapították a népgazdaságnak gépekben, fémekben, fűtőanyagban, vegyi cikkekben való szükségletét. A fogyasztás színvonala megkétszerezésének feladatából kiindulva megállapították a könnyű- és élelmiszeripar, valamint a mezőgazdaság által termelt fő termékek iránti igényeket.

A terv összeállításához adott irányelvek, összefoglalják a következő időszak általános feladatait, meghatározzák a népgazdaság vezető ágainak fejlődését, tartalmazzák a többi gazdasági ág tervezésének irányát, a terv teljesítését biztosító fő rendszabályokat (a munka megszervezésének alapelveit árpolitikát stb.). Az irányelvek szerint alapjábanvéve meghatározzák a terv profilját, megállapítják annak „csontvázát" megszervezik a tervkidolgozó szerveknek a népgazdasági tervvel foglalkozó munkálatait.

---

* Ugyanott 453. old.

3. A mérleg módszer a tervezésnél

A termelés színvonalát és ütemét illetőleg a népgazdaság fontosabb ágainál az irányelvekben megadott feladatok lehetővé teszik, hogy a termelés színvonalának és fejlődésének ütemét az egész népgazdaságban kiszámítsák. A technika előre megadott színvonala mellett minden munkaterület bizonyos viszonylatban összefügg egymással. Így pl. a fémipar egyes ágai közt a következő arány áll fenn: A hengerelt áru tonnájához 1,2—1,5 tonna acél szükséges, az acél tonnájához 0,6—0,7 tonna nyersvas és kb. 1 tonna egyéb anyag, 1 tonna nyersvashoz 1,7—1,8 tonna vasérc és 0,9—1,1 tonna koksz stb. szükséges. Az ilyen technikai és munkaarányok, ha a vezető termelési ágak fejlesztésének ütemfeladatai adva vannak, lehetővé teszik ezen ágak termelésének nagy vonalakban való felvázolását. Az ipari fejlődés terve nagymértékben meghatározza a mezőgazdasági termelés programját. A dolgozók életszínvonalára vonatkozó feladatoknak megfelelően kidolgozzák az áruforgalom tervét, az egészségvédelem fejlesztésének, a lakás és önkormányzati gazdálkodás tervét.

A közoktatás fejlesztésére vonatkozó rendszabályok közt fontos helyet foglal el a szakképzett káderek nevelésének programja. A termelési apparátus és a szociális-kulturális intézetek állóalapjai növelésének szükségessége maga után vonja az állami beruházási terv kidolgozását. A termelési terv, a termelés területi megszervezése és az áruforgalom terve alkotja a közlekedési program alapját. A termelés, építkezés, áru-

forgalom, közlekedés és szociális-kulturális építkezések előirányzatából nő ki azután a pénzügyi terv.

Így az irányelvek a népgazdasági ágak és a kultúra ágainak terveiben nyernek konkrét kifejezést.

A népgazdasági tervnek biztosítania kell az egész népgazdaság harmónikus fejlődését, a társadalmi újratermelés ágai és részei közt bizonyos arányosságok kiválását. A legfőbb és legnehezebb feladat a népgazdaság arányos fejlődésének biztosításában van. E feladat megoldásának megtervezésében rendkivüli jelentősége van a mérlegmódszernek. Megfelelő mérlegekkel mutatják ki az egyes gazdasági ágak és területek közti összefüggéseket, a társadalmi újratermelés részei közti összefüggéseket, mennyiségi mérésüket. A mérlegmódszer segítségével hozzák összhangba a népgazdaság ágainak fejlődését, érik el a felhalmozás és fogyasztás, a termelés és építkezés megfelelő arányát. A mérlegek kidolgozása azonkívül meghatározza az állami anyagi tartalékok nagyságát. Eszerint, a mérlegek segítségével oldják meg a tervezés sarkalatos kérdéseit. A mérlegmódszer alapvető a terv kidolgozásánál.

Népgazdasági terv mérlegrendszerének kidolgozása a bővített szocialista újratermelés lenini-sztálini elméletén alapszik. A Szovjetunióban a bővített szocialista újratermelés a következőket jelenti. Először: a népgazdaság, mindenekelőtt a nehézipar álló és forgó alapjainak szakadatlan növelését; másodszor: a dolgozók jólétének növelését; harmadszor: az ország lakosságának növelését, a szakképzett munkások seregének rendszeres növelését a kulturális élet általános fejlődése mellett. A Szovjetunióban a bővített szocialista újratermelés

megszilárdítja a szocialista tulajdont és a munkásoknak, kolhoztagoknak és az értelmiség elvtársi együttműködését.

A bővített szocialista újratermelés megvalósítása megkívánja a döntő iparágak fokozott fejlődéséből kiindulva, a népgazdaság többi ágainak arányos fejlődését is. A Szovjetunió népgazdasági ágait a tervszerű, válságmentes újratermelés céljából olyan mértékben látják el berendezéssel, nyersanyaggal, fűtőanyaggal, valamint munkaerővel, hogy az biztosítsa minden ág számára a fejlődés megadott ütemét.

A tervezés mérlegmódszere az az eszköz, amelynek segítségével megállapítják a gazdasági ágak közt szükséges arányokat és anyagi ellátásuk méreteit, kiindulva azokból a feladatokból, melyeket az adott időszakra a Párt és a kormány kitűz.

A szocialista építés döntő feladatainak megfelelően a tervezés gyakorlatában különösen nagy jelentőségű a szürke- és színesfémek, fűtőanyag, villamosáram, vegyianyagok, gabona és takarmány, gyapot, nyersbőr és félgyártmányok mérlege, valamint a munkaerő, a szakképzett káderek, a lakosság pénzjövedelme és kiadása, az állami költségvetés bevétele és kiadása, a nemzeti jövedelem. A mérlegek rendszerét a tervben a gazdasági ágak közti kapcsolatok megoldásánál használják fel.

Néhány példán szemléltetjük a mérlegmódszer alkalmazását a tervezésnél:

Vegyük a hengerelt feketefémek mérlegét. Sémája a következő:

Bevétel	Kiadás
Maradvány a tervidőszak kezdetén	Termelési ráfordítás
Termelés minisztériumok szerint	*a)* a főágak szerint (hadiipar, autó-, traktoripar, vagonés mozdonygyártás, kohászati berendezés, turbodiesel gyártás, szerszámgépek, villamossági gépek, bányászati berendezések stb.
Az összes erőforrások	*b)* felhasználás minisztériumok szerint
	Felhasználás általános javítási és üzembentartási szükségletekre való ráfordítások
	Beruházásra. ráfordítások
	Ebből : sínek
	Készletnövekedés
	Állami tartalék

A hengerelt feketefémek mérlegének összeállításánál gondosan felülvizsgálják a gépipar és a beruházások fémszükségletét. Különös figyelmet kell fordítani a fémmel való takarékoskodásra, a selejt csökkentése, az egységnyi gyártmányra eső fém felhasználás gazdaságosabb normáinak meghonosítása, valamint a fémnekmás anyagokkal való helyettesítése útján (pl. az építkezésnél). A hengerelt áruk mérlegében, a kiadási oldal összeállításánál elsősorban biztosítják az adott pillanatban legfontosabb népgazdasági ágak kiadásait. A Honvédő Háborúban a legfontosabb feladat volt a hadiiparnak (úgy a folyó termelésnek, mint a termeléséhez szükséges készleteknek) fémmel való teljes ellátása.

A hengereltáru mérleg összeállításánál igen fontos feladat az állami tartalékok létesítése, amelyek lehetővé teszik, hogy a terv végrehajtása folyamán fo-

kozzák egyik vagy másik iparág ellátását anélkül, hogy megzavarnák más ágak fémellátásának elfogadott tervét.

A népgazdaságnak a mérlegben megállapított és felülbírált fémszükségletét (beleértve az állami tartalékok létesítését) főleg a termelésből kell kielégíteni. A fémmérleg ilymódon a legközvetlenebb kapcsolatban van a fémipari vállalatok termelési programjának megállapításával. A fém-, fűtőanyag- és berendezésmérlegeket, valamely termékben a népgazdaság szükségletét és a termelés viszonyát kimutató mérlegeket a tervezés gyakorlatában anyagi (természetbeni) mérlegeknek nevezik. A természetbeni mérlegektől eltérően a népgazdaság bonyolultabb arányai, mint pl. a kereslet és kínálat, a felhalmozás és fogyasztás közti arányokat feltüntető mérlegeket szintétikus mérlegeknek nevezik. Ezek igen fontos szerepet töltenek be a népgazdasági terv előirányzatának kidolgozásánál. Vessünk egy pillantást a lakosság pénzbevételeinek és kiadásainak mérlegére. Azt a következő séma szerint építik fel:

Bevétel	Kiadás
A) Város	*A)* Város
Munkabérek és munkabérjellegű pénzbevételek	Árubevásárlás Ebből: állami üzletekben kolhozpiacon
Jövedelmek, kölcsönökből és betétek után	
Egyéb jövedelmek előző évek maradványai	Nem árujellegü kiadások (adók, szállítási és postaköltségek stb.)
A bevételek összege	Megtakarítás (kölcsönök, takarékbetétek)
	A kiadások összege

B) Falu	*B)* Falu
A munkaegységek utáni pénzjövedelem	Árubevásárlás
A kolhozkereskedelemből származó jövedelem	ebből: az állami-szövetkezeti hálózatban
Fuvarozásból és idénymunkából eredő bevételek	Nem árujellegü kiadások (adók, szállítási és postaköltségek stb.)
Kölcsönökből és betétekből eredő jövedelmek	Megtakarítás (kölcsönök, takarékbetétek)
Egyéb jövedelmek	A kiadások összege
Előző évek maradványa	
A bevételek összege	

A pénzbevételek és kiadások mérlegére mindenekelőtt a kereslet és kínálat közti arány megállapítása, az áruforgalom terjedelmének tervezése céljából van szükség. Az áraknak — a megtakarítás és az egyéb kiadások megadott színvonala mellett — a kiskereskedelmi áruforgalom terjedelmének meg kell felelni a pénzbevételeknek, levonva az egyéb kiadásokat és a megtakarítást. Más szavakkal a kínálatnak meg kell felelnie a tervezett keresletnek. A pénzbevételek és kiadások mérlegére azonkívül szükség van a pénzügyi terv összeállításához is. Az árukiadások megadott színvonala mellett meg lehet határozni, hogy a lakosság fizetési eszközének milyen részét lehet zavartalanul a pénzügyi intézetek (kölcsönök, betétek, adók) útján mozgósítani. A pénzbevételek és kiadások mérlegére a pénzforgalom tervezéséhez és szabályozásához is szükség van.

A népgazdasági tervben a szocialista termelés összefüggő ágainak, a kitermelő és feldolgozó ipar, a mezőgazdaság és ipar, a közlekedés és népgazdaság munkájának helyes összekapcsolása, a termelés növekedésének

és a fogyasztás növekedésének, a termelés pénzellátásának és anyagi biztosításának összekapcsolása, végül az újratermelés eredményeinek összevont értékelése a népgazdasági mérlegrendszer kidolgozásával érhető el.

A népgazdasági mérlegrendszernek vissza kell tükröznie a bővített szocialista újratermelés minden fontos mozzanatát a tervidőszakban. A szocialista tulajdon két formájából, a két barátságos osztály fennállásából kell kiindulnia és meg kell mutatnia azok szerepét az újratermelés folyamatában. A népgazdasági mérlegrendszernek fel kell tüntetnie a gazdasági fejlődés ütemének fokozására szolgáló minden erőforrást és egyidejűleg meg kell óvnia a tervet a bürokratikus hivatali maximalizmustól.

A népgazdasági mérlegrendszer fő alkotó részei a munkaerőmérleg, a társadalmi termék mérlege és nemzeti jövedelem mérlege, a nemzeti vagyon mérlege és a pénzügyi mérleg.

A munkaerőmérleg megmutatja a társadalom főtermelő erejének a termelési ágak és az ország körzetei közti elosztását, a munka termelékenységét a tervidőszakban és a szakképzett munkaerő kiképzését.

A társadalmi termék és a nemzeti jövedelem mérlege megmutatja, milyen mennyiségű társadalmi terméket termeltek és milyen vonalon történik annak elosztása ; kimutatja, hogy a nemzeti jövedelem milyen módon oszlik meg felhalmozásra és fogyasztásra.

A nemzeti vagyon mérlege megmutatja, hogy az újratermelési ciklus eredményeként miként emelkedett az álló-, forgó-, tartalék- és fogyasztási alapok tömege.

A pénzügyi mérleg feltárja a fizetési eszközök mozgását, amely viszont visszatükrözi az anyagi eszközök

és munkaerő megfelelő mozgását. A népgazdasági mérlegrendszer nem teszi feleslegessé a fent jellemzett részletesebb mérlegek rendszerét, hanem ellenkezőleg, azokra támaszkodik és azokat betetőzi.

A termelés és elosztás első tervkeretek terén a terv mérlegszerű kidolgozása által finomulnak és néha a népgazdasági kiderített szükségleteknek megfelelően, valamint a megállapított eszközforrásoktól függően megváltoznak.

Az ötéves tervek folyamán jelentékenyen megjavult a mérlegek kidolgozásának módszere. Az anyagi mérlegek összeállításánál a kiadási oldal alapjául a technikai normákat veszik. Az anyagi és szintétikus mérlegek összeállításánál (munkaerő, a lakosság pénzjövedelme és kiadása) széles körben alkalmazzák a körzeti tervfelbontást. A munkaerő mérlegének körzeti tervfelbontása lehetővé teszi, hogy a munkaerő kiválogatásának megalapozott terve legyen; a lakosság pénzjövedelme és kiadása mérlegének körzeti terve segítségül szolgál az áruk területszerinti szállítási tervének megalapozására; a termelés és fogyasztás körzeti mérlege anyagot ad az észszerű szállítás tervének felépítésére, a párhuzamos és feleslegesen távoli szállítások csökkentésére.

A népgazdasági terv előirányzatának mérlegszerű kidolgozásával együtt más irányban is folytatnak munkálatokat: megállapítják a terv műszaki profilját és a korszerű technika bevezetésére vonatkozó rendszabályokat; a sztahánovisták tapasztalatainak számbavételével megállapítják a berendezés kihasználásának normáit, a nyersanyag és fűtőanyag felhasználás normáit; a munkatermelékenység normáit, kiszámítják a

termelési költségek előirányzatát, az önköltség csökkentésének tervét, a pénzügyi terveket. Az említett számítások eredményeit felhasználják a mérlegek kiigazítására; másrészt, a mérlegadatok meghatározzák a normamegszabásra vonatkozó munkák irányát (pl. a fűtőanyagmérleg feszültsége arra kötelez, hogy a fűtőanyag felhasználás normáit minden eszközzel észszerűsítsék).

4. A terv teljesítése

A népgazdasági tervek, miután azt a vezetőszervek elfogadták, törvényerőre emelkednek, azokat eljuttatják a végrehajtó szervekhez — a vállalatokhoz, szovhozokhoz, kolhozokhoz — és azok a terveket kötelesek kifogástalanul teljesíteni. A terv jóváhagyása után a tervvel kapcsolatos munkálatok új, igen felelős szakasza — teljesítésének megszervezése — kezdődik. Mint Sztálin elvtárs tanítja: „Csak bürokraták gondolhatják, hogy a terv összeállításával *befejeződik* a tervmunka. A terv összeállítása a *tervezésnek csupán a kezdete*. Az igazi tervszerű vezetés csak a terv összeállítása után fejlődik ki, csak a lent történő ellenőrzés folyamán, a terv megvalósítása, kijavítása, tökéletesítése folyamán."*

A terv eszméjének valóraválása arról tanúskodik, hogy a társadalom sikeresen irányítja a termelőerők fejlődését. A tervet teljesítő és megvalósító embermilliók gyakorlati tevékenysége kritériuma a tervek tudományos értékének és annak, hogy megfelelnek a

* *Sztálin.* A leninizmus kérdései. X. kiad. 413. old. (oroszul). (L. Gerő Ernő Harcban a szocialista népgazdaságért, Szikra 1950. 590. old.)

társadalmi fejlődés lényegbevágó szükségleteinek. A szocialista építés terveinek sikeres megvalósítása a Szovjetunióban a tervezés lenini-sztálini elméletének a győzelme.

A Párt és a kormány megszervezi a népgazdasági terv megvalósítását, mozgásba hozza a szocialista állam rendelkezésére álló gazdasági emeltyűket. A termelési eszközök szocialista tulajdona lehetővé teszi, hogy a szocialista állam rendelkezésére álljanak a föld, a gyárak és üzemek, a közlekedési eszközök, a nyersanyag- és tüzelőanyag készletek, a tervben meghatározott termékeknek az ott megállapított mennyiségben való termelésére.

Az államnak rendelkezésére állnak a fizetési eszközök és áruk, a lakásalap, a szakképzett munkások kiképzésére szükséges tanintézetek és így minden lehetőséggel rendelkezik arra, hogy a népgazdaság ágait a tervnek megfelelően munkaerővel lássa el.

A pénzügyi és hiteltervek útján az állam fizetési-eszközöket juttat a vállalatok működésének biztosítására és fejlesztésére.

A szocialista felhalmozás növekedését, a szocialista vállalatok jövedelmező munkáját a gazdaságos számvetés politikája biztosítja. A gazdaságos számvetés a vállalatok szocialista, tervszerű irányításának módszere. A gazdaságos számvetés a szocialista vállalatok pénzelszámolásának, termékük termelése és forgalma feletti ellenőrzésének eszköze. Ösztönzi a termelés, forgalom és a szocialista felhalmozás tervének a vállalatok részéről a teljesítését és túlteljesítését.

A gazdaságos számvetés elve abban jut kifejezésre, hogy a gazdasági szervezeteket ellátják a zavartalan munkájukhoz szükséges meghatározott eszközökkel,

hogy a gazdasági szervezeteknek ezen eszközök felhasználására a terv keretén belül teljes önállóságot nyújtanak. A gazdaságos számvetés megköveteli a gazdasági szervezetektől, hogy harcoljanak az állam által nekik juttatott eszközök épségéért és azok leghatékonyabb kihasználásáért. A gazdasági szervezetek az előállható veszteségekért anyagilag felelősek és nyereséges működésükért anyagi, pénzbeli jutalomban részesülnek. Ez a körülmény előmozdítja a termékek önköltségének csökkentésére és a felhalmozás növelésére vonatkozó állami feladatok teljesítését.

A párt és a kormány megszervezi a népgazdasági terv végrehajtását, a Szovjetunió dolgozóinak tízmillióit aktív részvételre mozgósítja. A párt és a kormány felvilágosítják a tömegeket a gazdasági építés soronlevő feladatairól és anyagi ösztönzés útján a kezdeményezőképes és lelkiismeretes munkásokat érdekeltté teszik az elfogadott tervek végrehajtásában az elosztás szocialista elvének. Mindenkinek a kifejtett munkája mennyiségének és minőségének megfelelően — való elosztás szocialista elvének keresztülvitele döntő erő az emberek millióinak a terv teljesítésére való megszervezésében.

Miután a dolgozók megértik a Kommunista Párt és a szovjet kormány által kitűzött feladatokat, és miután a tervek megfelelnek a nép legfontosabb szükségleteinek, valamint az, hogy a termelőmunkát anyagilag jutalmazzák, kedvező feltételeket teremtenek a terv teljesítésére és túlteljesítésére irányuló tömeges szocialista munkaverseny megszervezése számára. A A szocialista munkaversenynek a sztálini ötéves tervek sikeres teljesítésében rendkivül nagy szerepe van.

A tervteljesítés megszervezésére és ellenőrzésére irányuló munka a tervszervek elsőrendű munkája.

A XVIII. pártkongresszuson kihangsúlyozták, hogy a terv végrehajtásának ellenőrzése a tervszervek egyik legfontosabb feladata. Molotov elvtárs azt mondta: „Nem lehet jónak tartani a tervezést, ha az nem számol a terv teljesítésének menetével. Az ilyen irodai, az élettől elszakadt tervezés keveset ér. A tervezés nem szorítkozik egy halom számmal telt táblázatnak a tervteljesítés menetétől függetlenül való összeállítására. Maguknak a táblázatoknak természetesen közömbös, végrehajtják-e terveinket, de nekünk, akik tervszerű gazdaságot folytatunk, egyáltalán nem közömbös. A tervek nekünk azért szükségesek, hogy a gazdasági munkában helyes irányvonalunk legyen. A tervekre szükségünk van iparágak, körzetek szerint, évekre és rövidebb időszakokra, az egyes részek helyes összekötésével és a terv teljesítésének határidejével. A terv tényleges eredményének megfelelően az egyes ágaknál, körzeteknél és a terv teljesítésének határidejénél kiigazításokat kell eszközölni. A tervekre azért van szükségünk, hogy ellenőrizhessük, hogyan folytatják a gazdasági munkát. Ha pedig a tervet nem kötjük össze a teljesítés ellenőrzésével, akkor az papírdarabbá, hiábavalósággá változik. Ez vonatkozik összes gazdasági szervezetünkre, egész gazdasági tevékenységünkre. A tervek teljesítésének komoly ellenőrzését megszervezve, megjavítjuk mind gazdasági tevékenységünket, mind maguknak a terveknek összeállítását."*

A tervek teljesítésének ellenőrzését állandóan, rend-

* *Molotov.* A népgazdaság fejlesztésének harmadik ötéves terve. 20—21. old. (oroszul).

szeresen kell folytatni. A tervteljesítés ellenőrzésére irányuló munkának nemcsak az a feladata, hogy megállapítsa az elfogadott tervek megvalósításának fokát, hanem legfőbb rendeltetése az, hogy megelőzze a tervteljesítés megzavarását a népgazdaság egyes ágai által; kikutassa a terv túlteljesítésére szolgáló eszközöket, hogy felkarolja és terjessze az élmunkások tapasztalatait.

A terv teljesítésének szervezésénél tekintettel kell lenni arra, hogy a Szovjetunió népgazdasága egységes szervezet és valamely ágánál a terv nemteljesítése károsan hat az összefüggő ágakra megzavarhatja a népgazdaság fejlődésében a tervben előirányzott arányokat. A szocialista újratermelés helyes menete a társadalmi újratermelés egyes részei közt bizonyos értékarányokat követel meg és emellett azt is, hogy helyes arányok álljanak fenn a népgazdasági ágak közt bizonyos használati értékek, berendezés, nyersanyag, fűtőanyag cseréjénél, valamint a dolgozóknak élelem, ruházat stb. iránti szükségletük kielégítésénél. Ezért a népgazdasági terv meghatározza az előállított áruk értékének globális összegét, valamint konkrét felsorolásukat, nomenklatúrájukat.

A terv teljesítése akkor sikeres, ha a termék előállítására vonatkozó feladatokat mennyiségi tekintetben teljesítették és ha betartották a költségeknek a terv által megjelölt színvonalát. A XVIII. pártértekezlet megkövetelte minden vállalattól, hogy „a tervet nemcsak a mennyiségi mutatószámok szerint, hanem feltétlenül minőségileg is, teljességében, a választék szerint is teljesítsék, betartva a megállapított szabványokat és a tervben megállapított önköltséget".

Az előállított termék megadott volumenének, választékának, minőségének, valamint értékének biztosítása a tervteljesítés ellenőrzésének legfontosabb feladata. Az ország minden terv- és gazdasági intézménye végez a tervteljesítés ellenőrzésére vonatkozó munkálatot. A terv teljesítésének ellenőrzésénél nagy szerepet játszik az állami statisztika, amely a terv mutatószámainak megfelelően megszervezi az ellenőrzést, vizsgálatot és számadást. „Bármiféle tervmunka elképzelhetetlen helyes számvitel nélkül, a számvitel pedig elképzelhetetlen statisztika nélkül" — mondta Sztálin elvtárs a XIII. pártkongresszuson.

A TERVSZERVEK RENDSZERE. A TÖMEGEK RÉSZVÉTELE A TERVEZÉSBEN

1. Az állami tervszervek

A tervezés utasító irányítását a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa és az általa alakított Minisztertanács valósítja meg. A Legfelsőbb Tanács hatáskörébe tartozik a népgazdasági tervek jóváhagyása, az egységes állami költségvetés jóváhagyása, a népgazdaság minden ágához tartozó vállalatok igazgatása, valamint a pénz- és hitelrendszer irányítási elveinek megállapítása. A Szovjetunió Minisztertanácsa a népgazdasági terv megvalósítása, az állami költségvetés végrehajtása, a hitel- és pénzrendszer megszilárdítása érdekében rendszabályokat foganatosít. A Szovjetunió Minisztertanácsa összefogja és irányítja a népgazdaság és a kultúra egyes ágainak ügyeit intéző minisztériumok munkáját. A háború alatt az egész államhatalom, közte az ország gazdasági irányítása is, az Állami Honvédelmi Bizottságra hárult, amelynek élén Sztálin elvtárs állt.

A szocialista tervezés módszerei kidolgozásának és szervezeti irányításának központi szerve a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állami Tervbizottság (Goszplan). A Goszplant 1921-ben alakították.

Úgy létesült, mint a Munka és Honvédelmi Tanács melletti Állami Tervbizottság. A Goszplanról szóló, annak jogait és kötelezettségeit meghatározó rendeletet Lenin 1921 február 22-én írta alá. Ennek a rendeletnek főbb pontjai a következők:

„1. §. A Munka és Honvédelmi Tanács mellett Állami Tervbizottság létesül arra a célra, hogy egységes általános állami gazdasági tervet dolgozzon ki a szovjetek VIII. kongresszusa által jóváhagyott villamosítási terv alapján és hogy e terv megvalósítása felett általános ellenőrzést gyakoroljon. Az elsőrendű gazdasági feladatokat, különösen azokat, amelyeket a legrövidebb idő alatt, részben még 1921 folyamán meg kell valósítani, az általános tervbizottság vagy annak albizottságai a legrészletesebben, a konkrét gazdasági valóság fennálló feltételeinek teljes számbavételével tartoznak kidolgozni.

2. §. Az Állami Tervbizottság feladata:

a) egységes általános állami gazdasági terv végrehajtási rendjének és módjának kidolgozása;

b) a különböző hatóságok, valamint a népgazdaság valamennyi ága területi (gazdasági) szervezetei tervjavaslatainak és termelési programjainak megvizsgálása és egyeztetése az összállami tervvel és a munkák sorrendjének megállapítása.

c) az állami gazdasági terv végrehajtása céljából megkövetelt ismeretek fejlesztését és kutatások megszervezését illető általános állami jellegű, valamint a szükséges személyzet kiképzésére és felhasználására vonatkozó rendszabályok kidolgozása.

d) a népgazdasági tervet, megvalósításának módjait és a munka megfelelő szervezési formáit a lakosság

széles köreivel megismertető közlemények terjesztésére vonatkozó rendszabályok kidolgozása."

A Goszplan a Nepre való áttérés idején keletkezett és a Nep végrehajtásában fontos szerepe volt. A Népbiztosok Tanácsának az új gazdasági politika elveinek megvalósításáról szóló rendeletében a Goszplanra vonatkozólag ez áll: „A gazdasági politika megváltozásának napjaiban a Goszplanra az a különösen felelősségteljes feladat hárul, hogy rövid határidő alatt kidolgozza az általános gazdasági tervet és az iparnak a mezőgazdasággal, a közlekedéssel, az élelmezéssel stb. szembeni érdekei összeegyeztetését."

A Goszplan működésének programját Lenin adta meg. Lenin az új gazdasági politikával foglalkozó munkáiban és a Goszplanhoz intézett leveleiben alaposan kidolgozta a tervezés kérdéseit a Nep feltételei közt. „Az egységes gazdasági tervről" című történelmi jelentőségű cikkében rámutat a proletárállam tervének az élettel, a tömegek gyakorlati tevékenységével való szoros összefüggésére, ami a népgazdaság tervezésénél a legfontosabb. Lenin a Goszplan fennállásától kezdve követelte az élet igényeinek alapos tanulmányozását, hogy idejében felelhessenek az élet által felvetett követelményekre. Mikor elolvasta Krzsizsanovszkijnek a Goszplan alakuló gyűlésén tartott beszédét, akkor Lenin azt szigorúan bírálta. Krzsizsanovszkij beszédében a főfigyelmet a villamosítási terv általános távlati kérdéseinek szentelte és lanyhán vette számításba a népgazdaság napi szükségleteit, amelyeknek kielégítése nélkül maga a villamosítási terv is elvont fogalommá változik. Ezzel kapcsolatban Lenin azt írta:

„Visszaküldöm beszédét. A beszéd fő hiányossága:

túl sok van benne a villamosításról, túl kevés a *folyó* gazdasági tervekről. Nem azon van a főhangsúly, amin lennie kellene. Amikor a kommunista «főokosok» állnak előttem, akik nem olvasva a «villamosítási terv» könyvét, nem értették meg annak jelentőségét, a tervről általában fecsegtek és írtak butaságokat, akkor az orruk elé kellett tartanom ezt a könyvet, mivel más komoly terv nincs és nem is lehet. Mikor ezt a könyvet *megíró* emberek állnak előttem, akkor szeretném ezt a könyvet nem az orruk elé, *hanem attól távol*, a folyó gazdasági tervek kérdései felé fordítani." Lenin azután ajánlja, hogy: „... haladéktalanul minden erővel lássanak hozzá a *folyó* gazdasági tervekhez. *Fűtőanyag mára.* 1921-re. Most tavasszal. A lomok, hulladékok, holtanyagok összegyüjtése. Felhasználásuk a gabonára való csere céljára. *És ehhez hasonlók.* Ebbe kell beleütni az orrukat. Ehhez kell őket leültetni. Most, éppen ma. 1—2 albizottságot a villamosításra. 8—9 albizottságot a folyó gazdasági tervekre. Így kell elosztani 1921-re az erőket."*

Lenin óvott attól a veszélytől, hogy a tervet bürokratikus utópiára változtassák, ezért rámutatott annak szükségességére, hogy a tervkereteket szorosabban hozzák kapcsolatba az élettel, rendszeresen kövessék az elfogadott tervek végrehajtását. Lenin azt ajánlotta, hogy a Goszplan tagjainak 70%-át naponta 14 órára ültessék a munkához abból a célból, hogy lankadatlanul ellenőrizzék a vállalatok munkáját. „Lankadatlanul ellenőrizni — mondta Lenin — azt jelenti, hogy a fejükkel felelnek a fűtőanyag és gabona

* *Lenin* Művei. XXVI. köt. 296. old. (oroszul).

észszerűbb fogyasztásáért, úgy egyikből, mint másikból a maximum beszerzéséért, a maximum odaszállításáért, a fűtőanyaggal való takarékoskodásért (az iparban és a vasúton stb.), az élelmiszerrel való takarékoskodásért *(csak* a jó munkásokat élelmezni), a munkatermelékenység növeléséért."*

A tervezés egyik legfontosabb feladata a terv végrehajtása feletti ellenőrzés megszervezése. Lenin azt ajánlotta a Goszplannak, hogy naponta kísérje figyelemmel a népgazdasági ágak dinamikáját, az elfogadott tervek teljesítését. Azt ajánlotta a Goszplannak, hogy olyan munkarendet vezessen be, amely mellett a Goszplan tagjai rendszeres beszámolókat és cikkeket nyujtanak be a folyó gazdasági terveknek a különböző hatóságok és vállalatok általi teljesítéséről, a legalaposabban kísérjék figyelemmel a tényeket és számokat, a tervek tényleges végrehajtását. Lenin szükségesnek tartotta, hogy a Goszplan az ország gazdasági életéről szóló havi összevont fő adatokat állítsa össze és hogy ez a „Goszplan munkájának egyik bázisa" legyen. Lenin rámutatott, hogy a tervteljesítés ellenőrzésének hatalmas eszköze a statisztika, „a statisztikusok legyenek *gyakorlati segítőtársaink*, ne pedig skolasztikusok".

Lenin zseniális útmutatásai a mai napig is a bolsevik tervezés megszervezésének legfontosabb elvei maradnak. A Lenin és Sztálin által irányított Goszplan fontos szerepet játszott kezdetben a népgazdaság újjáépítésénél, azután pedig az ország iparosításának és kollektivizálásának sztálini programjának keresztülvitelénél, a szocialista gazdaság tervszerű fejlődésénél.

---

* *Lenin* Művei. XXVI. köt. 467. old. (oroszul).

1941 március 21-én a Goszplan 20 éves működése tapasztalatainak számbavételénél és kiindulva a szocialista építés soronlevő feladataiból, a Szovjetunió Népbiztosainak Tanácsa és a Párt Központi Bizottsága a Goszplant illetőleg új rendeletet hagyott jóvá. E rendelet szerint a Szovjetunió Goszplanja:

a) kidolgozza és a Szovjetunió Népbiztosai Tanácsának jóváhagyásra előterjeszti a népgazdasági hosszúlejáratú évi, negyedévi és havi terveit;*

b) előterjeszti a Szovjetunió Minisztertanácsának a minisztériumok, a Szovjetunió hatóságai és a szövetséges köztársaságok hosszúlejáratú évi, negyedévi és havi terveire vonatkozó összefoglaló jelentéseit;

c) ellenőrzi a Szovjetunió Minisztertanácsa által jóváhagyott népgazdasági tervek teljesítését;

d) a Szovjetunió Minisztertanácsa által kitűzött feladatok szerint és saját kezdeményezéséből feldolgozza a szocialista gazdaság egyes problémáit;

e) irányítja az állami számvitel ügyét.

A Goszplan legfőbb feladata az — mondja a rendelet — hogy biztosítsa a tervekben a különböző ágak fejlődésénél a helyes arányt és az arravonatkozó szükséges rendszabályokat, hogy a népgazdaságban ne fordulhassanak elő aránytalanságok a szocialista rend megszilárdulásának alapján.

A Goszplanra hárul az a feladat, hogy a népgazdaság tervében összehangolja a szocialista termelés összefüggő ágainak — a kitermelő és feldolgozó iparoknak, a mezőgazdaságnak és iparnak, a közlekedésnek és a népgazdaságnak — munkáját, összehangolja a termelés

* 1948 óta a Goszplan nem foglalkozik havi, csak negyedévi tervekkel. — *A szerk.*

növekedését a fogyasztás növekedésével, a termelés pénzellátását és annak anyagi biztosítását, a vállalatok helyes körzeti elhelyezésének biztosítását, kiindulva abból, hogy fel kell számolni a távoli és felesleges szállításokat, a vállalatokat közelebb kell vinni a nyersanyagforrásokhoz és a termékeiket fogyasztó körzetekhez.

A zavarok megelőzése és a népgazdasági tervek teljesítése érdekében a Goszplan:

a) ellenőrzi az állami népgazdasági terveknek a minisztériumok, hatóságok és vállalatok általi teljesítését;

b) előterjeszti a Szovjetunió Minisztertanácsának elbírálására azokat a javaslatokat, amelyek a népgazdasági tervek ellenőrzéséből következnek.

A Goszplannak központi apparátusa van. A köztársaságokban, vidékeken és területeken pedig a tervteljesítés ellenőrzésére kirendeltségei vannak. 1944 óta a tervhivatali megbízottak szervezetét egyesítették a Központi Statisztikai Hivatal területi, határterületi és köztársasági szerveinek apparátusával. A Goszplan megbízottai a tervteljesítés ellenőrzésére ezáltal olyan hatalmas eszközökhöz jutottak, mint a statisztika és számvitel.

A Goszplan munkájában más hatóságok tervezési szervekre (a minisztériumok tervosztályaira és főosztályaira), úgyszintén a szövetséges köztársaságok minisztériumai, a területi, vidéki és városi Szovjetek mellett működő tervbizottságokra támaszkodik. A hatósági tervszerveknek viszont a vállalatok tervezési osztályai alakjában, a köztársasági és területi tervszerveknek pedig a körzeti végrehajtóbizottságok tervbizottságai alakjában van vidéki hálózatuk.

Az állami tervszervek egész rendszere a tervek

összeállításánál és végrehajtásuk megszervezésénél szoros kapcsolatban áll a munkások, kolhoztagok és az értelmiség széles rétegeivel.

2. A tömegek részvétele a tervezésben

A Bolsevik Párt az emberek millióinak életét irányítva, a terv alapján biztosítja az egész nép munkájában az akarategységet, a kommunista társadalom építésében a cselekvési egységet.

Lenin és Sztálin azt tanítja, hogy a *szocialista* terv csak a tömegek tapasztalatainak alapjára épülhet fel, csak a dolgozók tömegéből nőhet ki és a dolgozók milliói-nak gyakorlati tevékenységétől függ annak teljesítése.

A tömegek gyakorlati tevékenységének tanulmányozása a Pártot sokféle eszközzel látja el a gazdasági fejlődés meggyorsítása érdekében, a régi világ megszokásai és hagyományai elleni harc érdekében. A tervek végrehajtásánál a tömegekre kell támaszkodni, a terv teljesítésére szolgáló eszközök megválasztásánál a tömegektől kell tanulni — ezek a Szovjetunióban a tervezési munka fontosabb elvei.

A Szovjethatalom politikai és gazdasági intézkedései kezdettől a tömegek érdekeit szem előtt tartó rendszabályok voltak. A munkásellenőrzés, a falusi szegényparaszt-bizottságok szervezése, a gazdaság vezetésébe a munkások és parasztok tízmillióit vonták be. Ez döntötte el az ügy sikerét. A tömegek forradalmi aktivitásának légkörében születtek meg a kommunista munka első, kimagasló mintaképei — a kommunista szombatok. A kommunista szombatok 1919-ben keletkeztek és a munkások felelete volt a Párt Központi

Bizottságának arra a felhívására, hogy forradalmi módon dolgozzanak. A párttagok és szimpatizánsok önkéntesen, a forradalmi odaadás által tömörítve gyűltek össze, fizetés nélkül nagy erőfeszítéssel és igyekezettel dolgoztak a népgazdaság legfontosabb részein, dolgoztak, a szokottnál 2—3-szorosan magasabb munkatermelékenységet nyujtva.

„A «kommunista szombatoknak» azért van óriási történelmi jelentőségük, mert a munka termelékenységének növelésében, az új munkafegyelemre való áttérés terén, a szocialista gazdasági és életviszonyok megalkotása terén, a munkások öntudatos és önkéntes kezdeményezését mutatják meg nekünk."*

A munkához való szocialista viszony a gazdasági tervek teljesítésével mindinkább döntő erő lett. A munkásoknak a kommunista szombatokban megnyilvánuló tudatos és önkéntes részvétele a munkatermelékenység emelésében a milliók szocialista munkaversenyévé, a népi általános sztahánovista mozgalommá fejlődött ki. A szocialista verseny elválaszthatatlanul összefügg a nagy sztálini ötéves tervek megvalósításának eredményeivel.

A XVI. pártkonferencia elfogadta a szocialista verseny kifejlesztéséről, a Szovjetunió minden munkásához és dolgozó parasztjához intézett felhívást, mely szerint:

„A szocialista építés nehézségeinek leküzdése, a városokban és falvakban a kapitalista elemekkel szembeni további támadás kifejlesztése, az ötéves terv teljesítése érdekében, az építés minden területén szervezzetek versenyt. Szervezzetek versenyt az üzemben, gyárakban, tárnákban, vasúton, a szovhozokban és

* *Lenin.* Válogatott művek. Szikra 1949. II. köt. 580. old.

kolhozokban, a szovjet intézményekben, iskolákban és kórházakban. Szervezzetek versenyt az önköltség csökkentéséért, a munkatermelékenység fokozásáért, a munkafegyelem megszilárdításáért, a vetésterületek kiszélesítéséért és a terméshozam növeléséért, a parasztságnak a kolhozokba és szövetkezetekbe való bevonásáért, az államapparátus megerősítéséért és kapcsolatának a tömegekkel való megszilárdításáért, a dolgozó tömegeket kiszolgáló kulturális és egyéb intézmények munkájának megjavításáért."

A verseny és az ötéves terv — mutatott rá a felhívás — egymástól elválaszthatatlanul összefügg. A kibontakozó szocialista munkaversenyt úgy tekintették, mint az ötéves terv teljesítésének egyik legjobb biztosítékát. A Pártnak a sztálini első ötéves terv teljesítéséért folyó verseny szervezéséről szóló felhívását a város és falu dolgozói hatalmas lelkesedéssel karolták fel. „A szocialista verseny a munkának és a munkához való új viszonynak nagyszerű példáit mutatta. A munkások és kolhozparasztok sok üzemben, kolhozban és szovhozban *saját terveikkel** léptek elő, amelyek túlhaladták az előírt terveket. A leghősiesebb munka példáit adták. Nemcsak teljesen megvalósították a szocialista építőmunkának a Párt és a kormány által megállapított tervét, hanem az előírottnál többet teljesítettek. Megváltozott az emberek viszonya a munkához. A munka, amely a kapitalizmus idején kikényszerített rabmunka volt, «becsület dolga, dicsőség dolga, bátorság és hősiesség dolga lett» (Sztálin)."**

---

* Az ú. n. ellentervekkel. — *A szerk.*

** A SzK(b) Pártjának története. Szikra 1949. IV. kiad. 311. old.

A tervnek megfelelően az egész országban megkezdett óriási méretű építés a munkásosztály önfeláldozó munkájának következtében sikeresen folyt.

„A történelemben még nem volt példa új ipar építésének ilyen hatalmas lendületére, az építőmunkának ilyen pátoszára, a munkásosztály milliós tömegeinek ilyen hősies munkájára. A munkásosztály munkájának igazi fellendülése volt ez, amely a szocialista verseny alapján bontakozott ki. Ezuttal a parasztok sem maradtak el a munkások mögött. A faluban szintén fellendült a kolhozokat szervező paraszttömegek munkája."*

A szocialista verseny az ötéves tervnek már első évében a munkatermelékenység területén és a gazdasági élet más fontos területein döntő fordulatot hozott. Az első ötéves tervnek 1928/29 gazdasági évre kitűzött feladatait teljesítették és túlteljesítették. Ezen az alapon a tömegek között megszületett a jelszó — „az ötéves tervet négy év alatt teljesíteni".

A szocialista verseny számos formában fejlődött ki. A versenyben álló munkásoknak, kolhoztagoknak, értelmiségnek az aktivitása a népgazdaság tervezése ügyében az első ötéves terv folyamán az *ellenterv* érdekében jelentkezett. Az ellenterv a munkások és kolhoztagok terve. Ez túlmegy a vezető állami intézmények tervén és előirányzatán, javít rajta, helyesbíti és kiegészíti. Az állami irányító intézmények (főigazgatóság, tröszt) terv előirányzata meghatározza minden üzem számára a nyersanyag, fűtőanyag, beren-

* A SzK(b) Pártjának története. Szikra 1949. IV. kiad. 311—312. old.

dezés, fizetési eszközök kiutalását, kijelöli az előállítandó termék mennyiségét és minőségét, fajtáját és értékét, a munka termelékenységét is. A munkások ellentervei a kiutalt alapok jobb kihasználása irányában helyesbítette ezt az előirányzatot, finomította a munkatermelékenységre és a berendezés kihasználására vonatkozó feladatot, a teljesítmény normák és a berendezés terhelése növelésének eddig számba nem vett lehetőségeit tárta fel. Az állami intézmények tervelőirányzata eszerint a munkások különleges szakértői vizsgálatán ment keresztül, azután azt véglegesen jóváhagyták és az adott gyár és üzem számára a tervelőirányzatból állami feladattá változott.

A Sztálin-gyár 1932. évi ellenterve pl. lehetővé tette, hogy a gépek előállításának programját mind a mennyiségi, mind a minőségi mutatók szerint, de az igazgatóság javaslatával szemben 8,5 millió rubellel kevesebb költség mellett teljesítsék.

A kolhozokban az ellentervek a vetésterületek növelésére, a terméshozam növelésére, a gépek jobb kihasználására vezetett.

A gazdasági tervek munkálatainál a szocialista munkaverseny és a párhuzamos tervezés következtében a munkapadtól és a kolhoztól a Goszplanig terjedő egységes front keletkezett.

1931 áprilisában a Goszplan plénumán Kujbisev elvtárs azt mondta:

„Az ellenterv az utóbbi időben hatalmas mozgalommá fejlődött és egyik leghatékonyabb formája a munkásosztály harcának a terv teljesítéséért és túlteljesítéséért, a maximális takarékoskodásért, az ipar összes belső tartalékának mozgósításáért. 1930 és

1931 folyamán az ipari és pénzügyi ellentervek összeállításának tapasztalata a vállalatoknál a munkásosztály politikai és gazdasági érettségének magas fokát bizonyítja. A tömegeknek az évi és negyedévi tervek megalkotásában való részvétele az elmúlt időszak folyamán az igazi tervmunka kivételes mintaképeit mutatta, amely sok esetben felvette a versenyt az egyesülések, trösztök és tervbizottságok tervszervei munkájának minőségével."*

Az ötéves terv kidolgozása és teljesítése a szocializmus nagyszámú ellenségével vívott harc közben folyt. A trockisták, buhárinisták, mensevikek, a kapitalizmus visszaállításának egyéb csatlósai, nyilt diverziós cselekedetekkel, a tervmutatószámok rontásával, a tartalékok és lehetőségek eltitkolásával okoztak kárt a dolgozóknak. Ilyen feltételek közt az ellenterveknek óriási politikai jelentőségük is volt.

A milliós tömegek alkotó aktivitásának leggondosabb figyelembevétele nélkül nem lehet megmagyarázni a tervszerű gazdaság, a tervezés, részben az első ötéves terv sikerét.

„A szocialista tervgazdaság sikere nemcsak, sőt nem is annyira gazdasági szerveink közvetlen sikere — mondta a XVII. pártértekezleten Molotov elvtárs. — Tervezésünk és számvitelünk nem korlátozódik ezekre a viszonylag szűk keretekre. Az igazi gazdasági munka, a népgazdasági számvitel szervezése és a terv kidolgozása folyhat és a valóságban a munkások aktív részvétele mellett folyik is, miáltal néha a helyszíni átdolgozás folyamán alaposan megváltoztatják az eredeti előirányzatokat. A szocialista építésben a

* *Kujbisev.* Cikkei és beszédei V. köt. 970. old. (oroszul).

munkásoknak és a dolgozóknak erre az aktivitására támaszkodva dolgozzák ki, a Párt irányítása mellett, a népgazdasági terveket."*

A dolgozók termelési és politikai aktívitása, részvételük a tervezésben, lehetővé tette, hogy elkészítsék a második ötéves terv nagyarányú programját és bizalmat keltettek annak sikeres teljesítése iránt. A második ötéves terv kidolgozásával kapcsolatban Sztálin elvtárs azt mondta:

„Az ötéves terv programját nálunk minimálisnak tartják. Lesznek még nálunk évenkénti ellenőrző számok, amelyek az ötéves tervet évről-évre szélesítik. Lesznek azonkívül ellentervek, amelyek az ötéves terv további kibővítésére vezetnek."**

Az ellenterveket Sztálin elvtárs úgy tekinti, mint a szovjet rend mélyén rejlő, a terv teljesítésének folyamán feltáruló tartalékok mozgósításának eszközét.

A munkások részvétele a tervezésben, 1932-ben, a tervezés gyakorlatát a *technikai-ipari-pénzügyi* terv összeállításával gazdagította. A technikai-ipari-pénzügyi terv összeállítása a munkások aktív részvételét jelenti mind a technikai, mind a gazdasági kérdések kidolgozásánál. A technikai-ipari-pénzügyi terv összeállítása a vállalat valamennyi dolgozójának az üzemi terv egészén kifejtett rendszeres munkálkodását jelenti. A munkások millióinak a műszaki és pénzügyi terv összeállításába való bevonása felelet volt Sztálin elvtársnak arra a felhívására, hogy sajátítsák el az új technikát, ismerjék ki magukat a termelés gazdasági

* A XVII. pártkonferencia gyorsírói jegyzete 139. old. (oroszul).

** U. o. 233. old.

kérdéseiben. A technikai-ipari-pénzügyi tervek összeállítása hatékonyabbá és jelentősebbé tette a munkások ellenterveit, mivel ez most már a termelés technikájának és gazdaságának minden irányú tanulmányozására főleg arra támaszkodott, hogy az új technikát a munkások elsajátították.

A leninigrádi „Szvetlana"-üzem az elsők között volt, amely műszaki és pénzügyi tervével a szovjet nyilvánosság elé lépett. A „Szvetlana"-üzem technikai-ipari-pénzügyi tervének összeállításában a mérnökök és technikusok közreműködésével több mint 2000 munkás vett részt. Az összeállítók műszaki leírással látták el a szerszámgépeket, javasolták az elavult szerszámgépek automatákkal való kicserélését, kidolgozták a technológiai eljárást, a termelési terület kihasználását, az energiagazdálkodásban, az üzemi szállításban magasabb mutatószámokat irányoztak elő, megállapították a termelés minőségének javítását, javasolták a külföldről behozott anyagoknak hazaival való helyettesítését, a munka és igazgatás észszerűbb megszervezését. A munkaerőnek a terv előirányzattal szembeni megtakarítása 1141 ember, a munka termelékenysége a tervelőirányzaton felül 30%-kal emelkedett. Lehetőnek mutatkozott továbbá, hogy az önköltség csökkentését majdnem további 10%-ra tervezzék és a behozatali igényt 1 260 000 rubelről 63 000 rubelre csökkentsék. A technikai-ipari-pénzügyi tervek kidolgozásának tapasztalatait tanulmányozva Kirov elvtárs követelte, hogy „az iparban mindenképpen meg kell honosítani a technikai-ipari-pénzügyi terveket". „A technikai-ipari-pénzügyi tervek — mondta — éppen azok, amelyekre most a vállalatok irányításának meg-

javítása és minden meglévő tartalékunk jobb kihasználása érdekében szükségük van. Emellett ez valóban az igazi szocialista munkaszervezés mintája. A műszaki és pénzügyi tervnek nemcsak nagy gyakorlati, hanem hatalmas elvi jelentősége is van a fizikai és szellemi munka közti szakadék megszüntetése szempontjából, mivel a termelés tervezésében aktívan résztvevő munkás valójában a szerszámgépe, műhelye és egész üzeme alkotó irányításának színvonalára emelkedik."

Molotov elvtárs a XVII. pártkongresszuson rámutatott, hogy „gyönyörű, utánzásra érdemes példa a műszaki és pénzügyi tervek kidolgozásának és megvalósításának tapasztalata Leningrád több vállalatánál... A műszaki-ipari-pénzügyi terv egyik legjobb szocialista formája a magas ütemért vívott harcnak".*

A szocialista versenyek, a dolgozók termelő aktívitásának köszönhető, hogy az első ötéves tervet határidő előtt teljesítették. A szocialista munkaverseny következtében a munka termelékenysége az iparban az első ötéves terv folyamán 41%-kal emelkedett.

A Bolsevik Párt irányításával a szocialista munkaversenybe és a rohammunkába minden évvel a munkások újabb csoportjai kapcsolódtak be. 1934-ben az ipari munkások kb. háromnegyed része vett részt versenyben. A második ötéves terv folyamán a tömegek alkotó kezdeményezése főképpen a Sztahánov-mozgalomban teljesedett ki.

A sztahánovisták I. szovjetuniói tanácskozásán

---

* A SzK(b)P XVIII. kongresszusa. Gyorsírói jegyzet. 364. old. (oroszul).

tartott beszédében Sztálin elvtárs azt mondta, hogy a Sztahánov-mozgalom „... a szocialista verseny újabb fellendülésének, a szocialista verseny újabb, magasabb fokának kifejezése".

A Sztahánov-mozgalomnak rendkívüli jelentősége van a tervezés terén.

1935 augusztusában a Donyec-medencében kialakuló Sztahánov-mozgalom gyorsan átcsapott a Szovjetunió valamennyi területének gyáraira és üzemeire, magával ragadta a közlekedés munkásait és a haladó kolhoztagokat.

1935 decemberében a Párt Központi Bizottságának plénuma megvizsgálta az ipar és a közlekedés feladatainak kérdését a Sztahánov-mozgalommal kapcsolatban. A plénum kötelezte a gazdasági vezetőket, a mérnököket és technikusokat, hogy konkrétan vezessék a Sztahánov-mozgalmat, azt állandóan támogassák. A plénum utasítást adott arra, hogy 1936 folyamán az iparban és közlekedésben vizsgálják felül a termelési kapacitások normáit, valamint a munkások teljesítménynormáit. Kitűzték azt a feladatot, hogy a tervezett kapacitásokat és a munkások tervbevett teljesítménynormáit hozzák összhangba a sztahánovista gyakorlattal. A termelési kapacitásról alkotott régi elképzelések hatalmas tartalékokat takartak, amelyeknek ki nem használása a népgazdaságot jelentékeny mennyiségű terméktől fosztotta meg. A Sztahánov-mozgalom által felfedett tartalékkapacitások kihasználása, minden költség nélkül, vagy csak kis költséggel, pótlólagos terméket adott. A munkások régi teljesítménynormái nem vették számításba a munka fejlődő technikai felszerelését, nem ösztönözték, nem

keltették fel a munkások igyekezetét a munka termelékenységének emelésére. A teljesítménynorma emelése lehetővé tette az önköltség csökkentését, a felhalmozás növelését az iparban. A munkabéralap emelkedése és az új normák elsajátításának viszonylagos könnyűsége (a munka nagyarányú gépesítése és a munkások betanításának következtében) a munkások keresetének emelkedését biztosította. A Párt Központi Bizottságának plénuma rámutatott az ipar minden ága számára a sztahánovista-mozgalom konkrét útjaira is. A gépiparban pl. a Sztahánov-mozgalomnak a fém, munkaerő, a gép idejének jobb kihasználása vonalán, a termék jobb minőségének irányában kell haladnia. A plénum határozata minden ágra vonatkozóan megjelöli a döntő kérdéseket, amelyeknek megoldására kell irányítani a sztahánovisták kezdeményezését.

1936 első felének folyamán majdnem mindenütt lefolytatták az ú. n. iparági értekezleteket, amelyek szemügyre vették a berendezés felhasználása felemelt normáinak és a munkások teljesítménynormáinak kérdését. Az értekezleteken az ipar vezetői, a mérnök és technikus dolgozók és a sztahánovisták vettek részt. Az egész ipar vonalán és a vasúti közlekedésben folyt az új termelési terv alapjainak, az új normáknak megállapítása, mivel a korábbi termelési terveket és normákat a Sztahánov-mozgalom megdöntötte és elvetette. Az új termelési tervek, az új normák megállapításában a döntő szót a sztahánovisták mondták ki. A Sztahánov-mozgalom ezért a tervezésben a tömegek részvételének legaktívabb, leghatékonyabb formája. Az iparági értekezletek jelentékenyen emelték a berendezés kihasználásának és a teljesítménynek a normáját. A sztahánovisták

tapasztalata megváltoztatta a lehetőségeinkre vonatkozó korábbi fogalmakat. Hogy milyen hatalmas ösztönző erőt nyujt a Sztahánov-mozgalom, azt az 1936. év eredményei mutatják meg. 1936 volt az első sztahánovista év. Az 1936. évi terv teljesítésén teljes erővel megmutatkozott a Sztahánov-mozgalom befolyása. 1936-ban az ipari termelés 30,2%-kal emelkedett. Az ipari termelés ilyen emelkedése ismeretlen volt az újjáépítés idején. Az ipari munkások munkájának termelékenysége 1936-ban 22,4%-kal emelkedett.

A sztahánovisták munkájának köszönhetjük a második ötéves terv határidő előtti teljesítését. A sztahánovistáknak és rohammunkásoknak köszönhető, hogy a második ötéves terv folyamán sikerült az ipari munkások munkájának termelékenységét a terv szerinti 63%-ról 82%-ra emelni.

A fasiszta megszállók elleni Nagy Honvédő Háború az egész országban hazafias munkalendületet váltott ki.

A Honvédő Háború idején a dolgozók tízmillióit felölelő országos szocialista munkaverseny — a háborús idők nehéz feltételei közt — a gazdasági feladatok megoldásának döntő tényezője volt. Hogy képünk legyen a verseny lendületéről a háború idején, arra nézve felhozhatjuk a következő számokat: 1944 január 1-én a szocialista munkaverseny felölelte a repülőgépipar vállalatainál a munkások 85%-át, a hadiipar vállalatainál a 36%-át, a keleti vasúti vonalakon a 90%-át stb. Az országos szocialista munkaverseny két évében az ipari munkásság munkájának termelékenysége több mint 40%-kal emelkedett. A város és falu dolgozóinak önfeláldozó, hősies munkája biztosította a szovjet hátország zavartalan, megbízható munkáját.

A szovjet nép Nagy Honvédő Háborúja a német fasiszta megszállók ellen sikeresen fejeződött be. A szovjetek országa előtt újra megnyílt a békés alkotó munka lehetősége. A népgazdaság tervezése fontos eszköze volt a német imperializmus felett aratott győzelem elérésének. A békés fejlődés feltételei közt a szocialista tervezés a gazdaság gyors újjáépítésének és az ország hatalma gyors növekedésének fontos feltétele.

1945 augusztus 15-én hozták nyilvánosságra a Párt Központi Bizottságának és a Szovjetunió Népbiztosainak Tanácsa közleményét, amelynek igen fontos jelentősége van.

A Párt Központi Bizottsága és a Szovjetunió Népbiztosainak Tanácsa megbízta a Goszplant, hogy a népbiztosságokkal és szövetségi köztársaságokkal együtt állítsák össze és nyujtsák be a Párt Központi Bizottsága és a Szovjetunió Népbiztosainak Tanácsa számára:

a) a Szovjetunió népgazdasága helyreállításának és fejlesztésének ötéves tervét az 1946—1950. évre;

b) a vasúti közlekedés helyreállításának és fejlesztésének ötéves tervét az 1946—1950. évre.

Az ötéves tervben előirányozták a Szovjetunió német megszállást szenvedett népgazdasági körzeteinek teljes helyreállítását, a Szovjetunió minden körzetében a népgazdaság háborúutáni helyreállítását és fejlesztését, amelynek eredményeként jelentékenyen felül kell múlni a Szovjetunió népgazdasága háborúelőtti fejlettségi színvonalát.

A fordítást átnézte: Bácskai Tamás. — Szerkesztette: Székely Sándor.
Műszaki vezető: Gortvai Tivadar.

(178) — 2298. Franklin-nyomda N.V. Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28.
Felelős Janka Gyula igazgató.

3.50 Ft

A MARXISTA ISMERETEK KISKÖNYVTÁRA

sorozatban megjelent

FILOZÓFIAI, POLITIKAI GAZDASÁGTANI, TÁRSADALOMTUDOMÁNYI

művek:

Abroszenko, K.: A parasztság szocialista nevelése (52. sz.)	5 — Ft
Alexandrov, G.: A polgári társadalomtudomány esedje (29. sz.)	2.— «
Alexandrov, G. F.: Amerikai filozofusok a reakció szolgálatában (96. sz.)	2 — «
Alexandrov, G. F.: A társadalom fejlődéséről szóló tanítások története (36. sz.)	2 — «
Alexandrov, I.: Lenin és Sztalin tanítása az igazságos és igazságtalan háborúról (106. sz.)	1.— «
Alter, L.: Az USA burzsoá kozgazdaszai az imperialista reakció szolgálatában (48. sz.)	6.— «
Ananjev, B. G.: A szovjet lélektan sikerei (27. sz.)	1.50 «
Bahsijev, D.: A bolsevik párt centralizmusa és demokratizmusa (33. sz.)	1.50 «
Berri, L. G.: Munkamegosztás a szocialista társadalomban (57. sz.)	1.50 «
Bihovszkij, B. F.: Az amerikai perszonalizmus a tudomány és a társadalmi haladás ellen harcban (31. sz.)	1.50 «
Bihovszkij, B. F.: A modern polgári filozófia zsákutcája (39. sz.)	1.50 «
Cachin, Marcel: Tudomány és vallás (19. sz.)	1.50 «
Csagin, B. A.: A filozófia pártszerűsége és a polgári objektivizmus ellen harc (34. sz.)	2 — «
Csernov, I. F.: A szovjet állam szerepe a kommunista társadalom építésében (73. sz.)	1.50 «
Djenyiszov, A.: A demokrácia helyes értelmezéséről (80. sz.)	2.50 «
Fedoszejev, P.: Az osztályok és az osztályharc marxi elmélete (7. sz.)	1.50 «
Figurnov, P. K.: A válságok marxi-leninі elmélete (76. sz.)	1.50 «
German, L. I.: A harcos egyház filozófiája (10. sz.)	1 50 «
Glezerman: Celunk — a kommunizmus (90. sz.)	2 — «
Johnson, Hewlett: Egyénség és marxizmus (40. sz.)	2.— «
Judin, P. V.: A termelőerők és a termelési viszonyok összhangja a Szovjetunióban (101. sz.)	1.— «
Kon, F.: F. E. Dzerzsinszkij — Lenin és Sztalin pártjának rettenthetetlen harcosa (88. sz.)	3.— «
Konsztantinov, F. V.: Haladó eszmék szerepe a társadalmi fejlődésben (25. sz.)	2.— «
Kurszanov, G. A.: A gondolkodás logikai törvénye (23. sz.)	1.— «
Leonov, M. A.: A marxista-leninista világnézet (12. sz.)	2 — «
Leonov, M. A.: A marxizmus-leninizmus a tudományos elméletalkotásról (42. sz.)	3.— «
Leontjev, L. A.: A szocializmus politikai gazdaságtana Lenin és Sztalin műveiben (5. sz.)	2.— «
Leontjev, L. A.: A politikai gazdaságtan tárgya és módszere (6. sz.)	3 — «
Liu Szao-csi: Internacionalizmus és nacionalizmus (62. sz.)	1 50 «
Nyegyelin, Sz.: A szocialista mezőgazdaság és szerepe a Szovjetunió népgazdaságának fejlődésében (104. sz.)	2.— «
Rozental, M. M.: A Nagy Októberi Szocialista Forradalom és az új ember kialakulása (14. sz.)	2.— «
Rozenoer, Sz. M.: A Vatikán reakciós szerepe a nevelés terén (91. sz.)	1.— «
Tjeplov, B. M.: A szovjet pszichológia harminc éve (24. sz.)	2.50 «
Topesiev, A. V.: A tudomány és gyakorlat egysége a fejlődés hatalmas forrása (108. sz.)	1.50 «
Umanszkij, J. N.: Az egyénség a szocialista társadalomban (87. sz.)	1.50 «
Vosztrikov, A. V.: Lenin és Sztalin harca a marxista filozófia pártszerűségéért (16. sz.)	2.— «
Vorobjov, V. F.: Sztalin elvtárs — a polgárháború frontjain aratott győzelem megszervezője (77. sz.)	3.— «
Vronszkij, B.: A haladó és reakciós erők harca az Egyesült Államokban (94. sz.)	4.— «
Vüsinszkij—Franceev: Kozmopolitizmus, idealizmus, nacionalizmus (51. sz.)	1.50 «
Zisz, A. J.: A kommunista erkölcs (1. sz.)	1.80 «

SZIKRA